

Život između smrti i novog rođenja u odnosu na kozmičke činjenice

SD 141

Rudolf Steiner

Deset predavanja, održanih u Berlinu između 5. listopada 1912. i 1. travnja 1913.

SADRŽAJ

I	Prvo predavanje, Berlin, 5. studenog 1912.	5
	<p>Volja za istinom kao ishodište antropozofskog stremljenja. Činiti i znati u duhovnom svijetu. Granična 1899. godina u odnosu na unutarnji poziv ljudi na duhovni život. Život poslije smrti u vizijama. Nepromjenjivost odnosa s drugim ljudima. Velika umjetnička djela kao objava duhovnih istina. Homer. Michelangelo. Okultizam i umjetnost. Duhovno znanje i međuodnosi od osobe do osobe. Temelj pravog morala za budućnost. Život poslije smrti. Ovisnost života u sferi Merkura o moralnom stanju; u sferi Venere od vjerskih raspoloženja u prethodnom životu na Zemlji. Misli kao činjenice u duhovnom svijetu. Nužnost povratka u fizičko tijelo radi ispravljanja pogrešnih misli i balansiranja karme.</p>	
II	Drugo predavanje, Berlin, 20. studenog 1912.	18
	<p>'Ja' i 'Ja' svijest u životu između rođenja i smrti. Razvoj samosvijesti kod djece kroz sudar s vanjskim svijetom. Postupno uništavanje fizičkih ovoja do smrti i njihova obnova u životu između smrti i novog rođenja. Život poslije smrti. Širenje čovjeka u planetarne sfere. Sfera Mjeseca: kamaloka. Sfera Merkura: ljudi s moralnim ishodom života kao društvena bića, s nemoralnim ishodom kao pustinjaci. Sfera Venere: religiozno raspoloženje duše kao preduvjet sjedinjenja s drugim bićima. Klasificirani prema vjerskim uvjerenjima i svjetonazorima. Sfera Sunca: razumijevanje svih duša i svake ispovijesti kao preduvjet za razumijevanje otajstva Golgote. Religiozno-egoistična priroda starih narodnih i plemenskih religija. Kršćanstvo kao ispovijest za sve ljude. Odnos čovjeka prema Kristu i Luciferu u sferi Sunca. Izgradnja novog eterskog tijela. Prolazak kroz sfere Marsa, Jupitera i Saturna. Priprava kroz duhovno-znanstveno razumijevanje otajstva Golgote.</p>	
III	Treće predavanje, Berlin, 3. prosinca 1912.	30
	<p>Nepromjenjivost ljudskih odnosa s drugim dušama nakon smrti. Tehnika karme. Utjecaj živih na umrle. Promjena okolnosti pokojnika u kamaloki čitajući im naglas. Utjecaj umrlih u fizičkom svijetu kroz sferu životnih mogućnosti. Moguće događaji kao izraz rada duhovnih sila. Svijet mogućnosti kao aura stvarnog svijeta; njihova povezanost s karmom. Neovisnost duše u usporedbi s fizičkim. Povezanost duševnog života sa sunčevim i planetarnim silama. Čovjek kao član makrokozmosa. Krist, veliko biće Sunca koje vraća čovjeku izgubljeni osjećaj pripadnosti makrokozmosu. Potvrda rezultata okultnih istraživanja kroz pravilno razmišljanje o običnom životu.</p>	
IV	Četvrto predavanje, Berlin, 10. prosinca 1912.	41
	<p>Procesi degradacije procesa svjesnog buđenja i procesi obnavljanja</p>	

tijekom spavanja u usporedbi s konstruktivnim silama (Soma) zvjezdanog svijeta u životu nakon smrti. Spavanje i smrt sa stajališta vidovite svijesti. Aura ljudi kad su budni i kad spavaju. Struktura 'Ja' aure osobe koja spava. Promjena u ljudskom duševnom stanju u uzastopnim kulturnim epohama. Svjedočenje zvjezdanim procesima u egipatsko doba. Sjećanje na antičko gledanje u grčko-latinskom razdoblju. Platon i Aristotel. Blijedenje tog sjećanja i pojava kopernikanizma. Donošenje zaboravljenih dojmova davnih vremena kroz znanost duha. Transformacija duhovnih učenja u oživljavajuću moć u životu između smrti i novog rođenja.

V Peto predavanje, Berlin, 22. prosinca 1912. 53

Djelo Christiana Rosenkreutza u vezi s Kristom i otajstvom Golgote. Zemaljska učinkovitost Gautame Buddhé. Njegov nastavak rada iz duhovnog svijeta u struji razvoja na zapadu. Franjo Asiški. Misterijsko mjesto na Crnom moru u 7. i 8. stoljeću. Evolucija Zemlje i evolucija Marsa. Silazni razvoj Marsa do 16. stoljeća. Utjecaj sila opadanja na dušu Kopernika. Nikola Kuzanski. Opasnost da se čovječanstvo podijeli u dvije kategorije: na ljude koji imaju samo materijalni život i one koji imaju samo duhovni život u duhu Franje Asiškog. Prevladavanje ove opasnosti od Christiana Rosenkreutza: slanje Bude na kozmičku aktivnost na Marsu početkom 17. stoljeća. Njegov čin iskupljenja značio je početak novog uspona kulture Marsa.

VI Šesto predavanje, Berlin, 7. siječnja 1913. 62

Razumjeti Krist impuls i misterij Svetog Grala. Dodavanje učenja o reinkarnaciji i karmi onima rozenkrojerstva određeno je odnosom modernog odnosa prema svijetu. Pitanje besmrtnosti. Stvarno 'Ja' i predodžba 'Ja'. Aktivnost 'Ja' u prvim godinama života: učenje hodanja, govora i mišljenja. Ljudski oblik kao dar Duhova oblika. Prevladavanje luciferskih duhova koji su ljude predali elementu gravitacije. Čovjek živi u svom obliku. Razlikovanje ljudskih organa, naprimjer ruku i glave. Razvoj mozga u lemurijskom i atlantskom razdoblju. Iskustvo 'predodžbe 'Ja' u budnom stanju fizičkog zemaljskog života. Oživljavanje istinskog 'Ja' u životu između smrti i novog rođenja.

VII Sedmo predavanje, Berlin, 14. siječnja 1913. 68

Sedmogodišnji životni ciklusi ljudi. Događaji koji prelaze ta razdoblja. Načelo forme kao izraz aktivnosti Duhova forme do promjene zuba. Zaustavljanje rasta kao izraz retardiranih luciferskih Duhova forme. Promjene u ljudskom duhovnom životu. Moć pojedinih autoriteta u ranijim vremenima. Nastanak i priroda 'javnog mijenja'. Pavlov nauk o prvom i višem Adamu. Značenje Kristova impulsa za život između smrti i novog rođenja. Vođenje naroda do neovisnosti prije i poslije misterija na Golgoti od strane duhova treće hijerarhije. Djelovanje Bude na Marsu kao protuteža utjecaju luciferskih bića. Napredak čovječanstva. Oslobođanje od podljudskog 'javnog mijenja' jačanjem unutaršnjeg bića

čovjeka. Pojava novih duševnih sposobnosti u kasnijem životu.

VIII Osmo predavanje, Berlin, 11. veljače 1913. 80

Prirodna kraljevstva kao sjećanja na bogove. Ljudsko pamćenje. Fizički pogled na svijet za razliku od duhovnog pogleda na svijet, sa stajališta spavanja. Proces destrukcije u ljudskom organizmu kao uvjet njegova duševnog života i duhovnog razvoja. Život između smrti i novog rođenja. Ljudsko tijelo kao vanjski svijet, kozmos kao unutrašnjost ljudskog bića. Priprema za sljedeću zemaljsku egzistenciju. Regulacija koje se nasljeđuju iz duhovnog svijeta. Duhovno promatranje 'nerazvijenog' ljudskog tijela kada se vidovito budi tijekom spavanja, ljudskog tijela u razvoju u životu između smrti i novog rođenja. Proces umiranja Zemlje. Razvoj duše od egipatskog doba: silazak s duhovnog na pod-osjetilno gledanje svijeta (moderna fizika). Opasnost od pustošenja života u sljedećim inkarnacijama. Duhovno znanstveni pojmovi i ideje kao unutarinja životna snaga sljedeće inkarnacije.

IX Deveto predavanje, Berlin, 4. ožujka 1913. 90

Ovisnost oblika života nakon smrti o ponašanju u zemaljskom životu. Postizanje razumijevanja darova hijerarhija u životu između smrti i novog rođenja kroz upijanje duhovnih ideja tijekom zemaljskog života. Posljedice nerazumijevanja. Ljudsko biće u životu nakon smrti kao suradnik duhovnih bića koja imaju konstruktivan ili destruktivan učinak u svijetu. Misija antropozofije: premošćivanje jaza između živih i umrlih. 'Čitanje umrlima'. Opis pojedinačnih okolnosti. Preobrazba života kroz antropozofiju.

X Deseto predavanje, Berlin, 1. travnja 1913. 101

Suglasje između opisa života između smrti i novog rođenja u knjizi 'Teozofija' (s unutaršnjeg duševnog gledišta) i prezentacije na ovim predavanjima (povezivanje s kozmičkim uvjetima). Mjesečeva sfera ili period kamaloke. Sfera Merkura: 'područje svijetla duše'. Sfera Venere: 'područje aktivne moći duše'. Sfera Sunca: 'područje stvarnog života duše'. Konačno oslobođanje od posljednje inkarnacije. Sfera Marsa: 'kontinentalna oblast' zemlje duha, svijet arhetipova fizičkog života. Sfera Jupitera: 'oceanska oblast'; odvojenost od religijskog uvjerenja. Sfera Saturna: 'zračna oblast'. Zvezdano nebo: četvrta oblast zemlje duha. - Stimulacija vanjskog kulturnog napretka iz zvezdanog kozmosa izvan sfere Saturna. Stimulacija unutaršnjeg ljudskog napretka iz života Sunca.

PRVO PREDAVANJE

Berlin, 5. studenog 1912.

Ispunjava me zadovoljstvom što večeras mogu ponovno govoriti na ovom mjestu nakon relativno dugo vremena. Oni od vas koji su sudjelovali na našem sastanku u Münchenu ove godine ili koji su na neki drugi način saznali nešto o onom što se moglo dodati sadržaju mog pokušaja misterija, nazvanom 'Čuvar praga', shvatiti će kako bi se duša morala ponašati ako želi steći, sadržajno punu predodžbu o mnogim stvarima, o čemu puno govorimo u znanosti duha, ili recimo okultizmu.

Tijekom godina rekli smo razne stvari o bićima koja nazivamo luciferskim i ahrimanskim bićima. Da se karakteru i raspoloženju ovih bića postupno približavamo tek sagledavajući ih s raznih aspekata, pokazano je u 'Čuvaru praga'. Nije dovoljno formirati jednostavan koncept ovih entiteta - možda koncept koji je sličan onome što čovjek toliko voli, obične definicije - nego treba pokazati kako ti entiteti interveniraju u ljudski život iz različitih aspekata. A iz ovog pokušaja također ćete moći dobiti nešto od onoga što je tijekom godina formiralo osnovni ton predavanja koje sam mogao ovdje održati, osnovni ton za koji sam često uzeo slobodu opisujući ga riječima apsolutne istinoljubivosti prema duhovnim svjetovima, ili kao ton visoke ozbiljnosti prema tim duhovnim svjetovima. Ovo u današnje vrijeme treba još više naglašavati, jer se ozbiljnost i dostojanstvo onoga što se može nazvati antropozofskim stremljenjem u pravom smislu riječi još uvijek malo cijeni. I ako postoji jedna stvar koju sam želio istaknuti na raznim predavanjima u posljednjih nekoliko godina, to je ovo: da antropozofskom stremljenju stvarno treba pokušati pristupiti s duhom ozbiljnosti i istinoljubivosti, i postati svjesni što antropozofsko značenje znači u sveukupnom sadržaju svijeta, u sadržaju ljudskog razvoja i također duhovnom sadržaju našeg vremena. - Ne može se dovoljno često reći: u antropozofsku misao se ne može ući s nekoliko pojmova, s teorijom sažetom u kratkim rečenicama ili čak s programom; samo cijelim životom svoje duše čovjek može pronaći put u ono što je istinski antropozofsko. Ali život je nastajanje, to je razvoj. A ako bi se, s druge strane, moglo postaviti pitanje: kako se pojedinac može pridružiti antropozofskom pokretu ako se postavlja zahtjev za postajanjem i razvojem, ako se kaže da se samo polako i postupno može ući u ono što se tijekom vremena događa u dubini onoga što se istinski zove antropozofija, kako pojedinac može odlučiti ući u ono što se mora postupno razvijati? - odgovor mora biti: prije nego što se čovjek može uzdići do najvišeg vrhunca evolucije, on posjeduje ono što je dovelo cijelo čovječanstvo da teži takvom razvoju, on ima osjećaj istine u svom srcu, u svojoj duši, i treba se predati tom osjećaju bez predrasuda, ali s voljom za istinom, ne s voljom za ispraznošću teorije, ne s voljom za ohološću programa, nego s voljom za

Rudolf Steiner - Život između smrti i novog rođenja u odnosu na kozmičke činjenice

istinom, koja sjedi duboko u duši, ako nije zavedena svakojakim predrasudama. - Može se reći: istinu osjećate tamo gdje teče iskreno. - Dakle, iskrena kritika istine moguća je i onda kada je čovjek tek na početku njezina dosezanja. Ali to ne isključuje činjenicu da se u tome vidi glavna stvar, živjeti u postajanju, u cjelokupnom razvoju antropozofskih stremljenja.

U naše vrijeme zapravo postoji puno toga što zbunjuje ljude, s obzirom na prirodni osjećaj za istinu koji inače postoji u njihovim dušama, i bili smo u mogućnosti takve zbunjujuće trenutke istaknuti mnogo puta tijekom godina; ne moram to ponavljati danas. Rekao sam ovo što sam rekao jer sam želio pokazati činjenicu da je potrebno uvijek iznova - čak i ako smo spoznali ovu ili onu stvar iz okultne znanosti - stvarima pristupati stalno s novih gledišta, gledati ih stalno iznova. U određenoj mjeri ono s čime se susrećemo na polju antropozofije, daje nam temelj za to, primjerice u odnosu na četiri evanđelja. Ove sam jeseni, proučavanja evanđelja mogao zaključiti ciklusom predavanja o Evanđelju po Marku. Gledajući evanđelja, kojih ima četiri, u njima je veliki primjer, da tako kažemo, pristupanju velikim istinama egzistencije s različitih strana. Svako evanđelje daje priliku otajstvo Golgote promatrati iz različite perspektive, a nešto znanja o ovom otajstvu Golgote možemo steći samo kada ga promatramo iz ove četiri različite perspektive, koje proizlaze iz našeg razmatranja evanđelja.

Naprimjer, kakav je bio duh naših proučavanja u posljednjih deset do dvadeset godina o ovoj jednoj točki?

Oni od vas koji žele jasno vidjeti ovu točku trebaju samo uzeti moju knjigu 'Kršćanstvo kao mistična činjenica', čiji je sadržaj predstavljen prije nego što je osnovana 'Njemačka sekcija Teozofskog društva'. Svatko tko ozbiljno pogleda ono što je tamo rečeno vidjet će da u osnovi sadrži sve stvari o kojima se kasnije raspravljalo na temelju raznih evanđelja, i da je otajstvo Golgote, kako je prikazano tijekom godina, već sadržano u toj knjizi. Ali ništa ne bi bilo manje opravdano nego vjerovati, da bi netko, kad bi znao što je napisano u ovoj knjizi 'Kršćanstvo kao mistična činjenica', također imao i predodžbu otajstva Golgote koja je dovoljna za sadašnje vrijeme. Potrebna su bila i sva naknadna objašnjenja, koja su išla istom linijom, koja je sasvim dosljedno proizlazila iz zametka ovog duhovnog razmatranja, koja ni u čemu nisu proturječila 'Kršćanstvu kao mističnoj činjenici', ali koja su bila prikladna za uvijek iznova otvoriti nove načine gledanja na otajstvo Golgote i time sve dublje prodirati u njega. Na taj smo način koncepte, teorije i programe, pokušali zamijeniti izravnim, živim uživljavanjem u duhovne činjenice. I doista, ako se unatoč svemu tome uvijek osjećao određeni nedostatak - naime, da se ne može uvijek dati sve što je potrebno - onda je taj nedostatak zapravo povezan s nečim što se na fizičkom planu ne može promijeniti: s vremenom. Jednostavno nije moguće reći sve što treba reći u

određenom vremenu. Stoga je uvijek na umu bio, da tako kažem, preduvjet: on zahtjeva da budete strpljivi i čekate da vidite kako će se stvari malo po malo razvijati. To bi trebao biti pokazatelj kako bi trebali tumačiti stvari koje ću sada reći u nadolazećim vremenima.

Puno smo tijekom godina pričali o životu između smrti i novog rođenja, a ipak će se sljedeća predavanja ovdje opet baviti time - iz razloga što sam tijekom ljeta i jeseni imao zadatak ponovno duhovno istražiti ovo područje i također izložiti gledište koje se prije nije moglo dotaknuti. Nešto od onoga što tek sada možemo vidjeti, ono je što nam pokazuje duboko moralno značenje nadosjetilnih istina koje je odnose na ovo područje. Uz sve ostale pretpostavke, koje su sada samo natuknute, u našem se pokretu oduvijek stvarala i ona druga pretpostavka, koja, reklo bi se, u našim ispraznim i oholim vremenima zapravo uzrok sablazni za mnoga srca. Ali budući da se takvoj činjenici ne može dopustiti da nas odvraća od ozbiljnosti i istinitosti koju dugujemo našem pokretu, tada se ovaj zahtjev mora postaviti. Ovaj zahtjev sastoji se od istinskog učenja i uključivanja u intiman i ozbiljan rad, kako bi se odgovorilo na ono što dolazi iz duhovnih svjetova. Možemo reći da je već niz godina odnos ljudi koji žive na fizičkom planu prema duhovnim svjetovima, postao drugačiji nego što je to bio naprimjer, kroz gotovo cijelo 19. stoljeće. Sve do posljednje trećine 19. stoljeća, kao što sam već istaknuo, bilo je malo pristupa tim svjetovima; prema potrebama duhovnog razvoja, iz duhovnih svjetova je malo sadržaja dotjecalo u ljudsku dušu. Ali sada živimo u dobu u kojem duša samo treba biti prijemčiva, predati se i biti pripremljena kako bi otkrivenja iz duhovnih svjetova mogla teći do nje. A pojedinačne duše postaju sve prijemčivije i receptivnije, za koje je, budući da su svjesne svoje zadaće vremena, dotok duhovnog znanja činjenica. Stoga, daljnji zahtjev za antropozofa, je da se ne zatvori prema onome što na neki način može dotjecati u dušu iz duhovnih svjetova u sadašnje vrijeme. Prije nego uđem u ono što će činiti glavni predmet naših sljedećih razmatranja, želio bih istaknuti dvije osobitosti duhovnog života na koje treba posebno obratiti pozornost.

Između smrti i novog rođenja, čovjek činjenice duhovnog svijeta doživljava na vrlo specifičan način. Ali on to također doživljava kroz inicijaciju; također to doživljava kada je dušu, tijekom svoje egzistencije u fizičkom tijelu, pripremio tako što je postao sudionikom duhovnih svjetova. Često smo razgovarali o tim stvarima. Stoga se može reći: kroz inicijaciju se može vidjeti što se događa između smrti i novog rođenja, što je također život u duhovnom svijetu.

Ne samo da bismo iskusili duhovne svjetove, nego i da bismo ih ispravno razumjeli i snašli se u porukama iz duhovnog svijeta, potrebno je obratiti pažnju na dvije stvari, koje u osnovi proizlaze iz mnogih stvari o kojima se ovdje često raspravljalo. To da stvari izgledaju drugačije u duhovnim

svjetovima nego ovdje u fizičkom svijetu, kada duša uđe u duhovne svjetove, ona ulazi u sferu u kojoj se mora naviknuti na mnoge stvari koje su potpuno suprotne stvarima fizičkog svijeta, to se često naglašavalo. I jednu stvar treba istaknuti. Ovdje na fizičkoj razini, ako se nešto preko nas treba dogoditi u fizičkom svijetu, mi ljudi moramo biti aktivni, moramo pokretati svoje ruke, moramo se kretati, moramo svoja fizička tijela nositi s jednog mjesta na drugo, takoreći. Da bi se kroz nas nešto dogodilo u fizičkom svijetu, potrebna je naša aktivnost, naš aktivni zahvat u stvar. Upravo suprotno od ovoga potrebno je, uvijek govorim o današnjem vremenskom ciklusu, za duhovne svjetove. Što god da se kroz nas događa u duhovnim svjetovima, mora se dogoditi upravo kroz naš mir, kroz našu smirenost uma. Ono što je na fizičkom planu užurbana aktivnost, u duhovnom svijetu odgovara sposobnosti mirnog iščekivanja događaja. Što se manje krećemo na fizičkoj razini, to se kroz nas manje događa; ali što se više krećemo, to se više može dogoditi. Što mirniji postajemo u svojoj duši, što se više možemo odreći svih obveza u sebi, to se u duhovnom svijetu više toga može dogoditi kroz nas. Da bi se kroz nas nešto dogodilo u duhovnom svijetu, potrebno je da događaje možemo promatrati kao nešto što je milost, čime smo na određeni način blagoslovljeni, onim što nam dolazi na takav način da smo to zaslužili svojom smirenošću uma. Navedimo primjer.

Ovdje sam često isticao da je godina 1899. bila važna godina za one koji imaju duhovne uvide. Bio je to kraj razdoblja od pet tisuća godina ljudske povijesti, takozvane male Kali Yuge. Nakon ove godine, duše ljudi će biti prisiljene dopustiti da duhovno dopre do njih na drugačiji način nego ranije. Da dam konkretan primjer: izvjesni *Norbert* je na prijelazu u 12. stoljeće osnovao red na Zapadu. Prije nego što mu je pala na pamet ideja o osnivanju reda, ovaj *Norbert* bio je, gotovo bi se moglo reći, osoba vedrog srca, osoba puna strasti i ljubavi prema svijetu. Onda mu se jednog dana dogodilo nešto sasvim posebno. Pogodio ga je grom. To ga nije ubilo, već je promijenilo cijelo njegovo biće. Mnogo je takvih primjera u ljudskom razvoju. Cijeli se čovjek preobrazio; skupina od četiri člana: fizičko tijelo, etersko tijelo, etersko tijelo i 'Ja', kroz prodor snage koja je bila u munji, doživjela je promjenu. Tada je osnovao spomenuti red. Čak i ako red, poput mnogih drugih redova, nije činio ono što je njegov osnivač želio, ipak je činio dobro u mnogim aspektima. To se često događalo, da si dogodi ono što ljudi danas nazivaju slučajnošću. Ali to nije slučajnost; to je događaj izazvan svjetskom karmom. Čovjeku je suđeno da učini nešto posebno. Stoga u njegovom tijelu treba stvoriti uvjete da to može učiniti. Zato je bio potreban vanjski događaj, vanjski utjecaj. - U tom pogledu granična godina 1899. bila je ona, nakon koje se utjecaji na duše, koji u tako značajnoj mjeri ne mogu doći izvana, moraju dogoditi čisto iznutra. Nije da mora doći do oštrog prijelaza, ali ipak je tako da ono što će danas utjecati na ljudske duše, mora sve više i više djelovati iznutra. Sjećate se što sam rekao o tome kako bi *Christian*

Rosenkreutz trebao utjecati na ljudsku dušu ako bi je htio pozvati, i kako je to više unutarnji poziv. Prije ove godine, pozivi su više morali biti uzrokovani vanjskim događajima; nakon ove godine postaju sve više i više unutarnji. Općenje ljudskih duša s višim hijerarhijama postajat će sve više usmjereno prema unutra, i čovjek će morati ulagati sve više i više napora da održi odnos s bićima viših hijerarhija, upravo kroz unutarnje, kroz najdublje i najintimnije sile njegove duše.

Ono što sam vam sada opisao kao prekretnicu u životu na fizičkoj razini, velikim dijelom odgovara onome što se dogodilo u duhovnom svijetu između bića viših hijerarhija - što je vidljivo onima koji mogu imati uvid u duhovne svjetove. Stvari koje bića viših svjetova moraju činiti među sobom, dogodile su se na poseban način. U tom trenutku je postojala jedna posebnost. Bića koja su u duhovnim svjetovima trebala dovesti do kraja Kali Yuge, trebala su nešto s naše Zemlje, nešto što se dogodilo na našoj Zemlji. Bila im je potrebna činjenica da o tim stvarima postoji znanje u pojedinim dušama koje su bile zrele za to, ili da barem sada postoji znanje da predodžba o ovoj promjeni živi u dušama. Jer baš kao što ljudi na fizičkoj razini trebaju mozak da bi razvili svijest, bića viših hijerarhija trebaju ljudske misli u kojima se odražavaju stvari koje više hijerarhije rade. Svijet ljudi je također neophodan za duhovni svijet; on sudjeluje, mora biti tu. Ali mora surađivati na pravi način. A onima koji su tada bili zreli ili su danas zreli da s ljudske strane sudjeluju u tim stvarima, nisu mogli, ili im nije bilo dopušteno, na fizičkom planu razvijati propagandu za ono što bi se trebalo dogoditi u duhovnom svijetu, kako su je navikli razvijati ovdje. Mi duhovima viših hijerarhija ne pomažemo tako što smo aktivni na fizičkoj razini, da tako kažemo, već tako što imamo razumijevanje onoga što bi se trebalo dogoditi, ali također tako što smo u potpunom miru uma, tako što smo se u apsolutnoj koncentraciji našeg duševnog života sposobni s poštovanjem posvetiti takvoj pojavi nadosjetilnog svijeta. Dakle, smirenost koju možemo održati, raspoloženje koje možemo postići da tako nešto očekujemo s milošću, da to s milošću prihvatimo, to je ono što možemo pridonijeti.

Stoga možemo reći, iako izjava zvuči paradoksalno: naši postupci, naše djelovanje u višim svjetovima ovise o našem duševnom miru; što smireniji možemo postati, to se više može dogoditi kroz nas u odnosu na činjenice viših svjetova. Stoga je također potrebno i za sudjelovanje u duhovnom pokretu, da se stvarno može razviti ovo raspoloženja, ova smirenost uma. I bilo bi vrlo poželjno, posebno za antropozofski pokret, da njegovi sudionici teže ovoj smirenosti uma, ovom ponašanju sa svijesti o milosti, ovom ponašanju prema višim svjetovima ispunjenom sviješću o milosti.

Među aktivnostima koje čovjek razvija na fizičkom planu, slične stvari nalazimo zapravo samo u području umjetničkog stvaralaštva ili u području stvarne težnje za spoznajom ili promicanja duhovnog pokreta. Umjetnik koji

uvijek želi gurati i gurati i pomicati stvari naprijed, sigurno neće stvoriti najviše što može prema svojim sposobnostima, već će ono najviše stvoriti umjetnik koji ima trenutke milosti, koji je sposoban čekati i može šutjeti, ako mu se takoreći duh ne obraća. I netko sigurno neće steći više znanje koristeći pojmove koje već ima, već će više znanje postići ako mirno, u potpunoj rezignaciji, kad se pojavi zagonetka, može čekati i sebi reći: samo moram čekati dok mi svjetlosna zraka odgovora ne dođe iz duhovnih svjetova. - I sigurno u duhovnom pokretu ne radi dobro tko trči od osobe do osobe i sve želi što prije uvjeriti da je taj duhovni pokret jedina ispravna stvar, već onaj koji može čekati dok, nakon što odgovarajuće duše prepoznaju svoj nagon prema istinama duhovnog svijeta, te duše ne priđu bliže. Tako je to s obzirom na ono što svijetli u našem fizičkom svijetu, ali posebno na sve što čovjek sam može postići u duhovnom svijetu. I želio bih reći: čak i najpraktičnije stvari u ovom duhovnom području jednako ovise o uspostavljanju određenog stanja smirenosti.

Sada želim skrenuti pozornost na jednu stvar. Uzmimo metodu psihičko-spiritualnog iscjeljivanja. U spiritualnom iscjeljivanju glavna stvar je ne raditi ovaj ili onaj pokret, ovaj ili onaj zahvat. Moraju se obaviti - samo kao priprema, da tako kažem. Ali svi oni u konačnici imaju za cilj stvoriti mir i ravnotežu. Ono što je izvanjski vidljivo u spiritualnom iscjeljivanju, zapravo je samo priprema onoga što radi osoba koja je spiritualni iscjelitelj. Glavno je ono što se dogodi zadnje. To je kao da smo nasuprot vage. Prvo moramo s jedne strane staviti nešto što želimo vagati, zatim s druge strane staviti uteg; greda za ravnotežu počinje se pomicati udesno i ulijevo. Ali težinu možemo očitati tek kada se uspostavi ravnoteža. Tako je s djelovanjem u duhovnim svjetovima.

Drugačije je s obzirom na spoznaju, opažanje. Kako se percepcija događa u svakodnevnom životu na fizičkom planu?

Svatko zna da, s izuzetkom pojedinih područja fizičke razine, stvari dolaze ljudima. Od jutra do večeri stvari nam prilaze u našem budnom životu; iz trenutka u trenutak stječemo stalno nove dojmove. Samo u iznimnim okolnostima tražimo dojmove i provodimo sa stvarima ono što stvari inače čine. Ali tu ulazimo u ono što znači tražiti spoznaju. S duhovnom spoznajom nije tako. S njom, sve što bi trebalo doći pred našu dušu moramo staviti ispred same te duše. Dok se svi naši postupci, sve što bi se kroz nas trebalo događati u duhovnom svijetu, događa kroz nas uspostavljajući apsolutni mir, mi moramo konstantno biti aktivni ako zaista želimo nešto prepoznati u duhovnom svijetu. Zbog toga se nekim ljudima koji bi željeli biti antropozofi, ovo što mi ovdje radimo na temelju stvarnog znanja čini previše neugodnim. Neki ljudi kažu: kod tebe prvo moraš o svemu učiti, o svemu prvo moraš misliti, sa svime se treba nositi! - Ali bez toga se ne može doći do razumijevanja duhovnih svjetova! Morate napregnuti dušu i stvari sagledati

iz različitih perspektiva. O tome se i radi. Ako želite steći koncepte o višim svjetovima, prvo morate raditi polako i tiho. U fizičkom svijetu, ako želimo imati stol, taj stol moramo napraviti svojim radom u pokretu. Ali ako želimo 'stvoriti' nešto u duhovnim svjetovima, tada moramo razviti smirenost, vrstu smirenosti koja je neophodna da bi se nešto dogodilo; a kada se nešto učini, izroni iz tame sumraka. Ali ako želimo nešto spoznati, onda prvo moramo našom voljom stvoriti inspiraciju. Za spoznaju je potrebno raditi, imati aktivno unutarnje duševno raspoloženje, ići od inspiracije do inspiracije, od imaginacije do imaginacije, od intuicije do intuicije. Sve moramo sastaviti, i ništa nam ne dolazi, ono što ne stavimo pred sebe kada to želimo prepoznati. Stvari u duhovnom svijetu upravo su suprotne od svega što je ispravno za fizički svijet.

Moram ovo reći unaprijed kako bismo se mogli malo složiti o tome kako se takve stvari mogu otkriti, i drugo, kako ćemo razumjeti kad o tome moramo razgovarati jedni s drugim u budućnosti. U ovim razmišljanjima želim se manje doticati neposrednog života nakon smrti, o kojem smo često raspravljali pod nazivom kamaloka - upoznati ste s njegovim bitnim aspektima - umjesto toga, donekle iz nove perspektive želimo gledati na vremena koja, nakon što smo prošli kroz smrt, slijede naše vrijeme u kamaloki.

Nadasve je potrebno obratiti pažnju na posebnost, kako zapravo tamo živimo. Vi znate da čovjek ima, kao prvi stupanj više spoznaje, ono što možemo nazvati životom imaginacije, mogli bismo reći i životom u istinskim, stvarnim vizijama. Dok smo u fizičkom svijetu okruženi bojama, zvukovima, mirisima, osjetima okusa i konceptima koje oblikujemo svojim umom, u duhovnom svijetu smo u početku okruženi imaginacijama, koje možemo nazvati i vizijama; međutim, kod ovog koncepta imaginacije, vizije, mora nam biti jasno da ako su one ispravne u duhovnom smislu, one ne predstavljaju slike snova, već stvarnosti, zbilje. Uzmimo konkretan slučaj.

Kad čovjek prođe kroz portal smrti, susreće one koji su prije njega umrli i na određeni način bili s njim u životu. Uistinu se okupljamo s onima s onima koji nam pripadaju, u razdoblju između smrti i novog rođenja. Baš kao što u fizičkom svijetu stvari opažamo gledajući njihove boje, slušajući njihove zvukove i tako dalje, tako smo nakon smrti okruženi - mogu reći usporedbu - oblakom vizija. Sve oko nas je vizija; mi sami smo vizija. Kako smo ovdje od krvi i mesa, tako smo mi vizija. Ali ova vizija nije san, znamo da je stvarnost. Ako sretnemo umrlu osobu s kojom smo prije bili zajedno, ona je također vizija; ona je, takoreći, zatvorena u oblaku vizija. Ali kao što znamo na fizičkom planu: crvena boja dolazi od crvene ruže, tako i na duhovnom planu znamo: vizija dolazi od duhovnog bića koje je prije nas prošlo kroz vrata smrti. Ali sada se događa jedna neobičnost na koju moramo obratiti pozornost i koja postaje očigledna svakome tko doživi ovo vrijeme nakon

smrti. Ovdje na fizičkoj razini, naprimjer, može biti slučaj: imamo osobu koju bi zapravo trebali voljeti - prema uvjetima koje možemo razumjeti, i prema konceptima, koje tek naknadno razumijemo - premalo smo je voljeli, uskratili smo joj ljubav. Uzmimo takav primjer: nekome bismo uskratili ljubav ili učinili nešto drugo nažao. Tada, ako nismo okorjelog srca, u nama se može pojaviti osjećaj, ideja: moraš se popraviti - i ako se taj osjećaj u nama pojavi, daje nam se prilika da se popravimo. U određenom smislu, na fizičkom planu možemo nastaviti raditi na odnosu sa svijetom oko nas. To ne možemo učiniti u prvom razdoblju nakon razdoblja kamaloke, o kojem sada govorimo. Kada se tada suočimo s nekom osobom, iz načina na koji se s njom suočavamo, možemo saznati: naniželi ste joj ovo ili ono zlo, ili ste je lišili ljubavi koju ste joj dugovali; također smo odlučili da se želimo iskupiti, ali ne možemo. S osobom u ovom trenutku možemo razviti samo onaj odnos koji je već uspostavljen u vremenu prije smrti. Mi vidimo i ono drugo, ali na početku ne možemo ništa dodati, ne možemo ništa poboljšati na početku. To znači da u ovom vizionarskom svijetu koji nas obavija poput oblaka, ne možemo ništa promijeniti. Gledamo, ali ne možemo ništa promijeniti. Baš onako kako smo stajali uz osobu koja je umrla prije nas, naš odnos s njom ostaje i nastavljamo ga živjeti. Ovo je često jedno od najboljih iskustava inicijacije. Tamo iskusite mnogo toga u vašem odnosu prema fizičkom svijetu, i doista ga vidite temeljitije nego što to vidite svojim očima ili svojim razumijevanjem. Možete razumjeti razloge iza toga, ali to ne možete odmah promijeniti. To je ono što čini bol duhovnog znanja, to je ono što čini mučeništvo duhovnog znanja, u onoj mjeri u kojoj se to znanje odnosi na naš vlastiti život, utoliko što je samospoznaja. A tako je i nakon smrti. Ljudi nakon smrti su u takvim odnosima s onima s kojima su stupili u odnos za života, koji su, da tako kažemo, trajni, koji nastavljaju kao što su i bili.

Kada mi se ta činjenica nedavno ukazala s velikom snagom pred mojim duhovnim okom, sebi sam mogao reći još jednu stvar. U životu sam se zapravo puno bavio Homerom i pokušao sam razumjeti mnoge stvari u Homerovim starim stihovima. No, upravo sam se tom prilikom sjetio odlomka iz Homera: tamo gdje Homer - na čiju su vidovitost ukazivali Grci kada su govorili o 'slijepom' Homeru - govori u carstvu u kojem čovjek živi nakon smrti, on ga naziva 'carstvo sjena, u kojem nikakva promjena, nikakva izmjena nije moguća'. I onda sam iznova shvatio koliko takvih stvari živi u velikoj poeziji i objavama čovječanstva, koje stvarno možemo prepoznati samo ako ih izvučemo iz dubina duhovne spoznaje. I mnogo toga što bi znanje trebalo dati čovječanstvu, temeljit će se na činjenici da će ljudi prvo svoje velike pretke vidjeti u novom svjetlu, pretke koji su bili blagoslovljeni duhovnim svjetlom koje je sjalo u njihovim dušama, da, vidjeti u novom svjetlu, u svjetlu pravog razumijevanja. Kako je dirnuta duša koja je prijemčiva za to, kada iz takve riječi shvati: ovaj stari vidovnjak mogao je napisati ovaj odlomak samo zato što je istina duhovnog svijeta zasjala u

njegovoj duši! - Tu počinje prava pobožnost prema božanskim duhovnim silama koje teku svijetom, a posebno kroz srca i duše ljudi. Ovdje gledamo s pravom pobožnošću, što se događa u svijetu za daljnji razvoj i napredak. Ima mnogo toga što je u najdubljem smislu istinito u onome što su stvorili ljudi koji su bili daroviti poput Homera. U duhovnom smislu to je istina. Ali ta istina, koju je drevna, zatamnjena vidovitost nekoć bila u stanju izravno prepoznati, u današnje vrijeme je izgubljena i prvo se mora steći putem do duhovnog znanja.

Ovom prilikom, da bi još više potkrijepio ovaj primjer - primjer prodiranja u ono što su čovječanstvu darovali kreativni geniji - želio bih spomenuti još nešto: istinu kojoj sam se čak i opirao kad se kretala mojom dušom, istinu koja mi se činila paradoksalnom, ali koju sam morao prepoznati kao istinu jer je proizašla izravno iz unutarnje nužnosti. Zato je u redu reći što se tu dogodilo.

Ono na čemu sam morao raditi u istraživanju duhovnih svjetova odnosilo se i na gledanje određenih umjetničkih djela. Morao sam pogledati ta umjetnička djela. Među njima je bilo i ono koje sam ranije vidio i proučavao, ali tek sada mi je na ovaj način došlo pred dušu. - Ono što vam sada govorim je zapažanje o grobnici Medici u Firenci. Tu je kapelica koju je sagradio i opremio Michelangelo. Tamo bi u kipovima trebala biti ovjekovječena dvojica Medici, o kojima ne želimo dalje govoriti. Međutim, Michelangelo je dodao četiri takozvane alegorijske figure, koje su nazvane 'Zora' i 'Sumrak', 'Dan' i 'Noć', za što je Michelangelo također dao poticaj. U podnožju jedne Medici statue su 'Dan' i 'Noć', u podnožju druge 'Zora' i 'Sumrak'. Sada, čak i ako nemate dovoljno dobre ilustracije, lako možete dobiti potvrdu onoga što sada imam za reći o ove četiri alegorijske figure iz grobnice Medici, gledajući ih. Počinjemo s najpoznatijom, 'Noć'. U opisima iz kojih se obično prepisuju putopisi, može se pročitati da su osebjuni položaji udova koje je Michelangelo odabrao za ležeću figuru, 'Noć', bili neprirodni jer se u takvom položaju nije moglo spavati, tako da ova figura nije osobito dobar simbolički izraz za noć. Ali želim reći nešto drugo. Pretpostavimo da ovu figuru 'Noć' gledamo okultističkim pogledom i kažemo sebi: kada osoba spava, njeno 'Ja' i njeno astralno tijelo su izvan fizičkog tijela i eterskog tijela. Tada je zamislivo da netko pomisli na gestu, na određeni položaj udova, koji je najprimjereniji položaju eterskog tijela, kada astralno tijelo i 'Ja' nisu u njemu. Kada hodamo uokolo tijekom dana, imamo ovu ili onu gestu jer su astralno tijelo jer su astralno tijelo i 'Ja' u fizičkom tijelu i eterskom tijelu. Ali noću su astralno tijelo i 'Ja' vani, tada je u fizičkom tijelu samo etersko tijelo. Razvija svoju aktivnost i pokretljivost; koja daje određenu gestu. I može se steći dojam: da nema geste prikladnije za slobodnu vladavinu eterskog tijela od one koju je Michelangelo prikazao kao 'Noć', geste toliko precizne da se ne može zamisliti prikladnija prezentacija eterskog tijela pod takvim okolnostima. - Sada idemo na drugu figuru, 'Dan'. Možete sebi reći

sljedeće. Pretpostavimo da bismo mogli učiniti da osoba ima, koliko god je moguće, eterski i astralni život u sebi utišan, a da prvenstveno bude aktivno 'Ja' i da proizvede gestu, i tražimo najprikladniju gestu za 'Ja'. Onda ne bi mogli naći bolju gestu od one koju je Michelangelo izrazio u 'Danu'! Geste više nisu alegorijske, već izravno, vrlo realistično stvorene iz života. I, takoreći, za cijelu vječnost, umjetnik je u razvoj čovječanstva upisao sljedeće: ovako izgleda gesta koja najviše izražava aktivnost 'Ja', a ovako gesta koja najviše izražava aktivnost eterskog tijela! - A sada ostale figure, prvo 'Sumrak'. Zamislimo li pojavljivanje eterskog tijela kod zdravo razvijenog ljudskog bića, a fizičko tijelo se otpušta - što se također drastično događa prilikom smrti - ali ako ne razmišljamo o stvarnoj smrti, već o pojavljivanju eterskog tijela, astralnog tijela i 'Ja', iz čovjekova fizičkog tijela, i potražite gestu koju stvara fizičko tijelo, dakle, imamo gestu ove alegorijske figure 'Sumrak'. A ako unutar njiju aktivnost astralnog tijela uz umanjenu aktivnost eterskog tijela i 'Ja', želimo izraziti u gesti, najpreciznija je ona koju je Michelangelo dao 'Zori'. Tako da s jedne strane imamo izraze za aktivnost eterskog tijela i 'Ja', a s druge strane za aktivnost fizičkog tijela i astralnog tijela. - Kao što rekoh, opirao sam se tome; ali što se više gleda stvar, to postaje više nužno. I ne želim ništa drugo naglasiti nego pokazati kako umjetnik stvara iz duhovnog svijeta. Priznajem da je Michelangelo to učinio više-manje nesvjesno; ali što to znači nego da svijetlo iz duhovnog svijeta sjaji u fizički svijet! Okultizam ne vodi uništenju, nego produbljivanju umjetničkih djela. Ali također će se dogoditi da nešto od onoga što se danas smatra 'umjetnošću' više neće biti smatrano umjetnošću. To bi neke ljude moglo razočarati; ali kroz to će istina pobijediti. - Sasvim sam dobro mogao razumjeti unutarnji razlog legende koja je nastala u vezi s najrazrađenijom figurom: da ju je Michelangelo u Firenci, kad je bio nasamo s 'Noći' u kapeli Medici, uspio natjerati da ustane i prošetala! Ne želim dalje ulaziti u to, ali ako znate: tu je izražena aktivnost živototvornog tijela, tada je značenje legende očito.

Tako je s puno toga, a tako je i s Homerom. Sama riječ nam dolijeće, kada Homer kaže: duhovno carstvo, carstvo sjena u kojem nema promjena, ne mijenja se. - No, ako pogledamo uvjete u životu nakon kamaloke, tada za nas počinje novo shvaćanje o takvim djelima blagoslovljene osobe, i mnoge stvari će doživjeti obogaćivanje kroz znanost duha.

To su stvari na koje se može ukazati, ali nisu glavne u životu. Glavna stvar u životu je da uvijek postoji interakcija među ljudima. Ako se čovjek s drugim čovjekom suoči tako da se u svakoj ljudskoj duši osjeti ono duhovno u čovjeku, onda će prema njemu imati sasvim drugačiji odnos nego ako vjeruje da u drugom čovjeku postoji samo ono što materijalistički svjetonazor pretpostavlja. Sveta zagonetka, koja bi nam svaka ljudska duša morala biti, to može biti samo ako u svojim osjećajima, u svojim senzacijama, ako u svojoj duši imamo nešto što je u stanju baciti duhovno svijetlo na drugu

dušu. Udubljujući se u kozmičke tajne, s kojima su povezne ljudske tajne, učimo spoznati ljudsku prirodu, učimo prepoznati s kim se suočavamo kad se susrećemo s ljudskim bićem; iznad svega, naučimo utišati sve predrasude koje inače imamo prema ljudima i naučimo osjećati i prepoznavati prave, istinske, ispravne strane ljudi. Najvažnije svjetlo koje će antropozofija dati bit će ono koje će obasjati ljudsku dušu. Kao rezultat toga, pravi socijalni osjećaji i pravi osjećaji ljubavi, koji bi trebali prevladavati među ljudima, doći će na svijet kao plod istinskog duhovnog znanja. Ono što dolazi može se shvatiti samo kao plod za čiji rast i prosperitet možemo brinuti samo kroz duhovno znanje. Kada je Schopenhauer rekao: 'Propovijedati moral je lako, uspostaviti moral je teško', odgovorio je na ispravan osjećaj, jer identificirati moralna načela nije tako teško, i držanje moralnih propovijedi nije tako teško. Ali dodirnuti ljudsku dušu, gdje u njoj klija spoznaja, koja sama po sebi postaje pravi moral koji može podržati ljudski život, to je ono o čemu se radi. Način kako se svatko od nas odnosi prema duhovnom znanju, također će u budućnosti moći uspostaviti sjeme pravog morala. Moral budućnosti temeljit će se na duhovnom znanju; ili će biti tako ustrojen - ili ga uopće neće biti moguće graditi!

U našoj ljubavi prema istini, potrebno je da to sami sebi priznamo. To od nas zahtijeva da stvarno proniknemo u život i tkanje antropozofije, i iznad svega, da uzmemo u obzir ono što je danas rečeno kao uvod: aktivnost u duhovnom svijetu zahtijeva smirenost uma, dokazujući da smo dostojni milosti; spoznaja zahtijeva aktivnost. Iz ovoga će nam također biti razumljivo da u vremenu između smrti i novog rođenja, kada se nalazimo licem u lice s dugim bićem, po aktivnosti koju tada razvijamo možemo prepoznati jesmo li mu uskratili ljubav ili smo mu učinili nešto što nismo smjeli. Ali smirenost koja je neophodna da bi se omogućilo da dođe do ispravljanja, taj mir uma duše, još ne možemo razviti u ovom trenutku u vremenu. U tijeku zimskih predavanja također ćemo okarakterizirati vrijeme između smrti i novog rođenja, kada se u prirodnom tijeku života između smrti i novog rođenja događa da osoba može stvoriti uvjete za promjenu takve stvari, odnosno, drugim riječima, kada se na neki način može utjecati na karmu. Ali moramo razdvojiti vrijeme na koje smo se sada osvrnuli i vremena koja slijede, koja imaju druge zadaće i koja ćemo još razmotriti u vremenu između smrti i novog rođenja.

Sve što treba reći je da postoje određeni uvjeti pod kojima ljudi mogu živjeti svoju egzistenciju nakon smrti na povoljniji ili nepovoljniji način. Ako usporedite dvije osobe ili različite osobe nakon smrti, način na koji one žive u vremenu koje slijedi neposredno nakon života u kamaloki, ovisi od moralne konstitucije koju su imali na Zemlji. Ljudi koji su pokazali dobre moralne kvalitete na Zemlji, imaju najpovoljnije uvjete u razdoblju nakon kamaloke; ljudi koji su pokazali manjkave moralne kvalitete imaju loše uvjete. Želio bih sažeti kako se to izražava u životu nakon smrti u formuli

koja ne može biti sasvim precizna jer su naše riječi skovane za fizički svijet, a ne za duhovni svijet. Može se samo pokušati učiniti što preciznijom. Ali tada se može reći: zbog moralne konstitucije naše duše, u ovom trenutku postajemo društveni duhovi koji se druže s drugim duhovima, to jest s ljudskim duhovima ili s duhovima viših hijerarhija. Zbog defektnog moralnog stanja naših duša, mi postajemo nedruštveni duhovi, pustinjački duhovi, duhovi kojima je izuzetno teško izaći izvan magle svoje vizije. A to je suštinski razlog za patnju nakon smrti: osjećati se kao usamljeni duh, duhovni pustinjak; dok je bitno obilježje društvenosti pronalaženje veze s onim što vam je potrebno, što vam treba. I potrebno je jako dugo da život nakon smrti prođe kroz ovu sferu, koja se u okultizmu naziva sfera Merkura.

Naravno, moralno raspoloženje duše i dalje ostaje odlučujuće za sljedeću sferu, ali nastaju novi uvjeti. Za sljedeću sferu, sferu Venere, prije svega su odlučujuća religiozna raspoloženja duše. Ljudi s religioznim unutaršnjim životom, tijekom ovog vremena će biti društvena bića, bez obzira kojoj vjeri pripadaju. S druge strane, duhove koji nemaju vjersku konstituciju, ova sfera opet osuđuje da budu duhovno ograničeni na sebe, da se moraju skrivati u sebi. Ne mogu a da ne kažem, makar to izgledalo paradoksalno: oni koji primarno imaju materijalistički stav, i preziru vjerski život, moraju postati duhovni pustinjaci, svaki je, takoreći, zatvoren u svome kabinetu. I nije ironična prispodoba, već istina kada kažem: svi oni koji danas utemeljuju 'monističku religiju' - to jest suprotnost religiji - svi su zatvoreni u tamnici; apsolutno ne mogu pronaći jedno drugo.

Na taj način dolazi do ispravljanja grešaka i pogrešaka koje danas duša čini u životu na Zemlji. Pogreške i greške same se ispravljaju na fizičkom planu; ali greške i pogreške su činjenice u životu između smrti i novog rođenja! Ono što mi ovdje mislimo, u životu između smrti i novog rođenja znači činjenicu. To znači da je mišljenje već otpočetak činjenica. Manjkava misao tijekom inicijacije, ako je stvarno možete vidjeti, postoji ne samo u svoj svojoj ružnoći, već i sa svom destruktivnošću koju sadrži. Ljudi bi se brzo okrenuli od nekih ideja koje se šire unutar ovog ili onog agitacijskog pokreta, kada bi samo mogli steći predodžbu o tome što to znači kao činjenica, kao destruktivna činjenica. To je također dio mučeništva inicijacije, da se misli grupiraju oko nas i stoje tamo kao da su skrućene, rekao bih, smrznute mase koje ne možemo otresti, sve dok smo izvan tijela. Ako smo imali krivu misao i izašli iz tijela, ona je tu i ne možemo je promijeniti. Da bismo to učinili, prvo se moramo vratiti u tijelo. Sjećanje ostaje s nama, ali inicijat ga može ispraviti samo unutar fizičkog tijela. Ali vani je kao planina, koja je tamo. Samo tako se može otkriti sva ozbiljnost stvarnog života.

Time također možete razumjeti da je povratak u fizičko tijelo neophodan za određene prilagodbe karme. U životu između smrti i novog rođenja svakako se pojavljuju pogreške; ali ono što je bila greška mora se ispraviti u fizičkom

tijelu. Na taj će se način ono što se dogodilo u prošlom životu nadoknaditi u sljedećem životu. Ali ono što se mora prepoznati u svoj svojoj snazi i sa svim pogreškama, u početku stoji nepromjenjivo, kao što su stvari, kako je rekao Homer, u duhovnom carstvu. Stvari koje prepoznajemo iz duhovnog svijeta, tada bi trebale ući u našu dušu kao senzacije, kao osjećaji. Postaju osjećaji, a onda su i razlog da život gledamo na novi način. Monistička nedjeljna propovijed može pokazati mnoga moralna načela. Kao rezultat toga - samo će vrijeme pokazati - ljudi će se vrlo malo promijeniti, jer način na koji se govori znači da pojmovi nisu prikladni da stvarno zahvate ljudsku dušu. To bi zahtijevalo stvarnu snagu koncepata. A koncepti dobivaju stvarnu snagu kada znamo: s onim što opterećuje vašu karmu, suočit ćete se u svoj neposrednosti, određeno vrijeme nakon smrti. Gledaš u ono što ti opterećuje karmu, ali tako ostaje. Ne možete to sada promijeniti, možete samo produbiti sebe tako da to izravno sjedinite sa svojom prirodom!

Takvi koncepti onda imaju učinak na naše umove da smo u stanju sagledati život na pravi način. I tada se događaju sve stvari koje su potrebne za promicanje života, ako čovječanstvo stvarno želi napredovati u duhu onih na kojima je duhovno vodstvo čovječanstva, u duhu duhovnih vođa čovječanstva, i napredovati prema ciljevima koji su postavljeni ovom čovječanstvu.

DRUGO PREDAVANJE

Berlin, 20. studenog 1912.

Kao što je već rečeno, naša razmatranja tijekom zime na ovim večerima ogranka bit će posvećena raspravi o životu između smrti i novog rođenja. U prirodi je stvari, da sve ono što sporove koji se sada vode s nekog stajališta, koje ovdje još nije dotaknuto, može učiniti razumljivim, shvatljivim, i reklo bi se, dokazivim, da će se pregled biti moguće dobiti tek kada ova zimska predavanja cijela budu dostupna. Naravno, neke stvari treba uzeti u obzir, a to su podaci o rezultatima istraživanja, koji su se uspjeli dobiti u posljednjih nekoliko mjeseci. Ono što onda može poslužiti da razumijevanje, shvaćanje bude potpuno, može nastati samo kroz daljnja razmatranja. Ali kako bismo od samog početka mogli lakše komunicirati o ovim važnim stvarima, krenimo danas s malim promišljanjem čovjeka, nečim što svatko može lako učiniti u životu.

Kada promatramo ljudski život, najznačajnija, najistaknutija činjenica će nam se u početku učiniti, ako je promatramo nepristrano, samo ljudsko 'Ja'. Sada moramo napraviti razliku između istinskog čovjekovog 'Ja' i između svijesti ovog ljudskog 'Ja'. Zato što svima mora biti očito da je ovaj ljudski 'Ja' sigurno već aktivan kada ljudsko biće nastaje kroz rođenja, a posebno u onim vremenima kada je dijete daleko od bilo kakve svijesti o 'Ja', onim vremenima koja su već izvana lingvistički karakteristična po tome što dijete o sebi govori kao da govori o drugoj osobi. Gledali smo te stvari mnogo puta. Znamo da oko treće godine - naravno ima djece kod kojih se to dogodi ranije - dijete počinje imati svijest o sebi, da o sebi počinje govoriti u prvom licu; i znamo da ova godina predstavlja krajnju granicu - iako je za neke ljude gurnuta - u odnosu na to koliko se osoba može kasnije prisjetiti onoga što je njena duša doživjela. Dakle, imamo jasnu prekretnicu u životima ljudi: prethodno ne postoji mogućnost jasnog i izrazitog doživljavanja sebe u svom 'Ja'; nakon toga, osoba doživljava sebe u svom 'Ja', nalazi se toliko udomaćena u svom 'Ja' da uvijek može iz svog sjećanja izvući iskustva tog 'Ja'. Što nas nepristrano promatranje života može naučiti o tome zašto dijete postupno prelazi od nesvjesnosti o 'Ja' do spoznaje o 'Ja'?

Npristrano promatranje života može nas naučiti sljedećem. Da dijete u prvo vrijeme nakon rođenja nikada nije došlo u bilo kakav sudar s vanjskim svijetom, ono ne bi moglo postići svijest o svom 'Ja'. Možete i sami primijetiti kako kasnije u životu ponekad postanete svjesni 'Ja'. Sve što trebate učiniti je snažno udariti rub ormarića, tada ćete kroz ovo udaranje prije svega postati svjesni 'Ja'. Sudar s vanjskim svijetom je ono što vam govori da ste 'Ja', a malo je vjerojatno da ćete zaboraviti misliti na svoje 'Ja' nakon što ste se dobro izudarali. Ti sudari s vanjskim svijetom ne moraju uvijek biti takvi

da djetetu stvaraju trzavice, ali su uvijek prisutni u određenim nijansama. Kada dijete ispruži svoju malu ruku i dotakne nešto iz vanjskog svijeta, dolazi do laganog sudara s vanjskim svijetom. Kada dijete otvori oko i svjetlost padne u oko, dolazi do tihog sudara s vanjskim svijetom. Dijete uči upoznavati sebe kroz vanjski svijet i cijeli život u prvih nekoliko godina zapravo se sastoji od toga da dijete razlikuje sebe od vanjskog svijeta i upoznaje sebe kroz vanjski svijet. A rezultat dovoljnog broja sudara s vanjskim svijetom sažet je u duši u djetetovoj svijesti o sebi. Može se reći: ako je dijete doživjelo dovoljan broj takvih sudara s vanjskim svijetom, rezultat je da ono sebe naziva 'Ja'. Kada je dijete doseglo točku u kojoj je shvatilo svoju 'Ja' svijest, tada počinje potreba da se ta 'Ja' svijest održi uspravnom i aktivnom tijekom cijelog života. Ali ova 'Ja' svijest ne može se održati uspravnom i aktivnom kroz bilo što osim sudara. Sudari s vanjskim svijetom su, da tako kažemo, iscrpili svoju zadaću kada je dijete počelo samo sebi govoriti 'Ja'; dakle, iz njih se više ništa ne može naučiti za razvoj 'Ja' svijesti. Ali iz nepristranog promatranja, naprimjer, trenutka buđenja, ljudi mogu doživjeti kako se 'Ja' svijest može održati aktivnom samo putem sudara.

Znamo da ta 'Ja' svijest sa svim ostalim sadržajima, uključujući i one astralnog tijela, nestaje tijekom sna i da se ponovno budi ujutro kad se probudimo. Zašto se budi? Budi se jer se čovjek vraća sa svojom duhovno-duševnom esencijom u svoje fizičko tijelo ili također u svoje etersko tijelo. Tu opet ima svoje sudare, svoje sudare s fizičkom tijelom i eterskim tijelom. Svatko tko je sposoban precizno promatrati duhovni život, čak i bez okultnog znanja, može primijetiti sljedeće. Kada se ujutro probudi, otkrit će da se niz stvari koje njegovo pamćenje zadržava vraća u njegovu svijest: doživljene ideje, doživljeni osjećaji, druga iskustva dolaze u njegovu svijest; koja izranjaju, takoreći, iz dubine svijesti. Ako sve ovo pažljivo ispitate - možete to ispitati bez ikakvog okultnog znanja, samo trebate steći sposobnost promatranja svog duševnog iskustva - tada ćete otkriti da ono što se pojavljuje ima određeni neosoban karakter. - I čak možete promatrati kako taj karakter postaje sve bezličniji što su događaji dalje iza nas, odnosno što smo manje uključeni u njih svojom neposrednom 'Ja' svijesću. Možete se prisjetiti stvari iz vrlo davne prošlosti u svom životu i prisjetiti ih se na takav način, da za te događaje osjećate jednako malo brige kao za nešto što doživljavate u vanjskom svijetu, a što vas posebno ne zabrinjava. Ono što inače ostaje u našem sjećanju ima stalnu tendenciju da se odvoji od našeg 'Ja'. A činjenica da još uvijek vidimo kako se naše 'Ja' svakog jutra s velikom jasnoćom vraća u našu svijest, je zato što svako jutro uranjamo u isto tijelo. Kroz sraz u koji dolazimo u njim, ono svako jutro iznova budi našu 'Ja' svijest. Dakle, dok se dijete sudara prema van i tako dolazi do 'Ja' svijesti, mi 'Ja' svijest održavamo aktivnom sudarajući s vlastitim unutarnjim bićem. I ne sudaramo se samo ujutro, sudaramo se i sudaramo s vlastitom nutrinom

kroz cijelo budno stanje dana, a naša 'Ja' svijest je upaljena protu pritiskom našeg tijela. Naše 'Ja' je u fizičkom tijelu, eterskom tijelu i astralnom tijelu, i stalno dolazi do sudara s njima. Stoga možemo reći da svoju 'Ja' svijest dugujemo okolnostima u kojima smo iznutra gurnuti u svoju tjelesnost i doživljavamo protupritisak iz nje. Sudaramo se sa svojom tjelesnošću.

Sada ćete lako shvatiti da to mora imati posljedicu. Posljedica je da uvijek postoje udarci: ako naletite na nešto, čak i ako se ne primijeti odmah, doći će do ozljede ili štete. Zapravo, sudari između 'Ja' i fizičkog tijela neprestano uzrokuju štetu, takoreći malu destrukciju, u našoj tjelesnosti. Stalno uništavamo svoju tjelesnost. Cjelokupna naša 'Ja' svijest ne bi se mogla razviti ako se ne bismo sudarili s fizičkim tijelom i time ga uništili. A zbroj tih razaranja u stvarnosti nije ništa drugo nego ono što uzrokuje smrt u fizičkom svijetu. Moramo reći: to što smo sposobni neprestano uništavati svoj organizam, to jest provoditi našu destruktivnu aktivnost, dugujemo očuvanju naše 'Ja' svijesti.

Na taj način mi smo razarači našeg astralnog tijela, našeg eterskog tijela i našeg fizičkog tijela. U mjeri u kojoj to jesmo, ponašamo se nešto drugačije prema astralnom tijelu, eterskom tijelu i fizičkom tijelu, nego prema samom 'Ja'. Sam običan život nas uči da možemo postati razarači svog 'Ja'. Sada ćemo pokušati razjasniti kako možemo postati razarači svog 'Ja'.

Naše 'Ja' jest nešto - bez obzira na to što jest - i ukoliko što jest nešto u svijetu, ima određenu vrijednost. Čovjek osjeća da njegovo 'Ja' ima određenu vrijednost u cjelokupnoj riznici svijeta. Ali ljudi mogu smanjiti ovu vrijednost. Kako umanjujemo vrijednost našeg 'Ja'? Naprimjer, ako povrijedimo nekoga kome možda dugujemo ljubav, u tom smo trenutku zapravo umanjili vrijednost 'Ja'. U našem 'Ja' vrijedimo manje, nakon što smo nekome nanijeli nezasluženu patnju; naše 'Ja' je postalo manje vrijedno. To je činjenica u koju se svatko može uvjeriti. Ali također se može vidjeti da, budući da čovjek nikada ne ispuni ideal svoje vrijednosti, 'Ja' je zapravo neprestano zaposleno u životu čineći sebe sve manje vrijednim, radeći tako na vlastitom obezvređivanju, na vlastitom uništenju, da tako kažem. Ali sve dok ostajemo u svom 'Ja', uvijek iznova u životu se imamo priliku riješiti uništenja. Možemo to učiniti, čak i ako to ne činimo uvijek. Prije nego što prođemo kroz vrata smrti, uvijek to možemo učiniti. Ako smo nekome prouzročili nezasluženu patnju, to možemo nadoknaditi u bilo kojem obliku unutar našeg života. Razmislite li o tome, shvatiti ćete da između rođenja i smrti, osoba ima priliku utjecati na svoje 'Ja', raditi na obezvređivanju, na uništenju 'Ja', ali i kompenzirati uništenje 'Ja', osloboditi se toga.

Ljudsko biće, kakvo jest u trenutnom ciklusu, u početku nema tu mogućnost sa svojim astralnim tijelom, eterskim tijelom i fizičkim tijelom. On ne može raditi na svom astralnom tijelu, eterskom tijelu i fizičkom tijelu na način na koji radi kroz svjesnu aktivnost na svom 'Ja', jer on nije svjesno

unutar ovih članova svog bića. Ono što čovjek neprestano uzrokuje u smislu uništenja ostaje u njegovom astralnom tijelu, eterskom tijelu i fizičkom tijelu. Neprestano ih uništava ali ne može učiniti ništa da ih popravi. I lako je razumjeti: ako bi netko došao u ovu inkarnaciju sa snagama koje odgovaraju našem fizičkom tijelu, eterskom tijelu i astralnom tijelu, kakve su bile na kraju prethodne inkarnacije, tada bismo imali sasvim beskorisna astralna tijela, eterska tijela i fizička tijela. Ono što je u duši uvijek je izvorište i sadržaj za ono što se izražava u tijelu. Činjenica da na kraju života imamo takoreći krhki organizam, dokaz je da naša duša nema snage održavati organizam svježim. Kako bismo održali svijest i održali je aktivnom, stalno smo uništavali svoj fizički omotač. S moćima koje još uvijek imamo na kraju jedne inkarnacije, ne bismo mogli učiniti ništa u sljedećoj inkarnaciji. Moramo vratiti snage koje su sposobne djelovati na naše astralno tijelo, etersko tijelo i fizičko tijelo, u sljedećoj inkarnaciji, na način da budu svježija i zdrava u određenim granicama i upotrebljiva za novu inkarnaciju. Unutar zemaljske egzistencije - to opet postaje jasno iz vanjskog promatranja - čovjek ima priliku da uništi svoja tri tijela; ali ne nalazi mogućnost strukturiranja, obrade i izgradnje ta tri tijela na potpuno zdrav način. Okultna istraživanja nam pokazuju da u životu između smrti i novog rođenja, iz izvanzemaljskih uvjeta, koje potom proživljavamo, da nam dolaze snage koje služe obnavljanju dotrajalih ljudskih ovoja. Između smrti i novog rođenja živimo svoj put van u univerzum, u kozmos, i sile koje ne možemo izvući iz Zemlje, moramo crpiti iz drugih nebeskih tijela koja inicijalno pripadaju Zemlji. U njima su spremnici snaga za naše ljudske ovoje. Na Zemlji postoji mogućnost da čovjek stekne snagu samo za trajnu obnovu 'Ja'; ostali članovi ljudske prirode svoju snagu moraju crpiti iz drugih svjetova osim Zemlje.

Ako prvo pogledamo astralno tijelo, postaje nam jasno da nakon smrti ljudsko biće živi svoj put van - zapravo doslovno živi svoj put van, postajući sve veće i veće, da tako kažemo, u sve planetarne sfere. Širenjem svoj duhovno-duševnog bića, ljudsko biće postaje toliko veliko biće tijekom perioda kamaloke - različita bića prožimaju jedno drugo - da doseže granicu naznačenu krugom koji Mjesec opisuje oko Zemlje. Zatim se širi na sferu Merkura - ono što se u okultizmu misli pod Merkurom - zatim na sferu Venere, zatim dalje na sferu Marsa, sferu Jupitera i sferu Saturna. Čovjek se sve više širi. S prirodom koju je proveo kroz vrata smrti, u pravom smislu živi na način da postaje stanovnik Merkura, stanovnik Venere, stanovnik Marsa i tako dalje, i na određeni način mora imati sposobnost da se udomaći na tim drugim planetarnim svjetovima. Kako se tamo udomaći ili ne udomaći?

Prvo, kada njegovo vrijeme kamaloke završi, on u sebi mora imati nešto što ga čini sposobnim za uspostavljanje odnosa sa silama koje su u sferi Merkura u koju je tada postavljen. Sada, ako ispitajte različite ljude u

njihovim životima između smrti i novog rođenja, ispada da su ljudi različiti u odnosu na taj život. Nalazimo jasnu razliku ovisno o tome urasta li osoba u sferu Merkura s moralnim stanjem duše kao rezultatom moralnog života ili kao rezultatom nemoralnog života. Naravno, to uključuje sve moguće nijanse. Osoba s moralnim raspoloženjem i duševnom konstitucijom, s moralnim rezultatom svog života, nalazi se u sferi Merkura kao ono što bi mogli nazvati duhovno socijalnim bićem; ima priliku doći u kontakt s drugim bićima - bilo s ranije umrlim ljudima ili bićima iz sfere Merkura - i s njima, da tako kažemo, razmijeniti životne odnose. Nemoralna osoba postaje pustinjač i osjeća se isključenom iz zajednice ostalih stanovnika ove sfere. Bitno je da shvatimo da moralnost u ovoj sferi dovodi do naše povezanosti i jedinstva s bićima koja žive u ovoj sferi, te da naše nemoralno duševno raspoloženje zatvara naše vlastito biće kao u zatvor, tako da tada imamo spoznaju: druga bića su tu, ali mi smo, takoreći, u ljusci i ne možemo do njih. Izolacija je rezultat, recimo, asocijalnog, nemoralnog ljudskog života na Zemlji.

Za sljedeću sferu, koju za sada želimo nazvati sferom Venere - uvijek se tako naziva u smislu okultizma - odlučujuće za način na koji su ljudi povezani je religiozno raspoloženje. Ljudi koji su u životu na Zemlji stekli osjećaj da je sve što je prolazno u stvarima i u samim ljudima povezano s nečim neprolaznim, te osjećaj da pojedinačni život svojim duševnim raspoloženjem treba težiti nečem božanskom i duhovnom, takvi ljudi pronaći će vezu s bićima ove sfere. S druge strane, materijalistički nastrojena osoba, naprimjer, koja svoju dušu ne može okrenuti prema vječnom i neprolaznom, božanskom, nalazi se kao u zatvoru vlastitog bića, opčinjena u samoći, unutar ove sfere. Upravo unutar ove sfere možemo kroz okultna istraživanja najbolje vidjeti kako stvaramo životne uvjete za ovu sferu u našem astralnom tijelu ovdje na Zemlji kroz način na koji živimo na Zemlji. Na određeni način, ovdje na Zemlji moramo stvoriti razumijevanje i privlačnost za ono s čime se tamo želimo povezati. Uzmimo samo činjenicu da su ljudi na Zemlji u različitim epohama i u različitim vremenima - kako je moralo biti i sasvim je ispravno - primali posredovanje božanskog duhovnog života u raznim vjerskim ispovijedima i svjetonazorima. Ljudski razvoj mogao je napredovati samo tako da su različita vjerska uvjerenja davana iz jedinstvenog izvora, na primjer vjerski život, u različitim vremenima i za različite narode, ovisno o njihovim sposobnostima, ovisno o njihovim klimatskim i drugim uvjetima, na koje su pozivale svjetske prilike. Ova vjerska uvjerenja dolaze iz jednog izvora; ali variraju u stupnjevima prema uvjetima pojedinih naroda. I sve do našeg vremena, ljudi na Zemlji se razlikuju prema skupinama u smislu njihovih vjerskih uvjerenja i svjetonazora. Ali kroz ono što je religijsko uvjerenje, svjetonazor formiran u našoj duši, pripremamo se za razumijevanje i sposobnost povezivanja u sferi Venere. Religiozni osjećaji Hindusa, religiozni osjećaji Kineza, muslimana, kršćanina, oni njegovu dušu

pripremaju na taj način da ta duša u sferi Venere ima, iznad svega, razumijevanje, naklonost, i simpatiju za ona bića koja imaju iste osjećaje, i koji su svoje duše formirali iz istih ispovijesti. Zaista se može reći: za okultno istraživanje je jasno, dok su ljudi na Zemlji danas - iako će to u budućnosti biti osujećeno i već se počinje osujećivati - podijeljeni na rase, plemena i tako dalje, i možemo ih razlikovati prema tim karakteristikama, nema te podjele u sferi Venere, koju proživljavamo s drugim ljudima i drugim bićima. Ljudi su organizirani na takav način da su samo njihova vjerska uvjerenja i svjetonazori odlučujući. Određena struktura je još uvijek prisutna, jer ova zemaljske struktura, uključujući i religije, u određenom pogledu ovisi o plemenskim i rasnim odnosima. Ali rasni element nije presudan, nego ono što duša doživljava jer ima određeno vjersko uvjerenje.

Određeno vrijeme nakon smrti uvijek provodimo unutar ovih sfera; zatim se širimo i napredujemo do sljedeće sfere.

Sljedeće što čovjek doživljava nakon sfere Venere je sfera Sunca. Kao duše, između smrti i novog rođenja postajemo stanovnici Sunca. Za sferu Sunca je potrebno nešto drugo nego za sferu Venere. Za sferu Sunca postoji jasna, eminentna potreba, ako između smrti i novog rođenja u njoj želimo napredovati, ne samo da razumijemo određenu skupinu ljudi, nego razumijemo sve ljudske duše, da imamo dodirne točke sa svim dušama, da tako kažem. A u sferi Sunca već se osjećamo kao pustinjaci, usamljenici, kada smo sputani predrasudama jedne religije i ne možemo razumjeti nekoga čija je duša prožeta drugom vjeroispoviješću. Naprimjer, svatko na Zemlji tko je samo u nekoj vjerskoj konfesiji stekao priliku iskusiti sve što je vrijedno, ne razumije - sada možemo reći - sve one koji ispovijedaju druge vjeroispovijesti tijekom sfere Sunca. Ali ovaj nedostatak razumijevanja nije kao na Zemlji. Ovdje ljudi mogu hodati jedni pored drugih, a da se ne razumiju u dušu, i mogu se podijeliti različitim vjerskim uvjerenjima i svjetonazorima. U sferi Sunca - budući da se do te točke svi širimo i prodiremo jedni u druge, istovremeno smo zajedno i razdvojeni našim unutarnjim bićem - svako razdvajanje i svaki nedostatak razumijevanja je ujedno i izvor užasne patnje. Prijekor s kojim se ne možemo othrvati jer nismo za to obučeni na Zemlji, i koji nas vječno tišti, jest susret sa svakim pripadnikom druge vjere.

Na određeni način postat će još razumljivije što se ovdje treba reći ako se, krenuvši od ovog života između rođenja i smrti, nekako spomene inicijacija. Jer ono što inicijat doživljava kada uđe u duhovne svjetove na određeni je način nešto sasvim slično onome što doživljava u ovom životu između smrti i novog rođenja. Posvećenik mora proživjeti svoj put u iste sfere, i ako bi živio u predrasudama jednostranog pogleda na svijet, u ovoj sferi Sunca bi prošao kroz iste muke. Stoga je potrebno da inicijaciji prethodi potpuno, temeljito razumijevanje svakog vjerovanja koje je rašireno na Zemlji, razumijevanje

onoga što živi u svakoj pojedinoj duši, bez obzira kojem svjetonazoru pripada. Inače, sve ostalo prema čemu nemate toliko razumijevanja je nešto što vam dolazi kao agonija, kao beskrajno visoke planine koje se žele obrušiti na vas, kao eksplozije koje dolaze prema vama, tako da osjetite svu snagu takvih eksplozija koje se oslobađaju na vama. Sav nedostatak razumijevanja koji pokazujete ljudima jer se ograničavate, ima ovaj učinak u duhovnim svjetovima.

To nije uvijek bio slučaj. U pretkršćansko doba razvoj čovječanstva nije bio takav da bi se ljudi morali razvijati prema takvom razumijevanju svake pojedine ljudske duše. Čovječanstvo je moralo proći kroz jednostranost. Ali oni koji su bili dovedeno do određenog vođenja svijeta, uvijek su morali više ili manje svjesno upijati ono što može dati razumijevanje za sve, bez razlike. Pa čak i kad bi neki čovjek bio samo vođa naroda, moralo ga se na neki način uvesti u razumijevanje svake ljudske duše. To je tako veličanstveno nagoviješteno u Starom zavjetu, u odlomku gdje se Abraham suočava s Melkizedekom, svećenikom Svevišnjeg. Svatko tko razumije ovaj odlomak zna da je Abraham, koji je trebao postati vođa svog naroda, u tom trenutku bio, takoreći, iniciran - čak i ako ne potpuno svjesno, kao što je slučaj u kasnijim inicijacijama - s obzirom na razumijevanje božanskog, koje može zaigrati u svim ljudskim dušama. Na mjestu gdje se govori o Abrahamovom susretu s Melkisedekom krije se duboka tajna razvoja čovječanstva. Ali malo po malo, čovječanstvo se moralo pripremiti kao bi imalo sve više i više mogućnosti prolaska kroz sferu Sunca. Kako se to dogodilo?

Prvi poticaj u evoluciji naše Zemlje za takav ispravan prolaz kroz sferu Sunca dan je kroz otajstvo Golgote, nakon što su se za to pripremili ljudi Starog zavjeta - o tome ćemo morati kasnije govoriti. U ovom trenutku nije važno baviti se pitanjem je li kršćanstvo u svom dosadašnjem razvoju već identificiralo svoje ciljeve i sve svoje mogućnosti razvoja. Posve je samo po sebi razumljivo da je kršćanstvo u svojim vjeroispovijestima razvilo samo jednostrane aspekte ukupnog kršćanskog načela i da je u svojim pozitivnim ispovijestima u pojedinostima definitivno inferiorno drugim vjeroispovijestima. Ali bitno je kakve razvojne mogućnosti ima u sebi, što može dati čovjeku koji sve dublje zadire u njegovo biće.

Već smo pokušali reći ono što se može reći o tim razvojnim mogućnostima. Ima beskonačno mnogo toga za reći, ali sada treba dotaknuti samo jednu stvar koja može rasvijetliti ono što nam je u ovom trenutku potrebno. Ako stvarno iznutra razumijemo različite vjerske denominacije, onda možemo naglasiti jednu karakterističnu točku vjerskih denominacija. To je da su za raniju zemaljsku evoluciju pojedinačne vjeroispovijesti bile prilagođene za pojedinačne rase, plemena, za pojedinačne etničke skupine Zemlje. Takve stvari još postoje. Znamo da danas samo oni koji su rođeni kao Hindusi mogu istinski pripadati hinduističkoj religiji. U određenom pogledu stare

religije su plemenske religije, narodne religije. Nemojte taj izraz shvatiti kao pejorativ, samo kao karakterizaciju. Pojedinačne religije koje su inicirani dali narodima, preuzete su od praizvora opće svjetske religije, ali prilagođene pojedinim narodima, plemenima i tako dalje, te pojedinačne religije imaju, moglo bi se reći, nešto religiozno-egoistično. Narodi su uvijek voljeli ono što je izraslo od njihove krvi i mesa. Da, znamo i da ako je bilo koja religija osnovana među drevnim narodima u drevna vremena, potječući iz mjesta misterija, tada onaj koji je bio fizički stranac nije otišao i utemeljio religiju, već je osnovao drugi misterij, koji je nošen tamo odakle je onaj drugi bio; ali ljudi su dobili pripadnika svog naroda, svog plemena, da im bude vođa.

U tom pogledu postoji velika razlika u onome što se može nazvati pravim kršćanstvom. Individualnost na koju se kršćanin osvrće, Krist Isus, najmanje je utjecala na ljude, na mjesto na Zemlji, u kojoj je neposredno rođena.

Ako sada pogledamo zapadne uvjete: treba li ih u religijskom smislu poštivati na isti način kao indijske i kineske uvjete, odnosno uvjete u kojima još opstaju narodne religije? Ne! Naše regije bi bile poštovane kao indijske i kineske samo da mi u Srednjoj Europi, naprimjer, imamo vjeru u Wotana. Tada bismo bili u istoj situaciji; onda bi i tu religiozno-egoistično došlo do izražaja. Ali unutar zapada je nestalo ono religiozno-egoistično, a usvojena je religija utemeljitelja, koja uopće nije dio neke nacionalne zajednice, nego se njeguje izvan nje. Ovu činjenicu treba uzeti u obzir. Ono što je vodilo krv u krv i pomoglo u osnivanju starih vjerskih zajednica nije pomoglo širenju kršćanstva. U biti je to bio duhovni element koji je bio na djelu, a religija se pretpostavljala izvan nacionalne zajednice, primjerice na zapadu. Zašto? To je zato što je kršćanstvo, u svom najdubljem korijenu, od samog početka skrojeno da bude ispovijest za sve ljude, bez razlike u vjeri, narodnosti, plemenu, rasi i svemu onome što ljude razdvaja jedne od drugih. Kršćanstvo se može ispravno shvatiti samo ako se shvati na način da se dotiče samo ljudskog elementa u ljudima, ljudskog elementa koji je u svim ljudima. I to ne umanjuje to što je kršćanstvo, u svojim prvim fazama i također u naše vrijeme, razvilo pojedinačne vjeroispovijesti; jer mogućnost razvoja univerzalno ljudskog leži u kršćanstvu. Velika promjena morat će se dogoditi čak i unutar kršćanskog svijeta ako se kršćanstvo želi ispravno razumjeti u njegovim korijenima. Morat će se napraviti određena razlika između znanja o kršćanstvu i stvarnosti kršćanstva.

Istina je da je Pavao već započeo s ovom razlikom, i svatko tko razumije Pavla može znati nešto o ovom razlikovanju; ali ta je razlika do danas malo shvaćena. Kada je Pavao istrgnuo kršćansku ispovijest Krista Isusa iz pukog judaizma i skovao riječ: 'Krist nije umro samo za Židove, nego i za pogane', učinio je nešto ogromno za pravilno poimanje kršćanstva. Jer bilo bi potpuno pogrešno kada bi netko tvrdio da se otajstvo Golgote dogodilo samo

za one koji se nazivaju kršćanima. Dogodilo se svim ljudima! To je ono što Pavao misli kada kaže da je Krist umro i za pogane, a ne samo za Židove. Jer ono što je kroz otajstvo Golgote prešlo u sav zemaljski život također ima i značaj za sav zemaljski život. I koliko god to danas groteskno zvučalo onima koji ne prave razliku, ipak treba reći: jedini koji razumije korijen kršćanstva je onaj tko je, naprimjer, u stanju promatrati nekoga tko ispovijeda neki drugi religijski sustav - bez obzira na to naziva li se Indijcem ili Kinezom ili nekako drugačije - na način da se zapita: koliko je u njemu kršćanskog? - Nije važno da čovjek to zna, nego da zna što je stvarnost kršćanstva - kao što nije važno da čovjek poznaje fiziologiju, ako poznaje činjenicu probave. Svatko tko još nema svjestan odnos s otajstvom Golgote u svom vjerskom sustavu još nije stekao razumijevanje toga; ali to drugoj osobi ne daje za pravo da niječe stvarnost kršćanstva. Tek kada kršćani budu kršćani do te mjere da traže ono što je kršćansko u svim dušama na Zemlji - a ne kada to prvo ucijepu u druge duše kroz pokušaje obraćenja - bit će ispravno shvaćen korijen kršćanstva. Ali sve to leži u kršćanstvu kada se ispravno shvati. Treba napraviti razliku između stvarnosti i shvaćanja kršćanstva. Razumjeti ono što je prisutno na Zemlji od otajstva Golgote veliki je ideal, ideal važnog znanja za Zemlju, znanja koje će ljudi postupno stjecati. Ali stvarnost se dogodila, jednom kada se dogodilo otajstvo Golgote.

Sada, međutim, naš život u sferi Sunca ovisi o tome kakav smo odnos stekli s otajstvom Golgote. Naš život u sferi Sunca toliko ovisi o ovom odnosu da je ono što se može osjetiti u sferi Sunca - stjecanje odnosa sa svim ljudima - jedino moguće kroz takav odnos s otajstvom Golgote koji je upravo okarakteriziran: kroz odnos prema otajstvu Golgote koji nas više ne ograničava na još nesavršeno utjelovljenje kršćanstva u ovoj ili onoj vjeroispovijesti. U suprotnom, pod svim okolnostima, postat ćemo usamljeni ljudi u sferi Sunca koji ne mogu pronaći duše, umove drugih ljudi. - Postoji izreka koja dokazuje svoju snagu upravo u sferi Sunca: tamo gdje mi kao bića unutar sfere Sunca dođemo do drugog čovjeka, možemo se družiti s tim drugim čovjekom a ne, takoreći, odbijati se od njega, ako se u našoj duši pokaže izreka: 'Gdje se dvoje želi sjediniti u moje ime, tu sam i ja usred njih'. - U stvarnoj spoznaji Krista, svi ljudi se mogu okupiti unutar sfere Sunca. I ovo je od ogromne važnosti, od velikog značaja. Budući da se unutar sfere Sunca donosi određena odluka: treba imati neko razumijevanje unutar sfere Sunca. A ovo razumijevanje najbolje možemo steći kroz izuzetno značajnu činjenicu koja zapravo može ležati pred svakom dušom, ali koju ljudske duše ne razjašnjavaju uvijek same sebi.

Jedna od najljepših izreka Novog zavjeta je ona koju možemo okarakterizirati na sljedeći način: da Krist Isus želi u čovjeku probuditi svijest o božansko-duhovnoj suštini bića unutar svakog čovjeka, da 'Bog' živi kao božanska iskra u svakoj ljudskoj duši, da svaka osoba u sebi ima božanstvo. Krist Isus je to posebno snažno naglasio, i svom svojom snagom i moći istaknuo: 'Vi ste

bogovi, svi!' I tako je naglasio da se vidi u izreci: On ovo označavanje čovjeka smatra ispravnim, ako ga čovjek usvoji. - Još jedno biće je dalo ovu izjavu. Stari zavjet simbolično izražava tu prigodu. Lucifer je na početku evolucije ljudi rekao: 'Bit ćete kao bogovi!' Takva se činjenica mora primijetiti. Dva bića daju istu izjavu: Bit ćete kao bogovi - Lucifer i Krist! I što Biblija želi reći naglašavajući oboje? Želi reći da iz Luciferove naravi ova izreka postaje neblagoslov - iz prirode Krista ona postaje najveći blagoslov. Ne krije li se u njoj divna tajna? Ono što je Lucifer bacio u čovječanstvo kao primamljivo - Krist govori kao sadržaj najveće mudrosti. U pripadnom spisu je snažnim slovima napisano da nije bitan samo sadržaj izreke, već je bitno od koga izjava potječe. Osjetimo da iz nečeg takvog treba osjetiti dubinu stvari i da možemo puno naučiti iz onoga što već imamo vanjski i egzoterično!

Sfera Sunca, između smrti i novog rođenja, mjesto je gdje prije svega uvijek iznova čujemo punu snagu riječi koje govore našoj duši: ti si bog, ti ćeš biti bog! - A jedno uvijek znamo sigurno kad stignemo u sferu Sunca: znamo da će nas tamo ponovno dočekati Lucifer i da će ovu izreku prilično snažno unijeti u naše duše. Od tada Lucifera počinjemo razumjeti veoma dobro - Krista tek ako se postupno pripremamo na Zemlji da Ga razumijemo. Sa sobom u sferu Sunca ne donosimo nikakvo razumijevanje izreke u mjeri u kojoj ona zvuči iz bića Krista, ako to razumijevanje nismo stekli na Zemlji kroz naš odnos prema otajstvu Golgote. - Jednom trivijalnom riječju želim reći sljedeće. U sferi Sunca susrećemo dva prijestolja. Prijestolje Lucifera: riječi o našoj božanstvenosti zvuče nam zavodljivo, a ovo prijestolje je uvijek zauzeto. Drugo prijestolje nam se čini, ili točnije, ovo je prijestolje prazno, jer na ovom drugom prijestolju u sferi Sunca moramo pronaći ono što možemo nazvati Akaša slikom Krista u našem životu između smrti i novog rođenja. I ako možemo pronaći ovu Akaša sliku Krista u životu između smrti i novog rođenja u sferi Sunca, onda je - kao što ćemo vidjeti u daljnjim objašnjenjima - to za naše spasenje. Ali možemo Ga pronaći samo zato to je Krist sišao sa Sunca i sjedinio se sa zemaljskom sferom i zato što možemo izoštriti svoje duhovno oko, razumijevanjem otajstva Golgote na Zemlji, tako da Kristovo prijestolje na Suncu ne izgleda prazno, već tako da nam postanu vidljiva Njegova djela, koja je izvršio dok je on sam još nastanjivao Sunce. - Svakako je tako - čak sam rekao da se moram trivijalno izraziti ako želim govoriti o dva prijestolja - da se o tim uzvišenim okolnostima može govoriti samo više ili manje figurativno; ali tko god sve više i više ide prema razumijevanju, shvatiti će da riječi koje su skovane na Zemlji nisu dovoljne, i da se čovjek, da bi bio razumljiv, mora poslužiti slikom.

Sada nalazimo razumijevanje i podršku za ono što nam je potrebno tijekom sfere Sunca, ako smo na Zemlji stekli nešto što ne samo da igra ulogu u astralnim silama, već i u eterskim silama. Ako slijedite ono što sam opisao, znat ćete da religije igraju ulogu u eterskim silama i djeluju na etersko tijelo čovjeka. Svi mi imamo dobro duhovno nasljeđe u tome što su sile iz sfere

Sunca dovedene u naše duše kada smo stekli razumijevanje otajstva Golgote. Zato što iz sfere Sunca moramo izvući one snage koje su nam potrebne kako bismo svoje etersko tijelo obnovili na pravi način za sljedeću inkarnaciju. S druge strane, iz drugih planetarnih sfera dobivamo snage koje su nam potrebne kako bismo u sljedećoj inkarnaciji dobili naše astralno tijelo na pravi način.

Sada nitko ne bi trebao vjerovati da je ovo što sam upravo rekao mišljeno u drugačijem smislu i tonu nego u tonu i smislu ljudskog razvoja. Rekao sam vam prije: čak i u pretkršćanskim vremenima bilo je moguće za takvog vođu poput Abrahama, u njegovom susretu s Melkizedekom, ili Malekzadikom, steći te snage za sferu Sunca. Ne dajem netolerantnu izjavu, kao da čovjek samo putem ortodoksnog kršćanstva može steći snage da se postavi u ispravan odnos prema bićima u sferi Sunca, već navodim činjenicu evolucije. Abrahamovo duhovno oko bilo je potpuno otvoreno za Akaša sliku Krista u sferi Sunca. To je apsolutno točno. Nema prigovora s činjenicom da se otajstvo Golgote još nije dogodilo i da je Krist još bio na Suncu; tijekom tog vremena bio je ujedinjen s drugim planetarnim sferama. Definitivno je bilo tako da se tada pa sve do naših vremena moglo vidjeti što se imalo vidjeti. A ako se vratimo još dalje, u ta iskonska vremena u kojima su prvi učitelji drevne Indije, sveti Rišiji, bili vođe svog naroda, oni su također bili vođe čovječanstva koji su dobro poznavali Krista, koji je u to vrijeme još uvijek bio na Suncu, i koji je također podučavao one koji su ispovijedali takvo razumijevanje, iako ne s kasnijim imenima. Čak i ako otajstvo Golgote još nije imalo utjecaja na sferu znanja ovih drevnih vremena, za one koji su intimne istine iznijeli iz dubine bića, u sferi Sunca je bilo sasvim moguće da dobiju ono što može obnoviti njihova eterska tijela na odgovarajući način. Ali te su mogućnosti prestale s daljnjim razvojem čovječanstva; i moraju prestati jer se u čovječanstvo neprestano moraju usađivati nove snage.

Dakle, ono što je rečeno misli se kao činjenica razvoja. Živimo prema budućnosti u kojoj će ljudi sve manje imati priliku da pravilno dožive sferu Sunca u vremenu između smrti i novog rođenja, ako se udalje od Krist događaja. Istina je: u svakoj duši moramo tražiti ono što je kršćansko. Ako želimo razumjeti korijen kršćanstva, kod svake osobe koju susrećemo moramo se zapitati: koliko je u njemu kršćanskog? - Ali istina je i da se ljudi mogu zatvoriti za kršćanstvo tako da ne postanu svjesni što ono zapravo jest. A ako ponovimo Pavlove riječi: 'Krist nije umro samo za Židove, nego i za pogane', možemo dodati: ali ako bi se, kako čovječanstvo napreduje, ljudi zatvarali i sve više svjesno odbacivali otajstvo Golgote, to bi ih spriječilo da ono što se dogodilo i njima dođe. Blagoslov otajstva Golgote dogodio se za sve ljude. Svaka osoba slobodno može dopustiti da i na nju djeluje. Ali o tome kako ona dopušta da djeluje na nju, u budućnosti će sve više zavisiti to u kojoj je mjeri će u sferi Sunca potražiti snage koje su potrebne da se njena eterska tjelesnost u sljedećoj inkarnaciji razvije na pravi način. Želimo

govoriti o tome kakve to neizmjerne posljedice ima za cjelokupnu budućnost ljudske rase na Zemlji u nadolazećim vremenima.

Kršćanstvo, iako malo shvaćeno, povezano s otajstvom Golgote, prva je priprema čovječanstva za ponovno uspostavljanje pravog odnosa sa sferom Sunca. Drugi poticaj trebao bi biti ispravno antropozofsko razumijevanje otajstva Golgote. Čovjek može steći ispravan odnos sa sferom Sunca, ako sve više prodire u otajstvo Golgote. Ali čovjek, nakon što je živio u sferi Sunca, živi dalje, naprimjer u sferi Marsa. Poanta je u tome, da on ne samo da stječe ispravan odnos sa silama Sunca u sferi Sunca, već i taj odnos nosi sa sobom dok nastavlja svoj život u sferi Marsa. Da mu se svijest ne bi zamračila, da ne bi stala nakon sfere Sunca, nego da bi je mogao prenijeti u sferu Marsa, u sferu Jupitera, koju onda mora proživjeti, za to je za naš ljudski ciklus, neophodno da duhovno razumijevanje onoga što živi u našim religijama i svjetonazorima zaživi u ljudskim dušama. Otuda potraga za razumijevanjem onoga što živi u religijama i svjetonazorima. Duhovno-znanstveno shvaćanje zamijenit će potpuno drugačije shvaćanje o kojem ljudi danas teško mogu i sanjati. Jer koliko god je istina točna u nekoj epohi kada je prožeta smislom istine, tako je istina da će stalno novi i novi poticaju ulaziti u ljudski razvoj. Sasvim je točno da ono što antropozofija ima za dati vrijedi samo za određenu epohu, tako da čovječanstvo, kada preuzima antropozofiju, nosi je u daljnje vrijeme kao obrađene impulse, da bi obrađenim silama apsorbiralo kasnije sile.

Na taj smo način mogli pokazati kako je život na Zemlji povezan sa životom između smrti i novog rođenja. Nitko ne može pobjeći od činjenice da je čovjeku jednako potrebno znanje, osjet i osjećaj za život između smrti i novog rođenja kao i za sam zemaljski život, jer, kada stupi u zemaljski život, spasenje, pouzdanje, snaga i nada, ovozemaljskog života ovise o tome kakve snage on ponese sa sobom iz života između posljednje smrti i sadašnjeg rođenja. Ali koje moći tamo možemo dobiti, ovisi o tome kako smo se ponašali u prethodnoj inkarnaciji; kakvo smo moralno ustrojstvo, kakvo smo vjersko ustrojstvo stekli ili kakvo smo općeljudsko ustrojstvo duše stekli. Dakle, moramo misliti da s nadosjetilnim, u kojem živimo između smrti i novog rođenja, aktivno surađujemo, ili za daljnji razvoj ljudske rase, ili za uništenje ljudske rase. Jer kad ljudi ne bi stekli moći koje im mogu dati zdrava astralna tijela, moći bi u ljudskim astralnim tijelima postale prazne i opustjele, a čovječanstvo bi moralno i vjerski potonulo na Zemlji. A kad ne bi dobili snagu za eterska tijela, klonuli bi kao ljudska rasa na Zemlji. Svatko može imati predodžbu: u kojoj mjeri moram pomoći osigurati da Zemljom ne lutaju samo bolesna tijela? Antropozofija nije samo znanje, već odgovornost, koja nas dovodi u vezu s cjelokupnim bićem Zemlje i drži nas povezanima.

TREĆE PREDAVANJE

Berlin, 3. prosinca 1912.

Iz onoga što je već sugerirano u našim razmišljanjima o životu između smrti i novog rođenja, sjetiti ćete se kako čovjek, između smrti i novog rođenja, u početku nastavlja živjeti u uvjetima koje je sam sebi pripremio ovdje u zemaljskoj egzistenciji. Naglasili smo, da kada ponovno sretnemo osobnost u duhovnom svijetu nakon smrti, odnos između nas i te druge osobnosti je inicijalno onaj koji se razvio tijekom naše zemaljske egzistencije, i da mi inicijalno ne možemo promijeniti taj odnos. Pa recimo: nekog prijatelja ili drugu osobu koja je umrla prije nas susreli smo u duhovnom svijetu nakon smrti. Pretpostavimo da je ona bila jedna od onih osoba kojoj smo zbog određenih okolnosti dugovali ljubav i kojoj smo tu ljubav u određenom odnosu uskratili. Sada ćemo morati imati odnos koji je postojao prije smrti, stanoviti odnos bez ljubavi, koji smo mi uzrokovali. Suočavamo se s osobnošću na način opisan na prethodnom predavanju, i, da tako kažem, gledamo ono što smo razvili prije smrti i doživljavamo to uvijek iznova. Ako je, naprimjer, život bio takav da smo do određene točke u našem zemaljskom životu dopustili da se dogodi promjena u našem odnosu s dotičnom osobnošću, naprimjer deset godina prije smrti te osobnosti, ili prije nego što je umro, ako smo dopustili da se pojavi upravo opisani odnos uskraćene ljubavi, tada ćemo odgovarajuće dugo nakon smrti morati živjeti u tom odnosu, i tek nakon što smo proživjeli taj odnos, krenut ćemo naprijed kako bismo proživjeli bolji odnos koji smo imali s ovom osobnošću ranije, na odgovarajući način nakon smrti. To je ono što moramo imati na umu: da nakon smrti nismo u položaju, da tako kažemo, da kompenziramo promjenu u odnosima koje smo dopustili da se dogode na Zemlji, da ih promijenimo, da je nastupila određena nepromjenjivost.

Netko bi vrlo lako mogao povjerovati da se radi samo o jednoj bolnoj vezi, i da se zapravo na cijelu tu stvar može gledati samo kao na patnju. Kad bismo tako sudili, sudili bismo prema našim ograničenim zemaljskim okolnostima. Ali stvari često izgledaju drugačije kada se promatraju iz duhovnog svijeta. Međutim, u životu između smrti i novog rođenja, čovjek mora proći kroz svu uzrokovanu bol govoreći samom sebi: sada kada sam u duhovnom svijetu, vidim nepravdu, ali ne mogu je promijeniti; moram dopustiti da je promijene, da tako kažem, okolnosti. - Svatko tko to vidi, međutim, proživljava tu bol. Ali on također prolazi kroz nešto za što zna da tako mora biti, i da bi bilo štetno i loše za njegov daljnji razvoj da nije tako, ako ne bi mogao apsorbirati ono što može doživjeti kroz takvu bol. Budući da gledamo na takav odnos i ne možemo ga promijeniti, dobivamo snagu promijeniti ga kasnije u životnoj karmi. Ovako funkcionira tehnika karme, koju možemo transformirati i promijeniti kada ponovno uđemo u fizičko utjelovljenje. Postoji samo

minimalna mogućnost da je sam pokojnik može promijeniti. On vidi, takoreći, približavanje - odnosi se prije svega na prvo vrijeme nakon smrti, na vrijeme u kamaloki - onoga što je uvjetovano životom prije smrti; ali on tu mora stati na neko vrijeme i ne može dopustiti da dođe do promjene u njegovim okolnostima ili u njegovom iskustvu.

Ovdje možemo reći: živi, oni koji su ostali, imaju mnogo veći utjecaj nego što sam pokojnik ima nad sobom, i nego što drugi pokojnici imaju na njega. I to je nešto što je nevjerojatno značajno. Svatko tko još uvijek ostaje na fizičkoj razini i uspostavio je određeni odnos s pokojnicima, svatko tko ima odnose s dušama između smrti i novog rođenja, zapravo je jedini u stanju, dopustiti da se u pokojniku nakon smrti dogodi bilo kakva promjena onoga izazvanog ljudskom samovoljom tijekom ovog života.

Uzmimo konkretan slučaj koji nas može naučiti različitim stvarima u isto vrijeme. I radeći tako, također možemo se osvrnuti na život kamaloke; jer se u tom pogledu okolnosti ne mijenjaju kada prijeđemo na kasnije razdoblje devahana. Zamislimo da su na Zemlji živjela dva čovjeka. Može se dogoditi da je netko u određenom trenutku svog života razvio odnos - recimo ono što nam je očito - s antropozofijom; postao je antropozof. Druga osoba pokraj njega postaje jako ljuta na antropozofiju, sada se počinje na to jako žaliti. Možda ste naučili nešto o tome što vam omogućuje da si kažete: možda druga osoba ne bi bila toliko ljuta na antropozofiju da njegov prijatelj upravo nije postao antropozof! - Pretpostavimo da mu je antropozofija pristupila prva: on bi možda postao dobar antropozof. To može biti; takve okolnosti postoje u životu. Ali mora nam biti jasno da su takve okolnosti česte u mayi, u onome što nazivamo iluzijom života. Može biti sljedeći slučaj. Čovjek koji počinje užasno psovati antropozofiju jer mu je prijatelj postao antropozof, žali se samo u svojoj gornjoj svijesti, u svojoj 'Ja' svijesti; u svojoj astralnoj svijesti, u svojoj podsvijesti, ne mora dijeliti odbojnost prema antropozofiji. I da on to ne zna, može se čak pojaviti čežnja za antropozofijom. A za mnoge je slučaj, da je ono što se pokaže kao averzija u gornjoj svijesti, sklonost u podsvijesti. Zato što netko izražava ovo ili ono u svojoj gornjoj svijesti, on ne treba osjećati na isti način na koji se izražava. Nakon smrti ne doživljavamo posljedice samo onoga što je u našoj gornjoj svijesti, u našoj 'Ja' svijesti. Svatko tko bi u to vjerovao imao bi potpuno pogrešan pogled na okolnosti nakon smrti. Često smo naglašavali kako ljudi sa smrću odbacuju svoja fizička i eterska tijela, ali želje, čežnje i tako dalje, ostaju. Ali ne postoje samo želje i čežnje o kojima čovjek nešto zna, nego i one koje su mu u podsvijesti i o kojima ne zna ništa, s kojima se možda bori, protiv kojih bijesni. One su mnogo jače i intenzivnije nakon smrti nego za života. U životu se određeni nesklad između astralnog tijela i 'Ja' očituje u osjećaju neutješivosti, osjećaju nezadovoljstva i slično. Nakon smrti, upravo astralna svijest određuje cjelokupni karakter ljudske duše, cjelokupni karakter čovjeka. Ono što proživljavamo u našoj gornjoj svijesti nije ni toliko važno koliko sve

skrivena želja, prohtjevi, strasti koje postoje u dubini duše i o kojima 'Ja' često ne zna ništa. Tako se može dogoditi da takva osoba koja zbog toga što joj je prijatelj postao antropozof, kritizira antropozofiju, da prođe kroz vrata smrti. I ta čežnja, koja se možda razvila upravo zato jer se žalio na antropozofiju, dolazi do izražaja i sada postaje najdublja želja za antropozofijom. Ova bi želja morala ostati nezadovoljena; jer teško da bi mogao biti slučaj da bi nakon smrti osoba sama imala priliku zadovoljiti tu želju. Ali kroz neobičan niz okolnosti, u takvom slučaju osoba koja je ostala na Zemlji može pomoći drugoj osobi i promijeniti njene okolnosti. I tu dolazimo do slučaja koji se također može vidjeti u brojnim slučajevima u našim redovima.

Naprimjer, možemo čitati pokojniku. To činite tako da stvarate živu predodžbu da je umrli pred vama: zamislite njegove crte lica i s njim u mislima prolazite kroz ono što je napisano u nekoj antropozofskoj knjizi, naprimjer. Morate to učiniti samo u svojim mislima; ovo ima izravan učinak na osobu koja je prošla kroz vrata smrti. A dok god je u stanju kamaloke, ni jezik nije smetnja; to bi bio tek kad je u devahanu. Stoga se ne može postaviti pitanje: razumije li umrli jezik? - U periodu kamaloke još postoji osjećaj za jezik. Na takav aktivan način čovjek može pomoći onome tko je prošao kroz vrata smrti. Ono što teče s fizičke razine je nešto što može dovesti do promjene u uvjetima života između smrti i novog rođenja, nešto što se umrlom može dati samo iz fizičkog svijeta, ali ne može mu se dati izravno iz duhovnog svijeta.

Iz ovoga vidimo da će antropozofija, ako stvarno zaživi u srcima ljudi, zapravo premostiti jaz između fizičkog i duhovnog svijeta, i to će biti životni učinak, velika životna vrijednost antropozofije. Antropozofija je zapravo tek na početku svoga rada, kada se glavna stvar vidi u stjecanju određenih antropozofskih koncepata i ideja o tome kako se čovjek sastoji od svojih bitnih članova ili onoga što mu može doći iz duhovnog svijeta. Tek kada se zna kako antropozofija intervenira u naše živote, stvorit će most između fizičkog i duhovnog svijeta, ali na praktičan način. Tada se više nećemo samo pasivno ponašati prema onima koji su prošli kroz vrata smrti, nego ćemo se prema njima ponašati aktivno, bit ćemo s njima u živom kontaktu i moći ćemo im pomoći. Da bi to učinila, međutim, antropozofija nas mora učiniti svjesnima da je cijeli naš svijet sastavljen od fizičke egzistencije i iznad fizičke, duhovne egzistencije, te da ljudi na Zemlji nisu samo da bi sakupljali plodove fizičkog života tijekom života između rođenja i smrti, već da su na Zemlji da pošalju gore iznad fizičkog svijeta ono što se može zasaditi samo na fizičkoj razini, što može biti tu samo na ovoj fizičkoj razini. Bilo da se osoba klonila antropozofskih nazora zbog nečega opravdanog ili, recimo, zbog udobnosti, te mu antropozofske nazore možemo predstaviti nakon smrti na opisani način.

Moguće je da netko postavi pitanje: možda to pokojniku smeta, možda to ne želi? - Ovo pitanje nije sasvim opravdano, iz razloga što ljudi danas u svojoj podsvijesti nemaju neki posebno jak prigovor na antropozofiju. Oni zapravo nemaju ništa protiv toga u svojoj podsvijesti; i kad bismo mogli doći do podsvijesti onih koji bjesne protiv antropozofije u njihovoj gornjoj svijesti, na takav način da njihova podsvijest može imati riječ, tada teško da bi bilo ikakvog protivljenja antropozofiji. Jer čovjek ima predrasude i pristranosti prema duhovnom svijetu samo u svojoj 'Ja' svijesti, samo u onom što kao 'Ja' svijest djeluje na fizičkom planu.

Na taj smo način upoznali jednu stranu posredovanja između fizičkog svijeta i duhovnog svijeta. Ali također možemo postaviti pitanje: je li posredovanje moguće i s druge strane, u ovom fizičkom svijetu? To znači: može li u određenom trenutku netko tko je prošao kroz vrata smrti nekako komunicirati s onima koji su ostali na fizičkoj razini? - To je danas slučaj u najmanjoj mjeri, iz razloga što ljudi na fizičkom planu uglavnom žive samo u svojoj 'Ja' svijesti i ne uranjaju u svijest koja je vezana za astralno tijelo. Sada nije lako dobiti ideju o tome kako će postupno, kako antropozofija nastavlja cvjetati u evoluciji svijeta, ljudi steći svijest o onome što je oko njih kao astralni ili devahanski ili neki drugi duhovni svijet. Ali to će doći. Jednostavno uzimajući u obzir ono što mu antropozofija može dati kroz svoja učenja, čovjek će pronaći sredstva i načine da se probije kroz svijet čisto fizičke razine i, da tako kažemo, obrati pozornost na svijet koji je posvuda oko njega, i koji mu izmiče samo jer ne obraća pažnju na njega.

Kako možemo pronaći načine i sredstva da postanemo svjesni ovog duhovnog svijeta?

Danas bih vam želio dati ideju, o tome kako ljudi zapravo malo znaju i prepoznaju stvari koje ih okružuju. Ljudi zapravo vide vrlo malo toga što ima bitan značaj za svijet. Svojim osjetilima i umom čovjek prepoznaje obične činjenice u koje je utkan. On upoznaje što se događa i što se događa u njemu samom, i onda to povezuje, jedno naziva uzrocima a drugo posljedicama, i onda vjeruje da poznaje procese kada ih poveže prema uzroku i posljedici, ili prema drugim konceptima. Naprimjer, izađemo iz stana u osam sati ujutro, izađemo na ulicu, zatim idemo na posao, zatim jedemo tijekom dana, radimo ovo ili ono za svoje zadovoljstvo; to radimo sve dok ne zaspemo. Onda te stvari u našem životu povezujemo: jedna na nas ostavlja jači dojam, druga slabiji. Kao rezultat toga, doživljavamo i duševne impresije: jedno nam je simpatično, drugo antipatično. Tako živimo - to nas može poučiti lagano razmišljanje - kao da plivamo na vrhu mora i nemamo pojma što je dolje na dnu mora. Tako živimo u životu i upoznajemo samo ono što izvana izgleda kao stvarnost. No postoji ogromna količina toga što se događa u stvarnosti. Uzmimo primjer: trebali bismo napustiti svoju sobu svaki dan u osam ujutro kako bismo stigli na svoje radno mjesto. Jednog

dana odlazimo tri minute kasnije. Opet doživljavamo nešto: stižemo tri minute kasnije, a zatim se vraćamo svojim uobičajenim poslovima kao kad krenemo od kuće u osam. Ali ponekad ipak uspijemo shvatiti da bi nas, da smo bili na ulici u osam sati, mogao udariti automobil i mogli smo poginuti. U ovom slučaju to znači: da smo izašli na ulicu u osam sati, ne bismo više bili živi. Ili drugi put možemo saznati da je vlak kojim bismo se inače vozili doživio nesreću, pa računamo da bismo i mi imali nesreću. Ono što sam upravo rekao još je radikalnije. Pazimo samo na ono što se događa, a ne na ono što bi se moglo nastaviti događati i što smo izbjegli. Stalno bježimo od stvari koje bi nam se mogle dogoditi, a sfera mogućnosti je daleko veća od onoga što se stvarno događa.

Sada možemo reći: ovo u prvom redu nema nikakvi smisao za naš vanjski život. - Sigurno ne izvana, nego iznutra! Pretpostavimo da ste imali iskustvo da već imate kartu za parobrod 'Titanic', da vam je prijatelj savjetovao da ne idete; prodali ste kartu i onda čuli za katastrofu. Biste li i tada imali isto iskustvo duše kao promatrač koji nije uključen? Umjesto toga, ne bi li to ostavilo izvanredno značajan dojam na vašu dušu? Kad bismo samo znali od koliko smo stvari u svijetu zaštićeni, koliko je stvari moguće u dobrom i lošem smislu, za koje se sile grupiraju i ne mogu se spojiti samo zbog malog pomaka, tada bismo imali osjećaj za duševna iskustva sreće ili nesreće, za iskustva tijela koja su nam moguća, ali koja ne doživljavamo, koja uopće ne doživljavamo. Tko od svih koji sjede ovdje može znati što bi doživio da je, primjerice, večerašnje predavanje otkazano i da su bili negdje drugdje? Ali da ste znali, ponekad bi zbog te spoznaje imali potpuno drugačije unutarnje raspoloženje nego što je sada, jer ne znate što se moglo dogoditi.

Sve ovo, sve što je moguće, ali ne postaje stvarnost na fizičkom planu, živi kao sile, kao efekti iza našeg fizičkog svijeta, u duhovnom svijetu, tamo je stvarno prisutno kao sile, zuji kroz duhovni svijet, da tako kažem. Ne obrušavaju se na nas samo sile koje nas ovdje u stvarnosti određuju, nego i neizmjerne brojne sile koje postoje samo kao mogućnost, i tek rijetko koja od tih mogućnosti prodire u našu fizičku svijest. Tada je to obično i uzrok značajnog iskustva duše. Nemojte reći: ovo što je sada predstavljeno, da postoji svijet beskrajnih mogućnosti, da je, naprimjer, predavanje moglo biti otkazano i da su oni koji sjede ovdje mogli doživjeti nešto drugo - sve to govori protiv karme. - To ne govori protiv karme. Kad bi netko to rekao, ne bi znao da se ideja karme, kako smo je predstavili, odnosi samo na svijet stvarnosti unutar fizičkog ljudskog života, te da život duhovnog živi i tka kroz naš fizički život, da postoji svijet mogućnosti u kojem su zakoni koji sada djeluju kao karmički zakoni, potpuno drugačije prirode. Ako se malo prožmemo osjećajem kako je svijet fizičke stvarnosti mali dio onoga što bismo mogli iskusiti, kako je svijet naših iskustava samo isječak mogućnosti, onda nam to može sugerirati neizmjereno bogatstvo, bujanje duhovnog života koji leži iza našeg fizičkog života.

Sada se može dogoditi sljedeće. Osoba zapravo ovaj svijet mogućnosti može malo uzeti u obzir u svojim mislima, ili čak ne u svojim mislima, već u svojim osjećajima. Naprimjer, jednom može saznati nešto poput ovoga: promašili ste vlak koji bi vas vjerojatno ubio da ste uspjeli. - Ovo može biti trenutak koji se duboko utisne u dušu kada ga imamo pred očima. Takvi su trenutci prikladni, da tako kažemo, da nas učine otvorenima prema duhovnom svijetu, gdje onda u nas mogu ući slutnje. Takvi trenutci, koji su na neki način povezani s nama, mogu nam ukazati i na postojeće želje ili misli duša koje žive između smrti i novog rođenja.

Ako će antropozofija potaknuti ljude da osjećaju mogućnosti života, određene događaje i šokove koji se nisu dogodili jer se nije dogodilo nešto za što su postojale sile, ako se to osjeti i duša zadrži takav osjećaj, onda je zapravo sposobna primiti iskustva iz duhovnog svijeta od osobnosti s kojima je komunicirala u fizičkom svijetu. Iako ljudi obično nisu skloni prepustiti se osjećajima o tome što se moglo dogoditi tijekom burnih dana njihova života, postoje trenuci u ljudskom životu kada ono što se moglo dogoditi, ima odlučujući učinak na ljudsku dušu. Kada biste pomnije promatrali život u snu ili osebujni život na prijelazu iz jave u san ili iz sna u javu, pomnije promatrali neke snove koji su ponekad potpuno neobjašnjivi, gdje ova ili ona stvar koja se nekome događa pred dušom u slici sna ili viziji, kada bi duša to istražila, otkrila bi da su takve neobjašnjive stvari nešto što se moglo dogoditi, i nešto što se nije dogodilo jer je spriječeno jer su se dogodile druge okolnosti osim onih mogućih, ili su se pojavile druge prepreke. Svatko tko svoj život predodžbi učini fleksibilnim putem meditacije ili na neki drugi način, imat će trenutke u svom budnom životu, čak i ako ne u jasno izraženim idejama, barem emocionalno, u kojima se osjeća kao da živi u svijetu mogućnosti. Kada razvijete takav osjećaj, pripremate se za primanje dojmova iz duhovnog svijeta od samih ljudi, koji su s vama bili povezani u fizičkom svijetu. A onda takvi utjecaji također izlaze na vidjelo u trenucima kao što su oni koji su upravo okarakterizirani, kao iskustva iz snova, koja tada imaju stvarno značenje, koja ukazuju na nešto stvarno u duhovnom svijetu. Upravo zato što nas antropozofija uči da karma postoji ovdje u životu između rođenja i smrti, pokazuje nam da gdje god stali, da smo uvijek suočeni s beskonačnim brojem mogućnosti koje bi se mogle dogoditi. Jedna mogućnost se bira prema zakonu karme; druge stoje iza toga, okružuju nas kao stvarna aura svijeta. Što više vjerujemo u karmu, to više vjerujemo u ovu stvarnu auru svijeta koja nas okružuje sačinjenu od sila koje se spajaju, ali su pomaknute da ne vode ničemu, na fizičkom planu.

Ako dopustimo da naši umovi budu pod utjecajem antropozofije, ako takve stvari zažive u našim umovima, tada će antropozofija biti sredstvo obrazovanja kako bi apsorbirali dojmove i utjecaje iz duhovnih svjetova. Ako antropozofija stekne utjecaj na kulturni život, na duhovni život, tada ne samo da će se prethodno opisani utjecaji širiti iz fizičkog života gore u

duhovni, nego će se i vraćati iskustva koje pokojnici imaju u vremenu u kojem žive između smrti i novog rođenja. I ovdje će jaz između fizičkog i duhovnog svijeta biti eliminiran. To će dovesti do golemog širenja ljudskog života i samo kroz to će nastati ono što bi antropozofija trebala stvoriti: stvarna veza između dva svijeta, a ne samo teoretsko shvaćanje da postoji duhovni svijet. Prije svega, potrebno je shvatiti da antropozofija svoju zadaću potpuno ispunjava tek onda kada na živ način prodre u ljudske duše i kada kroz nju, ne samo nešto razumijemo, nego postanemo potpuno drugačiji u cjelokupnom položaju i odnosu prema svijetu koji nas okružuje.

Zbog predrasuda našeg vremenskog ciklusa, ljudi razmišljaju previše, odveć materijalistički. Iako čovjek često vjeruje u duhovni svijet, njegovo razmišljanje je previše materijalističko. Zbog toga je ljudima iznimno teško zamisliti ispravan odnos između duševnog i tjelesnog, u današnje doba. Navike mišljenja previše teže da mislimo, da je duša pretijesno povezana s tjelesnim. Ovdje nam možda samo usporedba može pomoći da shvatimo što bismo zapravo trebali shvatiti.

Kada pogledamo sat, on se sastoji od kotačića, drugih metalnih dijelova i slično. Gledamo li u običnom životu ikada na sat, da bi nam on poslužio, za proučavanje kretanja ili proučavanja interakcije kotačića? Ne. Gledamo na sat da saznamo koliko je sati. Ali to je nešto što nema veze sa svim metalnim dijelovima i slično. Jer kakve veze ima vrijeme s metalnim dijelovima? Gledamo na sat i nije nas briga, što sam sat kao sat pokazuje. Ili uzmimo drugi primjer za usporedbu. Kada se danas govori o telegrafiranju, prije svega se misli na električni telegraf. Ali kad nije bilo električnog telegrafa, ljudi su također telegrafirali. Jer kad biste znali prave znakove i tako dalje, mogli biste razgovarati s jednog mjesta na drugo - možda ne puno sporije - čak i bez električnog telegrafa. Naprimjer, postavite stupove od Berlina do Pariza, na svaki stup postavite osobu koja odmah prenosi odgovarajuće simbole. A ako se to dogodi s potrebnom brzinom, tada će se dogoditi upravo isto što se događa s električnim telegrafom. Svakako je lakše i brže s električnim telegrafom; ali ono što se tamo događa, telegrafiranje, nema nikakve veze s postavljanjem električnog telegrafa, baš kao što vrijeme nema nikakve veze s unutarnjim radom sata.

Baš koliko ono što je poruka iz Berlina u Pariz, ima veze s postavljanjem električnog telegrafa, ono što je ljudska duša, ima isto toliko i isto toliko malo veze sa strukturom ljudskog tijela. Samo ako ovako razmišljamo dobivamo ispravnu predodžbu o neovisnosti duševnog bića. Jer sigurno bi mogao biti slučaj da se ova ljudska duša, sa svime što ima u sebi, poslužila drugačijim tijelom, drugačije dizajniranim tijelom, baš kao što bi se komunikacija od Berlina do Pariza mogla obaviti nečim drugim osim instaliranjem električnog telegrafa. I kao što je električni telegraf, u našim okolnostima, najprikladniji način slanja poruka, dakle, tijelo koje se kreće

poput klatna i gore ima glavu, za naše je zemaljske prilike najpogodnije sredstvo da se duša izivi i izrazi. Ali nipošto nije slučaj ima imalo više veze sa životom duše nego što električni telegraf i njegovi uređaji imaju veze s prijenosom poruka od Pariza do Berlina, ili kao što sat ima veze s vremenom. Jer netko bi mogao osmisliti potpuno drugačiji instrument za mjerenje vremena od naših satova. I tako je moguće zamisliti potpuno drugačije ljudsko tijelo od onog koje koristimo u trenutnim zemaljskim uvjetima da se izrazi stanje ljudske duše. Jer s čime je povezana ljudska duša? Kako bismo zapravo trebali razumjeti ljudsku dušu u njenom odnosu prema tijelu?

Upravo ovdje u ovom području valja navesti Schillerovu izreku, u jednoj slici primjenjivoj i na ljude: 'Ako tražite najviše, najbolje, biljka vas može podučiti'. Pogledajte biljku koja danju raširi svoje listove, otvori cvjetove, a kada nestane svjetlosti skupi svoje cvjetove i listove. Što joj je uskraćeno? Ono što joj dođe od Sunca, danju iz zvjezdanog prostora, to joj se povuče. Ali ono što dolazi od Sunca uzrokuje da se lišće ponovno raširi i da se cvjetovi razviju. Vani u kozmičkom prostoru postoje sile koje, ili uzrokuju mlohavost i urušavanje organa biljke, ili im dopuštaju da se razviju kada su aktivne. Ono što je rašireno u kozmičkom prostoru i uzrokuje opuštanje udova biljke kada se povuče iz biljke, to je ono što vlastito 'Ja' čovjeka radi s astralnim tijelom. Kada čovjek pušta da mu se udovi spuste, kada dopusti da mu se kapci spuste, kao biljka kad skupi lišće i cvjetove? Kada 'Ja' i astralno tijelo napuste ljudsko biće. Ono što Sunce čini biljci, 'Ja' i astralno tijelo čine organima ljudske prirode. Stoga možemo reći: tijelo biljke mora gledati u Sunce, baš kao što ljudsko tijelo mora gledati u vlastito 'Ja' i astralno tijelo, i vidjeti ih kao nešto što na njega ostavlja isti dojam kao Sunce na biljku.

Ako o ovome i razmišljate samo izvana, nije li divno ako nas okultno istraživanje uči da su 'Ja' i astralno tijelo rođeni iz kozmičkog prostora kojem pripada Sunce i da uopće ne pripadaju Zemlji? I neće vas iznenaditi, nakon razmatranja koje smo već napravili: kada ljudi u snu ili u smrti izađu iz Zemlje, tada žive kroz velike kozmičke uvjete, tada su tamo. Biljka je još vezana za Sunce i za sile koje su u prostoru. 'Ja' i astralno tijelo čovjeka osamostalili su se od sila razasutih u prostoru i idu svojim putem. Stoga biljka može spavati samo kada je uistinu lišena sunčeve svjetlosti. S obzirom na svoje 'Ja' i svoje astralno tijelo, čovjek je neovisan o svojoj domovini, o suncima i planetima, zbog čega može spavati i danju kada Sunce sja. On se u svom 'Ja' i astralnom tijelu oslobodio onoga s čime je zapravo identičan: sa zvjezdanim i solarnim silama. I nije groteskno kada kažemo: dakle, ono što ostaje na Zemlji i u njenim elementima nakon smrti pripada Zemlji i njenim silama; ali 'Ja' i astralno tijelo pripadaju velikim kozmičkim silama, smrću osobe vraćaju se tim kozmičkim silama i unutar njih žive kroz život između smrti i novog rođenja. I tijekom vremena između rođenja i smrti, dok je duša umetnuta ovdje u fizičko tijelo, ono što je naš duševni život, ono što zapravo pripada životu Sunca i životu zvijezda, s ovim fizičkim tijelom nema više veze

nego vrijeme, koje je također uzrokovano Suncem i konstelacijama zvijezda, ima veze sa satom i njegovim podešenjem kotačića. Bilo bi sasvim zamislivo da bismo, kada bismo živjeli na drugom planetu umjesto na Zemlji, s našom istom dušom bili prilagođeni potpuno drugačijim planetarnim uvjetima. Činjenica da imamo ovako dizajnirane oči, da imamo ovako dizajnirane uši, ne dolazi od stanja duše, nego od zemaljskih uvjeta. Mi samo koristimo ove organe. Prožimanje sebe ovom sviješću da pripadamo zvjezdanom svijetu sa svojim duševnim članom, ono je što nam daje informacije o našim stvarnim uvjetima, o našem stvarnom biću. Ako to znamo, također ćemo znati kako se na ispravan način ponašati s obzirom na naše okolnosti ovdje na Zemlji. Dakle, ako se na taj način prodre u čovjekov, moglo bi se čak reći, više ili manje vanjski odnos prema njegovom fizičkom ili eterskom tijelu, tada će u čovjeka ući sigurnost. On sebe više neće spoznati samo kao zemaljsko biće, nego kao pripadnika cijelog svijeta, cijelog makrokozmosa, kao biće koje se nalazi unutar makrokozmosa. Samo zato što je ovdje vezan za svoje tijelo, on nije svjestan svoje veze sa silama velikog kozmičkog prostora.

To je ono što se u tijeku vremena uvijek pokušavalo unijeti u duše u kojima se produbljavao duhovni život. I u osnovi se tek posljednja četiri stoljeća izgubila svijest o toj povezanosti čovjeka i duhovnih sila koje se kreću i djeluju u kozmičkom prostoru. Uzmimo ono što smo uvijek naglašavali: da u Kristu vidimo veliko sunčevo biće koje se kroz otajstvo Golgote ujedinilo sa Zemljom i njezinim silama, kako bi čovjek mogao apsorbirati Kristovu snagu na Zemlji - tada će prodor Kristovog impulsa istovremeno sadržavati ono što leži u velikim impulsima makrokozmosa, i bit će ispravno u svakom ljudskom ciklusu vidjeti u Kristu ono što bi nam trebalo dati osjećaj pripadnosti makrokozmosu.

U 12. stoljeću na zapadu se pojavila jedna lijepa parabola, priča, u kojoj se iznosi sljedeće. Jednom davno djevojka je imala više braće. Svi su bili siromašni, cijela obitelj. Sada je djevojka jednom pronašla biser. Time je došla u posjed neizmjerljivo vrijednog predmeta. Braća su jedva čekala podijeliti bogatstvo koje je pripalo djevojci, a dogodilo se sljedeće. Jedan brat je bio slikar i rekao je djevojci: naslikat ću ti najljepšu sliku koja je ikada postojala ako mi daš da dijelim tvoje bogatstvo. - Ali djevojka nije željela ništa s njim i odbila ga je. Drugi brat je bio glazbenik. Obećao je djevojci da će skladati najljepše glazbeno djelo ako bude sudjelovao u bogatstvu. Ali ona ga je odbila. Treći brat je bio ljekarnik, a kao što je to bio slučaj u Srednjem vijeku, u ljekarnama su se prvenstveno prodavali parfemi i ostalo što nije samo ljekovito bilje, već je bilo korisno u životu. I ovaj je brat djevojci obećao najmirisniju vodu ako bude sudjelovao u bogatstvu. Ali odbila je i ovog brata. Četvrti brat bio je kuhar. Obećao je djevojci da će joj skuhati tako dobre stvari da će jedući takve stvari dobiti mozak poput Zeusa i također imati najukusniju hranu ako bude sudjelovao u bogatstvu. Ona ga je odbila. Peti brat je bio krčmar i obećao je da će joj naći najbolje prosce ako bude

sudjelovao u bogatstvu. Ali i njega je odbila. Zatim je, kako kaže prispodoba, došao onaj koji je pronašao put do djevojičine duše, i s njim je podijelila svoj dragulj, biser, koji je pronašla.

Cijela stvar je vrlo lijepo ispričana. A još je ljepše prikazuje kasniji pjesnik u 17. stoljeću, Jakob Bälde, detaljnije i ljepše. Ali imamo i objašnjenje koje datira još iz 13. stoljeća i koje je u ovom slučaju dao sam pjesnik, tako da se ne može reći da je priča tek tako protumačena. U njemu pjesnik kaže da je želio prikazati ljudsku dušu s njenom slobodnom voljom. Djevojka je ljudska duša koja ima slobodnu volju. Djevojičinih pet braće pet je osjetila: slikar je oko, svirač je uho, ljekarnik je miris, okus je kuhar, a krčmar je dodir. Ona ih odbacuje da bi potom dragulj slobodne volje podijelila s onim tko je stvarno srodan njezinoj duši, s Kristom - tako se to prikazuje - to jest, ne uzimati ono što osjetila potiču, već ono na što nas potiče Krist impuls kada je njime prožeta duša. Ovdje imamo, moglo bi se reći, lijepo odvojenu neovisnost života duše, koja je rođena u duhu, koja ima svoj dom u duhu, od onoga što je rođeno zemaljsko: osjetila i svega što je tu samo da bi se u njih ugradila duša, odnosno, zemaljsko fizičko tijelo općenito.

Trebalo bi - da bi se pokazalo kako se o običnom životu može saznati pravilnim razmišljanjem - pokazati koliko je opravdano i ispravno ono što se okultnim istraživanjem vidi u duhovnom svijetu, ako okultni istraživač izravno svojom intuicijom zna da ljudska duša, to jest 'Ja' i astralno tijelo, pripadaju zvjezdanom svijetu. Ako pogledate ljudski odnos s članovima koji ostaju zajedno tijekom spavanja, kako je on tako lako neovisan o zvjezdanom svijetu, jer ljudi također mogu spavati tijekom dana, a ako ga usporedite s biljkama i sunčevom svjetlošću, onda možete vidjeti kako je dobro utemeljeno ono što daje okultno istraživanje. To je pitanje prepoznavanja uvjeta koji se mogu naći u svijetu. Ali ako netko smatra neutemeljenim ono što okultnim istraživanjem izađe na vidjelo, to je samo znak na nije obratio pažnju na sve što može pružiti znanje o vanjskom svijetu. Ponekad to zahtijeva puno energije i puno nepristranosti; to se uvijek ne donosi. Ali može se reći: svatko tko istinito istražuje duhovni svijet i zatim svijetu predaje rezultate svojih istraživanja, predaje ih odgovarajućem sudu. Pravo okultno istraživanje ne bježi od racionalne kritike, samo od površne kritike, koja nije kritika.

Ako se sada prisjetite kako je prikazan tijek cjelokupne ljudske evolucije od vremena Saturna preko vremena Sunca i Mjeseca do našeg zemaljskog vremena, onda ćete se prisjetiti i kako se za vrijeme Mjeseca događa jedno razdvajanje, a onda se potom odvija i tijekom egzistencije Zemlje. Rezultat tog razdvajanja je da su danas duševno i tjelesno više suprotstavljeni jedno drugome. U drevnim solarnim vremenima bili su mnogo više zajedno. Činjenica da se Mjesec odvojio od Sunca u staroj lunarnoj eri uzrokovala je da ljudska duša postane neovisnija. U to vrijeme, u određenim intervalima

između inkarnacija, element duše se probio u makrokozmos i postao neovisan, i to je dovelo do onih osebnih uvjeta koji su doveli do odvajanja Sunca tijekom evolucije Zemlje, a zatim i Mjeseca u razdoblju Lemurije, pri čemu se skupina pojedinačnih ljudskih duša - kako je to detaljnije opisano u 'Osnovama tajne znanosti' - izgurala kako bi prošla kroz posebne sudbine odvojeno od Zemlje i tek se kasnije vratila. Ali ipak će se morati pokazati da čovjek vodi radikalno drugačiji život u odnosu na ono što ostaje kada prođe kroz vrata smrti i ode u duhovni svijet, čiji je dom vrlo malo povezan sa zemaljskim tijelom.

Na idućim predavanjima moći ćemo se još detaljnije upoznati s onim što je potrebno za preciznije poznavanje života između smrti i novog rođenja.

ČETVRTO PREDAVANJE

Berlin, 10. prosinca 1912.

U prethodnim razmatranjima o životu između smrti i novog rođenja vidjeli smo da onaj dio ljudskog bića koji, prolazeći kroz vrata smrti, napušta fizičko tijelo i u velikoj mjeri etersko tijelo, to jest neprolazni dio ljudskog bića, prolazi kroz život koji crpi svoju snagu iz zvjezdanog svijeta, i skrenuli smo pozornost na to kako ovo ljudsko biće crpi svoju snagu iz zvjezdanih područja između smrti i novog rođenja. Skrenuli smo pozornost na to kako čovjek više ili manje postaje sposoban na pravi način crpiti svoju snagu iz zvjezdanog svijeta, ovisno o tome kako je ovdje u zemaljskom životu razvio određena moralna ili vjerska raspoloženja. Tako smo mogli istaknuti kako, naprimjer, čovjek crpi svoje ispravne moći iz područja koje se u okultizmu naziva Merkur, kroz odgovarajuće razvijeno moralno raspoloženje tijekom života prije smrti, kako može iz područja Venere izvući odgovarajuće snage koje su mu potrebne za daljnji život, pa tako i za njegov daljnji život na Zemlji, kroz odgovarajuće religiozno iskustvo prije smrti. Ako sumiramo ove razne misli koje smo do sada mogli predočiti našoj duši, onda možemo reći: upravo kao je čovjek, sve dok koristi svoja osjetila, sve dok dopušta da ga usmjerava i vodi razumijevanje koje je vezano za njegov mozak kao instrument, drugim riječima, kako je čovjek ovdje povezan sa silama ove naše Zemlje tijekom svoje zemaljske egzistencije, tako je i u životu između smrti i novog rođenja povezan sa silama koje zrače iz zvjezdanih svjetova. Međutim, za modernog čovjeka postoji određena razlika, u odnosi njegovog bića prema zemaljskim silama tijekom fizičkog života, i u njegovom odnosu prema zvjezdanim silama između smrti i novog rođenja. Sile koje čovjek uzima u svoju svijest tijekom svog života na Zemlji, to jest sile koje on svjesno doživljava tijekom svog života na Zemlji, ne doprinose bitno svemu što je čovjeku potrebno za izgradnju i oživljavanje vlastitog bića. One su procesi razgradnje. Da je to slučaj vidimo jednostavno iz činjenice da ljudi ne razvijaju svijest tijekom sna. Zašto ne? On ne razvija svijest jednostavno zato jer ne bi trebao biti svjedokom onoga što mu se događa tijekom sna. Zato što se tijekom sna obnavljaju snage potrošene u budnom životu. Ljudi ne bi trebali svjedočiti ovoj obnovi potrošene snage tijekom sna. Cijeli taj proces, koji je suprotan procesu budnosti, skriven je takoreći od ljudske svijesti. Biblija značajno, duboko izražava ovu činjenicu. Ovo je jedna od onih izreka u Bibliji koje se, kao i svi okultni temelji vjerskih dokumenata, vrlo malo razumiju. Gdje se u odnosu na život u Raju kaže: božanski duh odlučio je da nakon što je čovjek stekao ovo ili ono, naprimjer sposobnost prosuđivanja dobra i zla, ne bi trebao dobiti i uvid u sile života. - Postoji mjesto gdje se u Bibliji ističe da čovjek ne bi trebao svjedočiti oživljavanju svog bića tijekom spavanja, niti bi uopće trebao svjedočiti oživljavanju svog bića tijekom svog

fizičkog postojanja na Zemlji. Tome ne bi trebao biti svjedok. I kada se čovjek probudi, cijeli proces života zapravo je proces destrukcije, proces trošenja. Ništa se u ljudima zapravo ne proizvodi. Tamo gdje još uvijek postoji stvarna animacija, produkcija, naime u prvom djetinjstvu, svijest je još otupjela, a cjelokupan proces produkcije kasnije je čovjeku skriven, jer se više ne sjeća svog prvog djetinjstva. Dakle, možemo reći: za svjesni život na Zemlji čovjeku ostaje skriveno ono što se može nazvati procesima vitalizacije i proizvodnje. Proces percipcije i spoznaje su oni koji ispunjavaju ljudsku svijest, ali ne i stvarni procesi oživljavanja.

Stvari će sada biti drugačije u životu između smrti i novog rođenja. Cijeli ovaj život između smrti i novog rođenja ima za cilj u ljudsko biće unijeti snage koje mogu poslužiti za izgradnju sljedećeg života, te snage u ljudsko biće usisati iz cijelog zvjezdanog svijeta, da tako kažem. Ali taj proces nije kao na Zemlji, gdje vi kao ljudsko biće uopće ne poznajete sebe. Jer na Zemlji, ljudi sebe ne poznaju. Što ljudi znaju o procesima koji se odvijaju u njihovom organizmu? Putem izravnog promatranja ne znaju ništa o tome; a ono što se stječe kroz anatomiju, kroz biologiju i tako dalje, nije pravo znanje o ljudskom biću, već nešto sasvim drugo. Ali u životu između smrti i novog rođenja, čovjek vidi kako sile iz zvjezdanog svijeta djeluju na njega, na njegovo biće, kako ga postupno izgrađuju. Iz ovoga možete vidjeti koliko je drugačiji pogled između smrti i novog rođenja, nego ovdje na Zemlji. Ovdje osoba stoji na nekoj točki na Zemlji, usmjerava svoja osjetila prema van, a zatim njen vid ili sluh odlaze u daljinu. Pa iz središta u kojem se nalazi gleda u prostranstvo. U životu nakon smrti upravo je suprotno. Čovjek se osjeća kao da je cijelo njegovo biće rašireno, a ono u što gleda zapravo je središte. Gleda u jednu točku. Za čovjeka između smrti i novog rođenja dolazi vrijeme kada on opisuje krug koji se proteže kroz cijeli Zodijak. On, takoreći, gleda svoje vlastito biće sa svake točke Zodijaka, to jest sa različitih točaka gledišta, i tada se osjeća kao da iz pojedinačnih dijelova Zodijaka izvlači sile koje bi htio izliti na svoje biće kako bi ono imalo što mu je potrebno za sljedeću inkarnaciju. Dakle, gledate s perimetra prema središnjoj točki. To je kao da se možete udvostručiti ovdje na Zemlji, iskoračiti iz sebe i dopustiti sebi da stojite u sredini, hodate oko sebe i neprekidno usisavate sile kozmosa, animirajući fantoma, koji, zato što preuzima različit lik s različitih strana, izljuje se na različite načine u biće koje ste ostavili da stoji u sredini. Prevedeno na duhovno, tako je to zapravo u životu između smrti i novog rođenja.

Ako sada želimo imati na umu razliku koja postoji između stanja koje je zapravo vrlo blizu iskustvu između smrti i novog rođenja, naime između stanja spavanja i ovog života između smrti i novog rođenja, ovako zapravo vrlo jednostavno možemo okarakterizirati ovu razliku, iako netko tko nije upoznat s takvim idejama ne može s time imati predodžbu o tome. Ali može se okarakterizirati na jednostavan način kako slijedi.

Kada ljudsko biće spava u svom zemaljskom postojanju, to jest napustilo je svoje fizičko tijelo i etersko tijelo i živi u svom 'Ja' i astralnom tijelu, koji su tada u zvjezdanom svijetu, ono je također vani u cijelom zvjezdanom području. A zapravo je tako da je naše stanje tijekom spavanja objektivno mnogo sličnije stanju između smrti i novog rođenja, nego što se to obično vjeruje. Objektivno, ova dva stanja su vrlo slična jedno drugom. Međusobno se razlikuju samo po tome što čovjek tijekom normalnog života dok spava, nema svijest o svijetu u kojem se nalazi dok spava, a između smrti i novog rođenja ima svijest u kojoj zna što mu se događa. To je bitna razlika. Kada bi se čovjek jednostavno probudio u svom 'Ja' i astralnom tijelu, kada su oni tijekom spavanja izvan fizičkog tijela i eterskog tijela, bio bi u istom stadiju u kojem se nalazi između smrti i novog rođenja. Zapravo je razlika samo u stanju svijesti. I ova je okolnost vrlo značajna iz već navedenog razloga. To je značajno sve dok čovjek ostaje na Zemlji, uključujući i tijekom spavanja, vezan je za svoje fizičko tijelo; u stanju spavanja nije slobodan od svog fizičkog tijela. Fizičkog tijela se može osloboditi samo kada to fizičko tijelo prijeđe u beživotno stanje, kada doživi promjenu, kao što se događa kada čovjek prođe kroz vrata smrti. Sve dok se fizičko tijelo održava, održava se veza između stvarnog duhovnog čovjeka, 'Ja' i astralnog tijela, te između fizičkog tijela i eterskog tijela.

Sada, ljudi obično stanje spavanja zamišljaju previše jednostavno. To je sasvim razumljivo, jer kada se radi o kompliciranim stvarima, u trenutku kada se uđe u više svjetove, čovjek stvari može karakterizirati samo iz određene perspektive, da tako kažem. Potpunu karakterizaciju istinskih stanja dobivate tek kada postupno i strpljivo napredujete u znanosti duha, i stvari upoznajete sa svih strana. Karakterizira se - i to s pravom - stanje spavanja govoreći: fizičko tijelo i etersko tijelo ostaju ležati u krevetu; ono što nazivamo 'Ja' i astralnim tijelom, kreće se van i ujedinjuje sa zvjezdanim silama. Ali ova karakterizacija, ma koliko s jedne strane bila ispravna, data je samo s jedne strane. I možete, u određenoj mjeri, dobiti ideju o tome kako je ova karakterizacija dana samo s jedne strane ako promatrate spavanje osobe sa stajališta znanosti duha, ako se ovo spavanje provodi u donekle normalno vrijeme, da tako kažem. Jer u stvarnosti, objektivno gledano, poslijepodnevno spavanje je nešto sasvim drugo od noćnog spavanja. Ne toliko za stanje ljudskog zdravlja ili nečega drugog takvog u vezi samih ljudi, koliko za cjelokupan odnos ljudi, već je za cjelokupan odnos prema svijetu važno ovo što sam naveo. I zato ne želimo razmišljati o popodnevnom drijemanju, već o spavanju koje obuzme ljude oko ponoći. Stoga želimo razmotriti spavanje zdrave osobe u ponoć, i to spavanje, gledano sa stajališta vidovite svijesti.

Kada smo u dnevnom budnom stanju, možemo reći da su ono što nazivamo četiri člana ljudske prirode, u određenoj regularnoj vezi u čovjeku: fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i 'Ja'. Ono što čini ispravnu vezu između

četiri člana ljudske prirode, najbolje ćemo uhvatiti ako to nacrtamo donekle na isti način na koji vidovita svijest vidi takozvanu auru čovjeka. Ono što vam mogu nacrtati je, naravno, vrlo površno.

Ako uzmemo u obzir normalno budno stanje čovjeka, tada bismo aursku vezu čovjeka nacrtali otprilike na sljedeći način:

fizičko tijelo oštrija linija; unutar isprekidane linije etersko tijelo; ono što je gušće šrafirano je astralno tijelo; a 'Ja' aura bi bila nacrtana tako da prožima cijelu osobu, ali ja je crtam kao zrake koje ga okružuju, kao zrake gore i dolje, bez stvarnih granica.

Osim toga, sada ću nacrtati razliku u auričkom sastavu u stanju spavanja osobe koja bi spavala oko ponoći, odnosno aursku sliku iste (vidi crtež): fizičko tijelo i etersko tijelo kao na prvom crtežu; tamno šrafirano područje bilo bi astralno tijelo;

istaknuo bi se njegov silazni, neodređeni nastavak, ali bi i dalje ostao u okomitom položaju. Tada bih morao nacrtati 'Ja' auru u obliku zrake kao što

vidite ovdje. 'Ja' aura se prekida u predjelu vrata i počinje ponovno tek u predjelu glave, ali tako da zrači prema van i ide neograničeno prema gore kada je osoba u vodoravnom položaju, ali je usmjerena prema gore, od glave prema gore. Tako da bi suštinski izgled aure osobe koja spava, bio takav da je astralno tijelo suštinski zgusnuto i tamno - u području tamno šrafiranom na crtežu - u gornjim predjelima je slabije nego danju. U predjelu vrata 'Ja' aura se prekida, ispod ponovno zrači i zatim se nastavlja u neodređeno.

Bitno je da je u takvom stanju spavanja, ono što se može nazvati auričkom slikom 'Ja' zapravo podijeljeno na dva dijela. Tijekom budnog stanja 'Ja' aura visi zajedno poput ovala, odvaja se u sredini tijekom takvog stanja spavanja i sastoji se od dva dijela tijekom spavanja, od kojih je jedan nekom vrstom gravitacije okrenut prema dolje i širi se prema dolje, tako da se ne radi o auri 'Ja' koja se zatvara, već o auri 'Ja' koja se širi prema dolje. Ovaj dio aure 'Ja' čini se vidovitoj svijesti kao u biti vrlo tamni dio aure, koji ima tamne niti, ali je obojen jakim, naprimjer tamno crvenkastim nijansama. Ono što se od nje odvaja prema gore opet je takvo da ide usko od područja glave, ali se zatim širi u neodređeno, da tako kažem, širi se gore u zvjezdani svijet. Astralna aura nije podijeljena po sredini na isti način, tako da se ne može govoriti o njenoj stvarnoj podjeli, dok je 'Ja' aura, barem za pogled, podijeljena.

Dakle, u ovom okultnom prizoru također imamo neku vrstu slikovitog izraza činjenice da čovjek izlazi u kozmički prostor s onim što ga prožima kao 'Ja' sile tijekom dnevnog budnog stanja, kako bi stekao vezu sa zvjezdanim svijetom, kako bi usisao snage iz zvjezdanog svijeta, da tako kažem.

Sada, onaj dio 'Ja' aure koji se sužava prema dolje i postaje taman, izgleda više ili manje neproziran, dok je dio aure koji ide prema gore jarko svijetli i sjajan je, sjaji jarkom svjetlošću, ujedno i onaj koji je najviše izložen utjecaju ahrimanskih moći. Susjedni dio astralne aure najviše je izložen luciferskim silama. Stoga možemo reći: karakteristika, koja je s određene točke gledišta ispravno data, da 'Ja' i astralno tijelo napuštaju osobu, apsolutno je točna za gornje dijelove 'Ja' i astralne aure. Za one dijelove 'Ja' i astralne aure koji više odgovaraju nižim dijelovima, posebno donjim dijelovima torza ljudskog oblika, to zapravo nije točno; već je za ove dijelove čak slučaj da je tijekom spavanja aura 'Ja' i astralnog tijela više unutra, više povezana s fizičkim tijelom i eterskim tijelom, nego je to slučaj u budnom stanju, i one su gušće, kompaktnije prema dnu. Jer također možete vidjeti kako, kad se probudite, ono što sam tako snažno nacrtao dolje ponovno izlazi iz nižih dijelova ljudskog bića. Baš kao što gornji dio izlazi kad zaspete, tako donji dio 'Ja' i astralne aure na određeni način izlazi kad se probudite, i samo neka vrsta komadića ove dvije aure ostaje unutra, kao što sam nacrtao na prvoj slici.

Izuzetno je važno znati da je kroz evoluciju naše Zemlje, kroz sve sile koje su imale ulogu u njoj i koje možete vidjeti u '*Osnovama tajne znanosti*', Rudolf Steiner - Život između smrti i novog rođenja u odnosu na kozmičke činjenice

odlučeno da osoba tijekom spavanja ne sudjeluje u tom aktivnom radu niže aure, odnosno ne svjedoči tom radu. Zato što ti dijelovi niže 'Ja' aure i niže astralne aure stimuliraju i revitalizirajuće snage koje su čovjeku potrebne kako bi se ono što je istrošeno tijekom budnog stanja moglo popraviti. Snage obnavljanja moraju dolaziti iz ovih dijelova aure. Činjenica da djeluju prema gore i obnavljaju cijelu osobu ovisi o činjenici da dio aure koji ide prema gore razvija privlačne sile koje usisava iz zvjezdanog svijeta i na taj način može privući sile koje dolaze odozdo koje imaju regenerirajući učinak na ljude. To je objektivni proces.

Sada, razumijevanje ove činjenice također nam daje, u određenom smislu, najbolje razumijevanje određenih poruka koje čovjek prima kada prati razne okultne dokumente ili dokumente koji se temelje na okultizmu. Kao što sam upravo rekao, uvijek ste čuli opis, koji je s određene točke gledišta potpuno opravdan, da se spavanje sastoji u činjenici da čovjek ostavlja svoje fizičko tijelo i etersko tijelo da leže u krevetu i izlazi van sa svojim astralnim tijelom i 'Ja'; što je u određenom smislu apsolutno točno za gornje dijelove 'Ja' i astralne aure, posebno za 'Ja' auru. Ali ako pratite orijentalne spise, nećete pronaći ovu karakteristiku, već upravo suprotno. Ovdje nalazite karakteristiku da se tijekom spavanja ono što inače živi u ljudskoj svijesti seli dublje u tijelo. Dakle, pronaći ćete obrnuto okarakterizirano spavanje. A posebno u određenim spisima Vedante možete pronaći materiju karakteriziranu na takav način, da ono, za što kažemo da se povlači iz fizičkog tijela i eterskog tijela, da tone dublje u fizičku i etersku tjelesnost tijekom spavanja, da se ono što inače uzrokuje vid povuče dublje u dijelove oka, tako da se više ne može više postići vid. Zašto je to tako okarakterizirano u istočnjačkim spisima? To je zato što istočnjak ima drugačije gledište. Svojom vrstom vidovitosti on više vidi što se događa unutar čovjeka, što se događa unutra. On manje pažnje obraća na proces nastanka gornje aure, a više na činjenicu da se tijekom spavanja prodire u donju auru. Stoga je, s njegove točke gledišta, naravno u pravu.

Može se reći: procesi koji se odvijaju u ljudskom razvoju vrlo su komplicirani, a tijekom evolucije ljudima će biti sve više moguće vizualizirati cjelokupni opseg tih procesa, da tako kažemo. Ali razvoj se sastojao u tome što su ljudi svojim promatranjem postupno upoznavali pojedine dijelove. Otuda i različite izjave u različitim razdobljima. Čak i ako se ne čini da zvuče isto, to ne znači da su u krivu; uvijek se odnose na ono jednostrano što se uvijek događa. Ali cijeli proces razvoja postaje jasan tek kad se cijeli proces sažme. To je ono što je bitno.

Sada smo na točki gdje možemo imati prilično dobar pregled određenog dijela evolucije. Postoji zaista vrlo značajna razlika u cijeloj duševnoj konstituciji, duševnom raspoređenju čovjeka kada gledamo razvoj ljudske duše, naprimjer u onim inkarnacijama koje su se dogodile u egipatsko-

kaldejskom razdoblju, zatim opet u grčko-latinskom razdoblju, pa opet u naše vrijeme. Možemo vrlo dobro izvana pratiti ono što duša doživljava. Vjerujem da će i ovdje u ovom prosvijetljenom krugu biti veliki broj ljudi koji, kada se nađu licem u lice s nebom posutim zvijezdama, ne znaju gdje se točno nalaze pojedina zvijezda i kako pojedina zvijezda mijenjaju svoj položaj tijekom noći. Sve u svemu, možemo reći: ljudi koji još uvijek razumiju zvjezdano nebo postaju sve rjeđi i rjeđi. - Čak će se naći ljudi, primjerice među gradskim stanovništvom, koje bi se moglo uzalud pitati: je li sad pun Mjesec ili mladi Mjesec? - To uopće ne bi trebala biti kritika, to je dio prirodnog razvoja. Ali ono što je sada primjenjivo na dušu bilo bi potpuno nemoguće u egipatsko-kaldejskom razdoblju, posebno u starijem egipatsko-kaldejskom razdoblju. Ljudi su zapravo poznavali nebo. Sadašnjost ima još jednu prednost u odnosu na one ljude iz egipatsko-kaldejskog razdoblja: logičko mišljenje - onako kako bi ljudi danas mogli misliti ako bi se potrudili - ljudima egipatsko-kaldejskog razdoblja to nije ni padalo na pamet. Živjeli su danju život, a ono što su radili u svakodnevnim aktivnostima radili su više instinktivno. Čovjek bi potpuno pogriješio kad bi vjerovao da se zgrada ili vodovod tada gradio tako što su se prvo okupili inženjeri u svojim uredima, i cijelu stvar izveli sredstvima koja se danas koriste za izradu planova. Tada inženjeri to nisu činili, kao što ni dabar ne crta plan svoje jazbine, kada na posve umjetnički i precizan način prione na gradnju.

Nije postojalo takvo logično, znanstveno razmišljanje kako imamo danas, ono što su ljudi radili kada su bili budni, činili su instinktivno. Oni su ono što su znali stekli na sasvim drugačiji način, a znamo da je ogromno, veliko znanje sačuvano iz egipatsko-kaldejskog doba. Poznavali su zvjezdano nebo, noćno nebo; znali su nebo, ali nisu imali istu astronomiju kao ljudi danas. Izlagali su se dojmovima zvjezdanog neba, imali su uzastopne slike u uzastopnim noćima, i na njih nije imalo učinak samo ono što ostavlja utisak na osjetila, na njih nisu djelovale samo te osjetilne slike, nego i cjelokupne astralne sile rasprostranjene u kozmosu. Oni su to živjeli. Primjerice, put Velikog medvjeda, Plejada, za njih je bilo iskustvo; iskustvo koje se nastavilo čak i kad su spavali, jer su bili receptivni, osjetljivi na ono što se duhovno kretalo nebom s Velikim medvjedom. Sve su to primili. Osjetilnim pogledom su zahvatili ono što duhovno živi u kozmičkom prostoru. U njihovu je svijest prodrlo još nešto što je današnja svijest potpuno nepodobna da upije, jer danas ljudi percipiraju samo osjetilnu sliku zvjezdanog neba. I budući da je on sada tako pametan, uzme zvjezdanu kartu gdje su ljudi nacrtali svakakve životinjske oblike i kaže: ljudi su tamo crtali simbole i tako grupirali zvijezde; ali sada je čovjek došao toliko daleko da vidi stvarnost kakva ona jest. - Ali ljudi ne znaju da su stari i vidjeli ono što su nacrtali; da su to stvarne strukture koje su izvukli iz neposrednog prizora koji im se ukazao. Jedan je mogao crtati bolje, drugi lošije, ali su prikazivali stvarnost. To su vidjeli. Ali nisu vidjeli onako kako se vidi u svijetu osjetila. Umjesto toga, naprimjer,

kada su doživjeli Velikog medvjeda kako luta noćnim nebom, vidjeli su fizičke zvijezde ugrađene u moćno duhovno biće koje su stvarno percipirali. Ali nije bio slučaj da su u tom trenutku vidjeli životinju kako tumara nebom, kao što se na Zemlji može vidjeti fizička životinja - to bi bila djetinjasta maštarija - već je ovo iskustvo prolaska Plejada bilo blisko povezano s vlastitom prirodom. Ljudi su osjetili kako je to utjecalo na njihova astralna tijela i tamo donijelo promjene.

Predodžbu o tome kako je to moglo izgledati možete dobiti ako zamislite: ovdje je ruža. Ne gledate je, samo je držite, a držeći je zapravo uvijek doživljavate vlastiti kontakt s ružom. Dakle, ne biste gledali u ružu, samo je zgrabite i doživite vlastiti dodir i na taj način stvorite predodžbu o ruži. Dakle, ti ljudi su svojim astralnim tijelima 'dotakli' ono što su mogli doživjeti u Velikom medvjedu, 'dotakli' su astral i iskusili vlastiti kontakt s njim. Ali to je donijelo promjene u njima samima, promjene koje se i danas događaju, ali se više ne primjećuju.

U određenoj mjeri evolucija u našem modernom, znanstvenom vremenu, u našem vremenu moći prosudbe, sastoji se u činjenici da je prestalo neposredno iskustvo duhovnih procesa, a ono što ostaje je svijet osjetila i razumijevanje vezano za mozak. Dakle, kada se u egipatsko-kaldejskom razdoblju govori o duhovnim bićima kozmosa i takva bića se obilježavaju, a fizičke zvijezde ucrtavaju u njih kao tragovi, to odgovara neposredno doživljenoj stvarnosti. Tako da je u egipatsko-kaldejskom razdoblju postojala percepcija ljudi koja je bila puno sličnija životu između smrti i novog rođenja, nego što je naš današnji fizički svjesni život sličan životu između smrti i novog rođenja. Ako stvarno percipirate kako astralno tijelo i 'Ja' doživljavaju događaje na nebu, onda znate i sljedeće: baš kao što živite sa zvjezdanim nebom, živite izvan svog fizičkog tijela i eterskog tijela, i nema ni najmanjeg razloga za ne vjerovati da kad fizičko tijelo i etersko tijelo nisu s vama, da ne živite sa zvjezdanim nebom. - Dakle, postojalo je izravno znanje o doživljaju zvjezdanih procesa u životu između smrti i novog rođenja. Svatko tko je živio u egipatsko-kaldejskom razdoblju, naprimjer, smatrao bi smiješnim kad bi itko pokušao dokazivati besmrtnost duše; jer bi rekao: ne trebaš dokazivati! - Ne bi ni razumio što je dokaz u našem smislu, jer nije bilo logičkog razmišljanja. Ali da je u okultnoj školi naučio ono što će biti dokaz u budućnosti, rekao bi: nema potrebe dokazivati besmrtnost duše, jer kad doživite zvjezdano nebo, doživite nešto što je neovisno o vašem fizičkom tijelu. - Dakle, za njega je besmrtnost bila izravno iskustvo, a ti su ljudi znali mnogo od onoga što danas opisujemo o percepciji u bestjelesnom stanju. Izravno su to znali. Jer ako gledamo naše zvijezde-planete iz udaljenih zvjezdanih svjetova, za te ljude je Saturn, naprimjer, bio nešto što su percipirali duhovno. To znači da su percipirali duhovni svijet koji je povezan sa Saturnom. Tako su zapravo percipirali - ovo se posebno odnosi na starija vremena egipatsko-kaldejske epohe - ono što živi na ovom Saturnu između

smrti i novog rođenja. Osobi tog vremena bi se činilo prilično čudnim da mu je netko rekao da teži 'korespondenciji s Marsom' na kakvu se danas često misli, jer je za njega veza s tim svjetovima definitivno bila prisutna za njegovu svijest. Ali ako poznajete Saturn ili Mars ili neko drugo planetarno stanje, i možete pratiti kako ono danas živi unutar našeg planetarnog sustava, onda vas to također vodi do znanja o uvjetima kao što su oni opisani, naprimjer, u '*Osnovama tajne znanosti*' kao stanja Saturna, Sunca i Mjeseca, koja su pred-zemaljska. To se dakle, nekada dogodilo. Ne bi bilo potrebno to prezentirati, nego jednostavno dovesti do tadašnje svijesti na način, da se ljudi koji nisu mogli izravno percipirati tako nešto, dovedu u stanje u kojem to mogu percipirati. Drugo nije bilo moguće.

Stvari su već bile drugačije u grčko-latinskom razdoblju. Do tada je već bila izgubljena osjetljivost na sve što sam upravo rekao, a ono što je još postojalo bilo je sjećanje na to. Dakle, u grčko-latinskom razdoblju dominantni narodi, primjerice na europskom jugu, više nisu imali istu priliku vidjeti duhovna bića na zvjezdanom nebu, ali sjećanje na to je bilo tu. Duša koja je rođena unutar grčko-latinske kulture stoga više nije imala priliku gledati u zvjezdane svjetove kako bi vidjela duhovno; duhovna bića koja su pripadala duhovnim svjetovima nisu viđena u istoj mjeri kao u egipatsko-kaldejskom razdoblju. Ali baš kao što se ljudi danas sjećaju onoga što su doživjeli jučer, duše su se još sjećale onoga što su o kozmosu naučile u prethodnim inkarnacijama. To je zračilo u ljude; znali su da živi u njihovim dušama. Platon to tumači kao sjećanje. Ali ljudi to ne tumače uvijek kao sjećanje. A napredak u razvoju sastoji se u činjenici da je ova neposredna percepcija bila prigušena i umjesto toga, tijekom grčko-latinskog razdoblja, razvijene su prosudbe, koncepti, koji su došli tek u ovom razdoblju. Da bi se to dogodilo, drugo se moralo potisnuti i moglo je živjeti samo u sjećanju. To se lijepo može vidjeti u slučaju Aristotela, koji je živio u 4. stoljeću prije Krista, koji je bio utemeljitelj logike, umijeća prosuđivanja, i koji sam više nije mogao opaziti ništa duhovno u zvjezdanim svjetovima, ali u svojim spisima vraća sve stare teorije, tako da ne govori o ničem što danas poznajemo kao fizička kozmička tijela, već govori o 'duhovima sfera', o duhovnim bićima. I velik dio Aristotelovih objašnjenja posvećen je nabranjanju pojedinačnih duhova planeta, duhova zvijezda stajaćica, i tako dalje sve do jedinstvenog kozmičkog božanstva. Duhovi sfera, kod Aristotela još uvijek igraju glavnu ulogu.

Ali čovječanstvo je postupno izgubilo sjećanje na duhovna bića svijeta koje je imalo grčko-latinsko razdoblje. I zanimljivo je vidjeti kako se, malo po malo, staro znanje gubi u modernim vremenima. Duhovnije nastrojene prirode, još su iz svojih sjećanja izvlačile svijest, da su duhovna bića povezana sa svime što je fizički rašireno u kozmosu kao kozmička tijela, baš kao što to danas ponovno predstavljamo u antropozofskoj znanosti. Tako da u djelu Keplera još uvijek možete pronaći dosta toga, moglo bi se čak reći da je prikazano na

grandiozan način za svoje vrijeme. I što se više približavamo modernim vremenima, to je mogućnost da još uvijek postoji sjećanje na ono što je duša doživjela gledajući zvjezdano nebo u egipatsko-kaldejskom razdoblju, sve manja. Blijedi i sjećanje koje je još bilo prisutno u grčko-latinskom razdoblju, a sve se više približava vrijeme kopernikanizma u kojem se vide samo fizičke kozmičke sfere kako jure kozmosom. Samo ponekad, kao što rekoh, kod novijih umova, kada nešto zaigra u svijesti, još uvijek izgleda moguće pratiti nešto od konstelacije zvijezda do duhovnih veza, do duhovnih procesa, poput Keplera, naprimjer, koji je iz zvjezdanog svijeta htio nezavisno izračunati vrijeme rođenja Isusa iz Nazareta. To je bio proračun koji je proizašao iz prodora duhovnog u Keplera; baš kao što je Kepleru također bilo jasno da je određena zvjezdana konstelacija 1604. rezultirala ponovnim potiskivanjem starog sjećanja. I što više ulazimo u moderna vremena, to je čovječanstvo sve više ovisno o vanjskim osjetilima i umu vezanom za mozak, jer ono što su duše proživjele u davna vremena potonulo je u dublje slojeve svijesti. To je bilo u svim vašim dušama, ono što su duše doživjele kada su mogle percipirati ovaj živi duhovni život u kozmičkom prostoru. To je posvuda u dubini vaših duša. Ali danas ne postoji mogućnost da duše noću usmjere pogled, naprimjer, na Velikog medvjeda i dožive kao stvarnost sile koje proizlaze iz Velikog medvjeda, a to su duhovne sile. To nije moguće tako izravno, jer su moći vizije, moći percepcije, smještene duboko u duši. Kada noću spava, čovjek to doživljava dijelom aure koji ide prema gore, ali ne i sa sviješću vani. Zato je znanstveno dohvaćanje zaboravljenih dojmova davnih vremena, prava stvar za duše sadašnjosti. I kako se to dohvaćanje događa? Dakle, baš onako kako mi to radimo u antropozofiji! Dušama se ne donosi ništa novo, radije se spominje ono što su duše doživjele u ranijim vremenima, ono što više nisu mogle opaziti u grčko-latinskom razdoblju ali još nisu potpuno zaboravile, što je sada potpuno zaboravljeno, ali se može ponovno vratiti. Tako da antropozofija nije ništa drugo nego poticaj za izvlačenje sila znanja koje su duboko u dušama. Svi ljudi koji su sudjelovali u evoluciji sve do zapadnih vremena imaju, u dubini svoje duše, predodžbe koje antropozofija treba potaknuti, i antropozofske metode su poticajna sredstva za podizanje tih ideja koje počivaju u dubinama duša.

Sada želimo skrenuti pozornost na razliku koja postoji, kroz ova dva odnosa prema svijetu, između ljudske duše koja je bila inkarnirana u grčko-latinskom razdoblju i duše koja je inkarnirana danas.

Vidjeli smo da je tijekom grčko-latinskog razdoblja također u zemaljskom životu duša imala određenu vezu, sposobnost opažanja onoga kroz što je prolazila između smrti i novog rođenja. Tada ta iskustva još nisu bila prodrla u tako duboke slojeve duše. Dakle, razlika u svijesti na Zemlji i između smrti i novog rođenja, nije bila tako velika u ta davna vremena kao što je danas. Ali budući da su se Grci mogli sjećati samo onoga što su doživjeli, razlika je bila golema. Danas su stvari već napredovale do te mjere, da čovjek između

smrti i novog rođenja još uvijek može razviti svijest, kroz moralno raspoloženje duše, kroz religiozno raspoloženje duše, sve do točke življenja u sferi Venere. Ali kada dođe u sferu Sunca, a posebno izvan sfere Sunca, tada mu nedostaje prilika zapaliti svoju svijest, ako ovdje na Zemlji, ideje koje leže uspavane u dubini duše, ne nastoji dovesti u dnevnu svijest. Ovdje u zemaljskom životu antropozofija izgleda kao teorija, kao svjetonazor kojim ovladamo jer nas zanima. Nakon smrti, to je baklja koja osvjetljava duhovni svijet od određene točke u vremenu između smrti i novog rođenja. I ako ovdje u svijetu osjećaš prezir, nedostajat će ti ova baklja: zatim između smrti i novog rođenja dolazi do prigušenja svijesti. Prakticiranje znanosti duha nije samo nešto teoretsko, već nešto živo. Znanost duha je, da tako kažem, baklja života. Sadržaj duhovnog učenja ovdje su koncepti i ideje; nakon smrti one su žive sile! Ali to se zapravo odnosi samo na našu svijest. Zbog onoga što sam rekao na početku današnjih promišljanja, bit će vam jasno da su čak i u zemaljskom životu duhovne ideje koje upijamo oživljavajuće sile. Ali čovjek nije svjedok oživljavajućih sila jer mu je spoznaja oživljavajućih sila zatvorena. Nakon smrti on ih gleda i svjedoči tome. Ovdje je antropozofija, da tako kažem, jedna vrsta teorije, a ono što je duhovno oživljavajuće, ali što je objektivno prisutno, izvan je svijesti čovjeka u budnom stanju. Nakon smrti, čovjek je izravan svjedok kako sile koje apsorbira duhovnim učenjima tijekom svog života na Zemlji, zapravo imaju organizirajući, osnažujući, jačajući učinak na ono što tada može biti u njegovom biću, kada se sprema preuzeti novo utjelovljenje na Zemlji.

To je način na koji evolucija apsorbira ono što je duhovno učenje. Ali ako se ovo duhovno učenje ne bi prihvatilo - trenutno je dovoljno da ga nekoliko ljudi prihvati, ali sve više i više ljudi će to morati u budućnosti - tada ljudi postupno, kada se vrate u zemaljska utjelovljenja, ne bi imali dovoljno vitalizirajućih snaga koje su im potrebne. Došlo bi do dekadencije, pada u sljedećoj inkarnaciji. Ljudi bi brzo venuli, rano se naborali, i tako dalje. Dogodit će se dekadencija, odumiranje fizičkog čovječanstva, ako duhovne moći ne budu apsorbirane. Jer sile koje su ljudi prethodno apsorbirali iz zvjezdanih svjetova moraju se ponovno izvući iz dubina duše, i koristiti za evoluciju cijelog čovječanstva.

Ako razmislite o ovim stvarima, moći ćete potpuno razumjeti koliko zemaljska egzistencija ima tako veliko, ogromno značenje. Jer to se moralo dogoditi u nekom trenutku, da tako kažemo, da čovjek iznutra bude toliko produbljen svojom vezom sa zvjezdanim svjetovima, da ista moć, koju je oduvijek upijao iz zvjezdanih svjetova, postaje najdublja snaga njegove duše i ponovno je iznese iz svoje duše. Ali to se može dogoditi samo na Zemlji. Moglo bi se reći: u praiskonska vremena, sok *Soma* kišio je iz nebeskih prostora u pojedinačne duše, tamo se sačuvao i sada mora ponovno poteći iz pojedinačnih duša. Na ovan način, dobivamo ideju o misiji Zemlje na sasvim

poseban način. Nakon što smo danas uključili ovu ideju, pobliže ćemo pogledati život između smrti i sljedećeg rođenja.

PETO PREDAVANJE

Berlin, 22. prosinca 1912.

Za razliku od prethodnih godina, danas ne želim govoriti o Božiću općenito; želim to sačuvati za utorak. Htio bih vas zamoliti da ovo što danas imam reći smatrate nekom vrstom božićnog dara; kao nešto što bih želio staviti pod božićno drveće za vaše duše kao antropozofsko razmišljanje o Božiću, ali možda zbog značaja kojeg možemo upiti, ako ga na pravi način ujedinito s našom dušom, moći ćemo dugo razmišljati i meditirati. Tijekom božićne sezone svakako se možemo prisjetiti tog bića koje se nekima može činiti mitskim ili mističnim, ali čije ime ipak povezujemo - barem smo se navikli povezivati na određeni način - s duhovnim impulsima zapadnog kulturnog života. Misli se na biće Christiana Rosenkretza.

Uz tu individualnost Christiana Rosenkretza i njegov rad od 13. stoljeća - to smo često karakterizirali - povezujemo sve što uključuje nastavak impulsa koji je dan kroz pojavu Krista Isusa na Zemlji i kroz ostvarenje otajstva Golgote. Raspravljalo se o onome što možemo nazvati posljednjom inicijacijom Christiana Rosenkretza u 13. stoljeću. Danas želimo govoriti o jednom činu Christiana Rosenkretza koji se dogodio potkraj 16. stoljeća; o jednom činu Christiana Rosenkretza koji je tako značajan za Kristov impuls, jer je s njim povezo najvažniji čin u povijesti ljudskog razvoja u vremenima prije nego što se dogodio misterij na Golgoti.

Među svim stvarima koje nam mogu pomoći da shvatimo koliko je otajstvo Golgote bio radikalni čin za zemaljsku ljudsku povijest, tu je djelo još jednog vjerskog utemeljitelja, djelo Gautama Bude. Orijentalni pogled na svijet nam govori kako se Gautama Buda od Bodhisattve uzdigao do Bude u dvadeset devetoj godini života što se obično naziva život Bude. I znamo što za Bodhisattvu znači uzdići se da postane Buda. Također smo često naglašavali sav značaj, svjetski značaj onoga što nam zvuči kao prvo djelo Bude, koji je od Bodhisattve postao Buda, i naglašavali smo cjelokupni značaj 'Propovijedi u Benaresu'. Sve je to vjerojatno duboko urezano u naše duše. Danas se posebno želimo sjetiti samo jedne stvari: što u širem kontekstu znači, to da se Bodhisattva uzdigao do Bude. Takvo je istočnjačko učenje, kao i sve što nas zapadnjački okultizam uči o ovom fenomenu: da kada se ljudsko biće uzdigne od Bodhisattve do Bude, više se neće vratiti na Zemlju u fizičkom tijelu koje mu je potrebno, nego da takvo biće koje se uzdiglo do dostojanstva Bude može od sada nadalje raditi u čisto duhovnim svjetovima. I tako u potpunosti prepoznamo kao istinu da je ta ljudska individualnost, koja je posljednji put na Zemlji bila Gautama Buda, od tada živjela u duhovnim visinama, u prvom redu s ovih duhovnih visina nastavljajući utjecati na

razvoj čovječanstva, šaljući svoje impulse, svoje snage za daljnji razvoj i daljnje oblikovanje čovječanstva.

I istaknuli smo važno djelo koje je Buda učinio kao doprinos koji je morao donijeti otajstvu Golgote. Sjetili smo se lijepe legende, lijepe priče koju nalazimo u Evanđelju po Luki: da su se okupili pastiri kad se rodio Isus opisan u ovom evanđelju. Znamo da legenda govori o anđeoskoj pjesmi koja se začula pri tom rođenju i koju su pastiri čuli u svom vjerovanju, upili u svoje duše slutnje. Zatim smo ukazali odakle je došla ta pjesma: otkrivenja trebaju govoriti o božanskim visinama, a mir na Zemlji će doći ljudima dobre volje. - Pjesma govori o otkrivenju božanskih duhovnih sila u duhovnim svjetovima i njihovom odrazu u srcima ljudi dobre volje. Naglasili smo da je ono što se tada čulo kao pjesma mira bio Budin doprinos s duhovnih visina otajstvu Golgote. Zato što se Buda sjedinio s astralnim tijelom Isusa, koji nam se ukazuje u Evanđelju po Luki. A ono što Evanđelje prenosi kao anđeosku pjesmu ulijevanje je Budinog evanđelja mira u djelo koje će se izvršiti kroz Krista Isusa. Buda je govorio o rođenju Isusovu, a ono što se pastirima činilo kao anđeoski pjev, u poslanje Krista Isusa je trebalo ugraditi iz davnih prekršćanskih vremena kao poruku mira i opće ljudske ljubavi.

Ali ono što se može nazvati bićem Bude uvijek je ostalo aktivno u tijeku kršćanskog razvoja na zapadu. Osobito se može istaknuti jedno djelo tog Bude, koji od tada više nije djelovao u ljudskom tijelu, nego u duhovnom tijelu, kao što je djelovao pri rođenju Isusa; koji je nastavio s radom, opaziv onima koji kroz neku vrstu inicijacije mogu stupiti u odnos ne samo s fizičkim ljudima, već i s velikim, visokim vođama i učiteljima koji ljudima pristupaju isključivo u duhovnim tijelima.

Nekoliko stoljeća, niz stoljeća nakon što je izvršen misterij na Golgoti, na jugu Rusije je cvjetala škola misterija, dakle na području Crnog mora. U toj školi misterija bilo je važnih učitelja. Ono što se ovdje može samo natuknuti - i napola figurativno sugerirati - jest ono što se tamo zapravo dogodilo. Među učiteljima koji su tamo radili u fizičkom tijelu bio je i jedan koji nije radio u fizičkom tijelu, već je mogao pristupiti samo onim učenicima i đacima koji su mogli stupiti u odnos s voditeljima i učiteljima koji nisu bili utjelovljeni u fizičkom tijelu, već se u misterijima pojavljivao samo u duhovnom tijelu. A među tim učiteljima koji su se pojavili u duhovnom tijelu na gore spomenutom mjestu misterija, bilo je isto biće o kojem nam govore kao o Gautama Budi. I u 7. i 8. stoljeću nakon otajstva Golgote, ovo biće je imalo važnog učenika. U to vrijeme Buda, u svojoj istinskoj prirodi, nije se brinuo o propagiranju onoga što se zove budizam u njegovom pravom obliku, nego je išao s evolucijom vremena, sa svim razvojem. Upio je Krist impuls, i kao što smo vidjeli, sam je pridonio Krist impulsu. I samo u raspoloženju, u osnovnom karakteru onoga što je davao na naznačenom mjestu misterija, bilo je izraženo ono što dolazi od stare struje Bude. Ali se izražavalo tako da

je bilo potpuno odjeveno u kršćanski štimung, u kršćansko ruho. U određenom smislu može se reći: nakon što je Buda postao biće koje se više nije moralo inkarnirati u ljudskom tijelu, iz duhovnog svijeta je sudjelovao u kršćanskom razvoju. - I vjerni učenik duboko je upio ono što je Buda mogao u to vrijeme dati, duboko je upio nešto što nije moglo postati opće dobro za čovječanstvo, već je bilo kao sjedinjenje Budinog učenja s Kristovim učenjem: apsolutna predanost onome što je nadosjetilno u ljudskom životu, uzdizanje bića iznad izravne povezanosti s osjetilnim i zemaljskim, potpuno posvećivanje sebe - i to ne razumom, nego srcem, dušom - duševno-duhovnom svijetu, povlačenje od vanjskog svijeta, cijelom dušom se predati duhovnom i njegovim tajnama. I kada se ta duše, koja je bila učenička duša Buda-Krist, koja je preko Bude čula za Krista, ponovno pojavila na Zemlji, bila je utjelovljena u osobi koju znamo iz povijesti ljudskog razvoja kao Franju Asiškog. A tko želi duhovno upoznati lik Franje Asiškog u svoj njegovoj jedinstvenosti iz okultnih dubina razvoja, trebao bi se osvrnuti na prethodnu inkarnaciju Franje Asiškog - osobito ono što je kod njega tako osebujno, jer je istodobno tako stran svijetu i tako daleko od svega što se može neposredno osjetilima doživjeti - trebao bi shvatiti da je Franjo Asiški u svojoj prethodnoj inkarnaciji, kao što je naznačeno, bio kršćanski učenik Bude na naznačenom mjestu misterija.

Na taj je način Buda biće nastavilo djelovati - nevidljivo, nadosjetilno - u struji koja je ušla u ljudski razvoj kroz otajstvo Golgote. Ali upravo u Franji Asiškom možemo doista vidjeti kakav bi taj Budin učinak bio za sva kasnija vremena, da se ništa drugo nije dogodilo osim da je Buda nastavio raditi na ovaj način, kako je djelovao u djelu koje smo upravo okarakterizirali, a kojim je pripremao Franju Asiškog za njegovo poslanje. Da je nastavio imati takav utjecaj, mnogi, mnogi ljudi bi bili nadahnuti duhom i raspoloženjem Franje Asiškog. Oni bi unutar kršćanstva postali Budini učenici, ispovijedali bi Budu. Međutim, ono što je živjelo kao Budino raspoloženje u onima koji su postali sljedbenici Franje Asiškog, bilo bi nemoguće uskladiti sa svim zahtjevima koje pred čovječanstvo postavljaju moderna vremena, od osvita modernog intelektualnog života.

Sjetimo se kako smo prikazali prolazak ljudske duše kroz različite oblasti svijeta između smrti i novog rođenja. Sjetimo se da između smrti i novog rođenja ova ljudska duša mora proći kroz ono što zovemo planetarne sfere, mora se iseliti u širine kozmičkog prostora. Sjetimo se da između smrti i novog rođenja mi zapravo postajemo stanovnici Mjeseca, Venere, Merkura, Sunca, Marsa, Jupitera i Saturna, postajemo stanovnici zvjezdanog neba, a zatim se opet povlačimo iz tih svjetova, kako bismo se utjelovili kroz neki par roditelja, i prošli ono što se može proći na zemaljskoj pozornici, dok izvan zemaljskog prostora prolazimo ono kroz što moramo proći kao stanovnici drugih svjetova. Za svaku dušu koja nastaje rođenjem možemo reći da je od svoje posljednje smrti prošla kroz različita iskustva koja se mogu doživjeti na

zvjezdanom nebu. Kroz rođenje unosimo sile koje smo stekli u različitim područjima zvjezdanog neba.

Sada pogledajmo kako život teče na našoj Zemlji, kako se Zemlja mijenja sa svakom novom inkarnacijom, sa svakim novim utjelovljenjem na Zemlju, i kako se prolazi kroz nove stvari. Prisjetimo se kako je čovjek u svojim različitim inkarnacijama prošao kroz pretkršćanska vremena, kako se ponovno utjelovio nakon što se dogodio misterij na Golgoti i nastavio djelovati kao impuls u daljnjem razvoju čovječanstva. Upišimo u naše duše kako Zemlja prolazi kroz razvoj, spuštajući se od božansko duhovnih visina do određene najniže točke; kako se ono što možemo nazvati impulsom otajstva Golgote povezano sa zemljinim razvojem, i kako se od tada ponovno odvija uzlazni razvoj Zemlje, koji je sada tek na početku, ali koji će se nastaviti kada ljudi prihvate impulse iz ovog misterija i apsorbiraju ih u duše, tako da će se kasnije ponovno uzdići na razinu na kojoj su stajali prije nego je došlo do iskušenja od strane Lucifera. Razjasnimo sebi da - upravo zbog najdubljih uvjeta razvoja - kada se kroz rođenje ovdje vratimo u zemaljsku egzistenciju, razvoj Zemlje uvijek nalazimo drugačijim.

Ali tako je i kada ulazimo u tijela drugog svijeta između smrti i novog rođenja. Da, i ta kozmička tijela prolaze kroz razvoj. Prolaze kroz evoluciju, uspon i pad u svome razvoju, kao i sama naša Zemlja. I svaki put kada nakon smrti izvana uđemo u neko od kozmičkih tijela - Mars, Veneru ili Merkur - susrećemo se s različitim uvjetima, a kada naiđemo na takve druge uvjete, također apsorbiramo druga iskustva, druge impulse iz tih kozmičkih tijela i svaki puta vraćamo druge impulse, recimo, od Merkura, od Venere, i tako dalje; jer svi tamo upijamo impulse, koje onda rođenjem vraćamo u egzistenciju. Budući da i druga svjetska tijela prolaze kroz svoje evolucije, svaki put sa sobom u duši donosimo različite unutarne sile.

Danas, kako smo, da tako kažemo, upućeni dubokim značenjem Božića u bit kozmičkog prostora, duhovnu bit samog kozmičkog prostora, danas posebno želimo razmisliti o razvoju koji se predstavlja okultnom istraživanju kada to okultno istraživanje stvarno prodre do određene dubine u koju može prodrijeti: u prirodu drugih svjetova koji su povezani s drugim planetima, drugim planetarnim sustavima, kao što je duhovni život Zemlje povezan sa zemljinim planetom. Kako u duhovnom životu Zemlje postoji silazni razvoj do otajstva Golgote i odatle uzlet, koji je sada samo zamaskiran, prikriven, jer se Krist impuls treba razumijevati sve više i više, budući da će ljudi tada prolaziti kroz uzlazni razvoj, dakle - želimo to imati na umu - uzlazni i silazni razvoj dogodio se i na Marsu, u čiju scenu također ulazimo između smrti i novog rođenja. Upravo do 15. i 16. stoljeća Mars je prošao takav razvoj da je ono što mu je od početka dano iz duhovnih svjetova bilo u silaznoj evoluciji. Kao što je evolucija Zemlje bila silazna do početka naše ere, tako je i evolucija Marsa bila silazna do 15. i 16. stoljeća. Trebala je postati uzlazna,

jer su se pokazale sve posljedice toga silaznog razvoja. Kao ljudi, mi sa sobom donosimo impulse, sile iz zvjezdanih svjetova, kada rođenjem ponovno ulazimo u zemaljsku egzistenciju, a među raznim silama donosimo i sile Marsa. U jednoj osobnosti možemo jasno vidjeti koliko se promijenilo ono što s Marsa donosimo na Zemlju.

Svim okultistima je poznato da je ista duša koja se pojavila u Nikoli Koperniku kako bi donijela osvjetljenje modernih vremena, prethodno bila utjelovljena godine 1401. do 1464. u kardinalu Nikoli Kuzanskom, Nikolaus von Kues. Ali koliko su različite ove dvije osobnosti, koje su u određenom pogledu sadržavale istu dušu! Nikola Kuzanski se u 15. stoljeću potpuno, potpuno posvetio duhovnim svjetovima, u svojim promišljanjima bio je ukorijenjen u duhovnim svjetovima - i kada se ponovno pojavio, donoseći ovaj ogromni preokret koji je mogla izazvati samo činjenica da je sve što je duhovno izbačeno iz kozmičkog svjetonazora, planetarnog sustava, da tako kažemo, i samo su se uzela u obzir vanjska kretanja i vanjske okolnosti nebeskih tijela! Zašto je ista duša koja je bila na Zemlji kao Nikola Kuzanski i još uvijek bila potpuno posvećena duhovnim svjetovima, kada se ponovno pojavila u sljedećem utjelovljenju, zašto je sada o nebeskim uvjetima sposobna razmišljati apstraktno, matematički, čisto prostorno i geometrijski? To je mogao učiniti, jer ako ste kroz sferu Marsa prošli u razdoblju između egzistencije Nikole Kuzanskog i Kopernika, prošli bi u fazi opadanja Marsa. Sa sobom s Marsa ljudi ne bi donijeli sa sobom nikakve snage koje bi duše nadahnule da polete u duhovne svjetove. U dušama koje su u to vrijeme prošle kroz sferu Marsa, u dušama je živjelo samo ono što je bilo u fizičkom i osjetilnom. Da se sve na Marsu tako nastavilo, da je Mars ostao u padu, iz ovog kozmičkog tijela duše bi sa sobom ponijele samo ono što bi ih učinilo sposobnima za čisto materijalno razumijevanje svijeta ovdje na Zemlji. Ali ono što je proizašlo iz pada Marsa dalo je poticaj modernoj prirodnoj znanosti; to se ulilo u duše na takav način da je vodilo do trijumfa za trijumfom na polju materijalnog znanja o svijetu, i to će nastaviti imati učinak u daljnjem razvoju čovječanstva u smislu svega što može postati materijalistička prirodna znanost, koja je osnova za industriju i trgovinu, za vanjski oblik zemaljske kulture.

Bilo bi moguće da se ta klasa ljudi, koja se formirala potpuno pod utjecajem odsutnosti određenih drevnih sila Marsa, koje više nisu bile prisutne, da se ta klasa ljudi, koja je stoga bila posvećena samo vanjskoj kulturi, da se ta klasa suočila s drugom klasom ljudi, klasom ljudi koji su svi bili sljedbenici Franje Asiškog, ili budizma koji je prešao na kršćanstvo. Biće poput Bude - koje je nastavilo djelovati na način koji je danas naznačen sve do Franje Asiškog - moglo bi stvoriti protutežu na Zemlji, protiv čisto materijalističkog pogleda na svijet, ulijevanjem jakih sila u duše. Ali te bi sile značile da se mogla formirati klasa ljudi koja je mogla voditi samo redovnički život poput Franje Asiškog i da se samo ta klasa ljudi mogla uzdići do duhovnih visina.

Da je sve ostalo ovako, čovječanstvo bi se sve više dijelilo na dvije klase: s jedne strane, oni koji bi se posvetili materijalnom životu, jer je ova klasa već postala neophodna na Zemlji za širenje vanjske materijalne kulture, i oni koji bi se isticali Budinim impulsom, koji bi bili rizničari, njegovatelji i čuvari duhovne kulture. Ali ovim posljednjima ne bi bilo dopušteno sudjelovati - kao što Franji Asiškome nije bilo dopušteno sudjelovati - u vanjskoj materijalnoj kulturi, te bi se dvije kategorije ljudi sve više razdvajale. I kad se moglo proročanski predvidjeti da bi se tako nešto moralo dogoditi, zadaća je te individualnosti koju štujemo pod imenom Christian Rosenkreutz, bila ne dopustiti da se zemljin razvoj odvija na takav način da se dogodi takvo razdvajanje. Umjesto toga, Christian Rosenkreutz je osjećao kao misiju ponuditi svakoj ljudskoj duši koja je na nekoj razini u modernom životu, priliku da se svaka duša može uzdići do duhovnih visina. Uvijek smo to naglašavali, a to je naglašeno i u mom djelu 'Kako se stječe uvid u više svjetove?', da naš cilj u zapadnom okultnom razvoju, nije kroz izolaciju od života, kroz asketsku izolaciju od života postići uspon u duhovne svjetove, već svakoj duši dati priliku, gdje god se nalazila, da pronađe svoj vlastiti uspon u duhovni svijet. Da je uspon u duhovne svjetove spojiv sa svakim položajem u životu, da se može dogoditi a da se čovječanstvo ne raspadne na dvije odvojene kategorije, od kojih je jedna posvećena samo industrijskoj, trgovačkoj, materijalnoj kulturi, i time stalno duhovno bogatija ali sve više animalistička i materijalistička, dok bi se drugi sve više izolirali i vodili život u duhu Franje Asiškog, da se to nije dogodilo bila je briga Christiana Rosenkreutza kada se približilo moderno doba, koje je trebalo donijeti materijalističku kulturu, u kojoj su sve duše morale sa sobom povući marsovske sile koje su bile u opadanju. I zato što u duši nije moglo postojati nešto što bi spriječilo ovo razdvajanje, moralo se osigurati da od samih marsovskih sila čovjeku dođe poticaj za duhovno. Primjerice, trebalo je pridobiti čovječanstvo da razmišlja znanstveno, da znanstveno gleda na svijet, da dolazi do ideja i koncepata o svijetu posve prema obrascu moderne znanstvene misli, ali u isto vrijeme imati priliku u duši da duhovno produbi ideje, da ih duhovno razvije, tako da se put u duhovne visine može pronaći sa znanstvenog gledišta.

Ovu priliku je trebalo stvoriti! A stvorio ju je Christian Rosenkreutz, koji je pred kraj 16. stoljeća oko sebe okupio svoje sljedbenike iz cijeloga svijeta, i omogućio im da sudjeluju u onome što se izvana i prostorno događalo od zvijezde do zvijezde, no priprema se još uvijek vrši u svetim mjestima misterija, gdje se odvija rad izvan ovih kozmičkih tijela, do kozmičke kulture, ne samo planetarne kulture. Christian Rosenkreutz okupio je oko sebe one koji su bili okupljeni i na njegovoj inicijaciji u 13. stoljeću. Među njima koji mu je bio učenik i prijatelj dugo vremena - onaj koji se jednom inkarnirao na Zemlji, ali sada se više nije trebao pojavljivati na Zemlji: Gautama Buda kao duhovno biće kakvo je bio nakon što je postao Buda. Dakle, bio je učenik

Christiana Rosenkreutza! A da bi se sve što se moglo dogoditi preko Bude moglo okrenuti na takav način da rezultira misijom koja je upravo opisana kao ona tadašnjeg Christiana Rosenkreutza, zato je i nastala kao zajednički čin Christiana Rosenkreutza i bića Bude, slanje Bude iz puke zemaljske aktivnosti u kozmičku aktivnost. Gautama Buda, odnosno individualnost Gautama Bude, postala je sposobna slijediti kroz ono što je mogla apsorbirati iz impulsa Christiana Rosenkreutza - o odnosu između Gautama Bude i Christiana Rosenkreutza govorit ćemo detaljnije kasnije, sada se može naznačiti da kroz ovaj odnos individualnost Bude nije nastavila djelovati na Zemlji, kako je nekoć podučavala na mjestu misterija na Crnom moru - već je ovaj Buda napustio neposrednu sferu djelovanja Zemlje i preselio je njegovu sferu djelovanja na Mars. Tako da se nešto slično dogodilo u evoluciji Marsa početkom 17. stoljeća, kao što se dogodilo u otajstvu Golgote na početku uzlazne evolucije Zemlje. Christian Rosenkreutz je doveo do onoga što se može nazvati: pojava Bude na Marsu. To je pokrenulo uspon marsovske kulture. Od tada nadalje, za Mars je započela uzlazna evolucije, baš kao što je s otajstvom Golgote započela za Zemlju uzlazna kultura.

Tako je Buda postao otkupitelj za Mars, na sličan način kao što je Krist Isus postao za Zemlju. Za Budu je priprema za ovo bila ono što je morao poučavati kao Buda: učenje o nirvani, o nezadovoljstvu Zemljom, o oslobađanju od zemaljskih inkarnacija. Ono što je naučavao - bilo je pripremljeno izvan Zemlje, prema zemaljskim ciljevima. Čovjek zaviri u dušu Bude, razumije 'Propovijed u Benaresu', shvati kako priprema pokazuje drugačije djelovanje od onog koje se događa samo na Zemlji, i shvati koliko je mudar bio dogovor između Christiana Rosenkreutza i Bude, kao rezultat čega početkom 17. stoljeća je Buda napustio svoje mjesto djelovanja na Zemlji, gdje je u zemaljskoj sferi mogao raditi na dušama između rođenja i smrti, ali iz duhovnih svjetova, kako bi od sada radio na sceni Marsa za ljudske duše između smrti i novog rođenja. To je ono značajno što je postignuto, reklo bi se, prijenosom Božića sa Zemlje na Mars. Tako da sve ljudske duše podliježu, u izvjesnom smislu, nekoj vrsti sljedbeništva Franje Asiškog, a time posredno i Bude; ali ljudi to ne prolaze na Zemlji, nego svi ljudi - ako ćemo se izraziti paradoksalno - prolaze kroz svoje redovništvo, ispovijed kod Franje Asiškog, na Marsu i odatle donose snage na Zemlju. To znači da ono što su tamo postigli mogu imati kao uspavane snage u svojim dušama, gdje god se smjestili, i ne moraju biti smješteni posebno u redovništvo da bi prošli kroz nešto, poput posebnih učenika Franje Asiškog. Potonje je spriječeno tako što je Buda poslan u kozmičke svjetove u skladu s Christianom Rosenkreutzom, koji je sada radio na Zemlji bez Bude. Da je Buda nastavio raditi u zemaljskoj sferi, jedino što je mogao postići bilo je proizvesti budističke ili franjevačke redovnike, a ostale bi duše tada bile posvećene materijalnoj kulturi. Ali budući da se ono što se može nazvati

nekom vrstom 'otajstva Golgote' dogodilo za Mars, ljudske duše prolaze izvan Zemlje - u sferi u kojoj nisu u zemaljskoj inkarnaciji - ono što im je potrebno za daljnji život na Zemlji, ono što se mora apsorbirati u dušu kao pravi element Bude, a što se u kršćanskoj eri može apsorbirati samo između smrti i rođenja.

Ovdje izravno stojimo na pragu velike misterije, misterije koja je donijela impuls koji nastavlja imati učinak u evoluciji ljudi. Oh, tko god razumije ovu evoluciju, zna da ono što se ikada na ispravan način nametnulo, da se uklapa u cjelokupan tijek evolucije. Misterij Golgote na Marsu bio je drugačiji od onog na Zemlji: ne tako moćan, ne tako drastičan, nije vodio u smrt. Ali možete imati predodžbu o tome ako razmislite što znači da je onaj koji je bio najveći princ mira i ljubavi, nositelj suosjećanja na Zemlji, prebačen na Mars kako bi radio na čelu cijele evolucije Marsa. Nije riječ o mitologiji, već je Mars dobio ime po tome što je to planet na kojem su tamošnje sile najviše u međusobnom sukobu. A misija Bude je u tome što se morao 'razapeti' na sceni ove planete, gdje je većina ratobornih sila, čak i ako su one psihičko-duhovne prirode.

Dakle, suočeni smo s činom onoga koji je imao zadatak primiti i nastaviti Kristov impuls na pravi način i biti veliki sluga Krista Isusa. Dakle, suočeni smo s misterijom Christiana Rosenkreutza, nalazimo da je toliko mudar da je razumio druge impulse koji su bili priprema za otajstvo Golgote, koji se, takoreći, nižu u razvoju čovječanstva oko otajstva Golgote, i utoliko koliko je do njega, na striktan način se uklapaju u evoluciju ljudi.

Takva stvar kakva je sada predstavljena ne može se upiti samo riječima i idejama, već je čovjek treba osjetiti u njenoj dubini i cijeloj širini, svom svojom dušom i svim svojim srcem. Mora se osjetiti što znači znati: u našem trenutnom ciklusu dok napredujemo kroz rođenje do zemaljske inkarnacije, sa silama koje sada unosimo također su i moći Bude. Premještene su tamo, gdje prolazimo kroz život između smrti i novog rođenja, kako bismo na pravi način ušli u zemaljski život; jer unutar zemaljskog života, između rođenja i smrti, naša je zadaća steći ispravan odnos prema Krist impulsu, prema otajstvu Golgote. To možemo samo ako svi impulsi rade zajedno na pravi način. Krist je sišao s drugih svjetova i sjedinio se sa evolucijom Zemlje. Ovdje On ljudima treba dati ono najveće što se kao impuls može sjединiti s ljudskom dušom. Ali to se može dogoditi, samo ako sve sile koje su povezane s ljudskim razvojem, interveniraju u taj razvoj na svom pravom mjestu. Veliki učitelj nirvane, koji je opominjao ljude da oslobode svoje duše od nagona i poriva za ponovnim utjelovljenjem, ne treba raditi tamo gdje ljudsko biće mora ići u reinkarnaciju, već prema velikom planu koji su istkali bogovi, ali u kojem ljudi moraju sudjelovati, prema tom planu taj veliki učitelj treba nastaviti raditi u životu koji je uvijek onkraj rođenja i smrti.

Sada pokušajte osjetiti unutarnju opravdanost takve predodžbe, pokušajte pratiti tijek evolucije s ovom idejom kako biste razumjeli zašto je Buda morao prethoditi Kristu Isusu, i kako je djelovao nakon što je Kristov impuls utjecao u evoluciju ljudi. Ako pokušate ovo proraditi, tada ćete novi ljudski razvoj, noviji duhovni razvoj, počevši od 17. stoljeća, u kojem se i sami nalazite, vidjeti u pravom svjetlu, jer vidite kako ljudske duše upijaju sile koje bi ih trebale odvesti dalje, prije nego rođenjem zakorače u egzistenciju.

To je ono što želim staviti pod božićno drvce danas na značajan blagdan, ne kao izravno božićno predavanje, već kao svojevrsni Kristov dar koji vam moram dati preko Christiana Rosenkreutza. Možda će neki ili mnogi od vas to shvatiti onako kako se misli: kao jačanje srca, kao jačanje snaga duše, koje nam je potrebno, ako želimo svojom dušom živjeti sigurno unutar onoga što nam život nudi u smislu sklada i nesklada. A ako takvo jačanje i okrpju duše možemo dobiti osobito oko božićnih dana, kroz svijest kako smo povezani s velikim kozmičkim silama, onda ćemo možda dobiti i takav blagdanski dar, koji se stavlja pod božićno drvce, iz takvog antropozofskog rada s onim što ostaje živo tijekom cijele godine i što moramo razvijati, ali što možemo bolje razvijati, ako s takvim ohrabrenjem možemo nastaviti živjeti između jedne takve božićne večeri i sljedeće.

ŠESTO PREDAVANJE

Berlin, 7. siječnja 1913.

Već smo dosta razmatrali vrijeme između smrti i novog rođenja, a nedavno smo uključili i razmatranje odnosa između Christian Rosenkreutza i Bude, jer - kao što je pokazano - od navedenog vremena, Buda ima vezu s planetarnom sferom, sa sferom Marsa, i budući da ljudsko biće, nakon što je između smrti i novog rođenja prošlo kroz Krist događaj na Suncu koji je opisan, nastavlja živjeti u sferi Marsa, prolazi iskustvo Bude na način koji je ispravan i normalan za sadašnje vrijeme. Ovo iskustvo Bude danas moramo shvatiti onako kako se odnosi na današnje vrijeme, a ne kako se odnosi na vrijeme u kojem je individualnost o kojoj je riječ, živjela na Zemlji kao Gautama Buda. To je jedino pravo, istinsko prosvjetljenje o prirodi čovjeka i njegovoj povezanost sa cjelokupnim razvojem svijeta, da čovjek svojim razumijevanjem ide ukorak s ovom evolucijom svijeta, da tako kažem.

Znamo da je u post-atlantskom razdoblju najvažnijih bilo pet uzastopnih epoha u kojima je ljudska duša postupno prolazila kroz važne stvari: stara indijska, stara perzijska, egipatsko-kaldejska, grčko-latinska i naša kulturna epoha. Ali također znamo da se u svakom takvom dobu, sljedeće doba već priprema, takoreći, kao klica. U naše vrijeme, u dušama se polako priprema šesto post-atlantsko doba, a ta priprema mora biti sljedeća. Ovo šesto post-atlantsko doba priprema duša, koja uči razumjeti ono što se u naše vrijeme širi svijetom kao okultno učenje, kao znanost duha. Ona ne samo da širi znanje o ljudskoj prirodi općenito, koje je neophodno za budućnost, već također širi ono što se može nazvati sve dubljim razumijevanjem Krist impulsa. Sve što pridonosi ovom širenju razumijevanja Krist impulsa u naše vrijeme, za zapad je sadržano u onome što se može nazvati misterijem Svetog Grala. A misterij Svetog Grala također je blisko povezan sa stvarima o kojima se raspravljalo: s dodjelom misije za Mars, Budi od strane Christiana Rosenkreutza. I ovo otajstvo Svetog Grala može suvremenim ljudima dati nešto što ih uvodi u razumijevanje života između smrti i novog rođenja koje je ispravno za naše vrijeme. Ovo razumijevanje prije svega čini nužnim da sada odgovorimo na važno pitanje. I bez pokušaja dubljeg ulaženja u ovo pitanje nego što smo do sada mogli, nećemo moći dalje napredovati u našem razmatranju života između smrti i novog rođenja. Postavlja se pitanje: zašto su u naviještanju kršćanstva, pojedina učenja ustuknula, na mjestima gdje se kršćanstvo već naviještalo u smislu svoje dubljeg aspekta, da tako kažem, učenja koja osobito danas moramo uvesti u naprednijem obliku?

Znate da ne samo da se sve što je povezano s reinkarnacijom i karmom, povuklo u vanjskom, egzoteričnom naviještanju kršćanstva, nego se to također povuklo u ezoterijskim naviještanjima i objavama prošlih stoljeća. I

mnogi koji čuju o čemu se radi u antropozofskom svjetonazoru pitaju se: kako to da - iako bi rozenkrojerstvo trebalo teći kroz naše objave uz sve ostalo što okultizam nudi - kako to da rozenkrojerstvo do sada nije imalo učenja o reinkarnaciji i karmi, da tako kažem? Kako to da je doktrina o reinkarnaciji i karmi morala biti pridodana rozenkrojerstvu u naše vrijeme?

Ako se to želi razumjeti, potrebno je još jednom sa stanovitog stajališta sagledati cjelokupni čovjekov odnos prema svijetu. Međutim, preduvjeti za razmatranje na koje sada želimo prijeći u ovim predavanjima već se nalaze u *'Osnovama tajne znanosti'*. Ali moramo imati na umu kakav je odnos čovjeka prema svijetu u našem vremenu, vremenu kojemu je prethodilo vrijeme Saturna, Sunca i Mjeseca.

Znamo da se ovo zemaljsko ljudsko biće sastoji od fizičkog tijela, eterskog tijela, astralnog tijela i 'Ja', sa svime što ide uz to. Sada, znamo da kada osoba prođe kroz vrata smrti, prvo napusti svoje fizičko tijelo, ali onda nakon nekog vremena najveći dio njenog eterskog tijela biva otopljen u kozmičkom eteru, i da uz čovjeka ide samo nešto što je neka vrsta ekstrakta eterskog tijela. Tada astralno tijelo ide zajedno s čovjekom dugo vremena, ali nešto poput ljuske se skida s njega nakon završetka perioda kamaloke. Ali tada ekstrakt eterskog tijela i ekstrakt astralnog tijela prolazi kroz daljnju transformaciju kroz koju čovjek mora proći između smrti i novog rođenja. U svojoj srži, 'Ja' ostaje nepromijenjeno. Bilo da osoba ovdje u fizičkom tijelu prolazi kroz vrijeme između rođenja i smrti, bilo da prolazi kroz vrijeme kada je još uvijek potpuno okružena astralnim tijelom, vrijeme kamaloke, ili prolazi kroz vrijeme devahana, koje čini najveći dio staze između smrti i novog rođenja: 'Ja' je to koje u osnovi prolazi kroz sve te epohe. Ali ovo 'Ja', istinsko, stvarno 'Ja', ne smije se brkati s onim što ljudsko biće na Zemlji prepoznaje kao svoje 'Ja' u fizičkom tijelu. Filozofi mnogo govore o ovom ljudskom 'Ja' u fizičkom zemaljskom tijelu, za koje vjeruju da ga mogu dokučiti. Naprimjer, kaže se da je ovo 'Ja' ono koje ostaje netaknuto čak i ako se sve ostalo u vezi s osobom promijeni. Istinsko 'Ja' ostaje netaknuto; ali je li 'Ja' o kojem filozofi mogu govoriti sačuvano, drugo je pitanje. A svatko tko mnogo govori o očuvanju ovog 'Ja', o čemu mogu govoriti i filozofi, opovrgnut je činjenicom da čovjek noću spava; jer 'Ja' o kojem filozofi mogu govoriti, izbrisano je, ne postoji. I kad bi bilo tu cijelo vrijeme između smrti i novog rođenja, kao što je to kad spavamo noću, tada se ne bi moglo govoriti o postojanosti ljudske duše tijekom vremena između smrti i novog rođenja. Jer u osnovi ne bi bilo važno da 'Ja' uopće ne postoji, ili da ne zna ništa o sebi i živi samo kao nešto vanjsko. Pitanje besmrtnosti ne može se odnositi na činjenicu da 'Ja' postoji, već i da zna nešto o sebi. Dakle, besmrtnost tog 'Ja' koje živi u ljudskoj svijesti opovrgava svako spavanje noću; jer se ovo 'Ja' jednostavno briše. Ali istinsko 'Ja' leži mnogo dublje, mnogo, mnogo dublje! I kako netko može steći predodžbu o tom istinskom 'Ja', čak i ako se još ne može popeti do sfera okultizma?

Da bismo došli do takve predodžbe, možemo misliti: 'Ja' također mora biti prisutno u ljudskom biću kada osoba još ne može reći 'Ja', kada još puže po podu. - Eno ga već tu, pravo 'Ja' - ne ono 'Ja' o kojem govori filozofija - i pokazuje se na vrlo čudan način. Pogledajmo kako se pokazuje.

Vanjskoj će se znanosti činiti krajnje beznačajnim kako promatramo ljude u prvim mjesecima ili čak godinama života. Ali za svakoga tko želi upoznati ljudsku prirodu, to je najvažnije promatrati. Prvo, čovjek puže četveronoške, i čovjeku je potreban poseban napor da se iz tog puzajućeg položaja, iz prepuštanja težini, uspravi, zauzme okomiti položaj i u njemu ostane. To je jedna stvar. Druga stvar je sljedeća: znamo da u ranim danima ljudi također ne mogu govoriti. Također uče govoriti. Pokušajte se sjetiti što ste prvo naučili reći, kako ste prvo naučili izgovoriti prvu riječ koju ste mogli izgovoriti, a zatim kako ste naučili oblikovati prvu rečenicu. Pokušajte se toga sjetiti, ali bez korištenja vidovitih sredstava - bit će uzalud. Bez vidovitog načina, čovjek to nije u stanju ništa više nego se može sjetiti kako se prvi put potrudio doći iz pužećeg u okomiti položaj. I treća stvar je samo mišljenje. Sjećanje seže do vremena kada se moglo misliti, ali ne dalje od tog vremena.

Tko je akter u ovom učenju hodanja, govora i mišljenja? To je istinsko, pravo 'Ja'! Što radi ovo pravo 'Ja'? Pogledajmo što radi.

Od samog početka, ljudi su stvoreni da hodaju uspravno, govore i misle. Ali to nemaju odmah. Čovjek nije odmah ono, što mu je suđeno da bude kao čovjek na Zemlji. On nema odmah ono čime sudjeluje unutar kulturnog razvoja; to mora steći malo po malo. U prvom razdoblju njegova života, bore se jedan s drugim duh koji živi u njemu dok je uspravan, i duh koji je u njemu kada je predan težini, kada sposobnost govora i mišljenja još nije razvijena. Dakle, vidimo kako je čovjek, kada je, da tako kažemo, došao do svoje sudbine, da može stajati uspravno i hodati, može govoriti i može misliti, izraz onoga što je dato u njegovom ljudskom obliku. Uspravno hodanje, govor i mišljenje, prirodno odgovaraju ljudskom obliku. Nemoguće je zamisliti da neko drugo biće koje može hodati poput ljudi, odnosno ima leđnu moždinu u okomitoj liniji, može govoriti i misliti, a da nema ljudski oblik. Čak i papiga, kada treba govoriti, može to učiniti samo uspravno stojeći. To je usko povezano s okomitom linijom. Životinje koje su puno inteligentnije neće naučiti govoriti jer im leđna moždina nije u okomitoj liniji nego u vodoravnoj liniji. Međutim, tu su uključene i druge stvari. Ipak, ne vidimo ljude odmah postavljene u položaj koji im je sudbina. To je zato što je čovjek u konačnici, nakon napora koje je uložilo njegovo istinsko 'Ja', koje mu je dalo sposobnost mišljenja, govora i okomitu liniju, takoreći ugrađeno u sferu u kojoj žive Duhovi oblika, to jest Eksuziji. Ovi Duhovi oblika, koji se u Bibliji također nazivaju Elohim, oni su oni od kojih zapravo dolazi ljudski

oblik, ali upravo oblik, oblik u kojem ljudsko 'Ja' prirodno živi, da tako kažemo, i utiskuje se prvih mjeseci i godina života.

Ali drugi duhovi stoje protiv toga, koji ljudsko biće obaraju, bacaju ga ispod razine tih Duhova oblika. Kakvi su ovo duhovi?

Duhovi oblika su oni koji omogućuju ljudima da nauče govoriti, misliti i hodati uspravno. Oni duhovi koji ga takoreći obaraju, da se kreće četveronoške, da ne može govoriti i ne razvija mišljenje u prvom razdoblju života, to su duhovi koje on mora u početku savladati, koji mu u prvom redu daju netočan oblik. To su duhovi koji bi zapravo trebali biti Duhovi pokreta, Dinami, ali koji su zaostali u svojoj evoluciji i nisu ni na razini Duhova oblika. To su luciferski duhovi koji su zaostali u svom razvoju, koji izvana djeluju na čovjeka i, da tako kažemo, predaju ga elementu gravitacije, iz kojeg se on kroz prave Duhove oblika mora postupno uzdizati.

Dok promatramo čovjeka dok rođenjem ulazi u fizičku egzistenciju, vidimo u naporima koje čini kako bi sebi dao ono što bi trebao imati kasnije u životu, Duhove oblika koji stvarno napreduju u borbi s onim duhovima koji bi već trebali biti Duhovi pokreta, ali su ostali u ranijoj fazi. Lijepo vidimo Duhove oblika u borbi s luciferskim duhovima, a na ovom području luciferski duhovi su toliko jaki, toliko moćni da ne dopuštaju da se pojavi svijest 'Ja', koja je tu na djelu. U protivnom, da luciferski duhovi ne sputavaju ovu svijest, čovjek bi u tom vremenu pokazao: ti si borac; osjećaš se u vodoravnom položaju i svjesno želiš okomiti položaj; želiš naučiti govoriti i misliti! - On to ne može jer je obavijen luciferskim duhovima. Tu u iščekivanju gledamo ono što ćemo postupno prepoznati kao pravo 'Ja', u usporedbi s 'Ja' koje se samo pojavljuje svijesti.

Na početku ove serije predavanja rečeno je da ćemo pokušati postupno opravdati zdravom razumu ono što okultizam, vidovnjaštvo ima za reći o prirodi čovjeka. Ali ovaj zdrav razum mora stvarno htjeti promatrati kako čovjek ulazi u fizički svijet u prvim vremenima života, kako postupno ulazi u njega. Kada osoba dođe u život, što je uglavnom gotovo? Vanjski oblik nije jako uočljiv, jer čovjek proturječi svom vanjskom obliku. Prvo se mora probiti do oblika koji mu je suđen. Što je kod ljudi najviše završeno - ne samo nakon rođenja nego i prije rođenja? To je ono glavno, to je glava. To je u osnovi, iznad svih organa najjasnije razvijen, također u embriju. Zašto je to? To je zato što nipošto svi organi u čovjeku nisu protkani, da tako kažemo, protkani na isti način od strane bića viših hijerarhija, od strane Duhova oblika, već su različiti članovi na različite načine: drugačije je glava, drugačije je dio osobe gdje se nalaze ruke i noge. Glava se značajno razlikuje od ostatka, uključujući i fizičkog čovjeka. Pogledamo li ljudsku glavu vidovito, vidimo da se ona na vrlo čudan način razlikuje od ruke, naprimjer. Kada pomičete svoju ruku, fizička ruka i etersko tijelo ispod ruke pomiču se na isti način. Ali ako je postignuta određena razina obuke u vidovitosti,

moguće je da vidovnjak može držati fizičku ruku mirno i pomicati samo etersku ruku. To je posebno važna vježba: držite pokretne dijelove i pomičite samo eterske dijelove. Postižući to, sve će se više razvijati progresivna vidovitost budućnosti, dok je svako prepuštanje pokretima, koji se, takoreći, nesvjesno stvaraju, oživljavanje danas već prevladanog dervišizma. Mirovanje fizičkog tijela je karakteristika današnje vidovitosti; svakakva grčevitost i slični pokreti bili su karakteristika starih vremena. Stoga bi bilo nešto vrlo posebno kada bi vidovnjak, naprimjer, držao vrlo specifičan položaj ruku - naprimjer, ruke prekrižene na prsima - i zadržao potpunu pokretljivost svojih eterskih ruku; tako da bi s ovim posljednjim vršio svakakve radnje u nadosjetilnom, dok bi fizičke ruke držao mirno. Bio bi to vrlo poseban trening u kojem bi dolazila do izražaja čovjekova samokontrola u odnosu na ruke.

Ali postoji organ u čovjeku gdje se to već događa, čak i bez da je on vidovit, da se eterski dio slobodno kreće dok se odgovarajući fizički dio drži: to je mozak, organ u kojem je poredak svijeta, stavio čvrstu ljusku oko moždanih reznjeva. Žele se pokretati, ali ne mogu. Dakle, u odnosu na mozak, ono što je prisutno kod vidovnjaka uvijek je prisutno i kod običnog čovjeka kada, naprimjer, drži mirno fizičke ruke, a pomiče samo eterske ruke. Za vidovitost je pak glava nešto drugo nego je to za obične ljude. Za vidovnjaka, mozak je nešto što strši iz glave kao zmija. Svaka glava je Meduzina glava. To je nešto vrlo stvarno. I to je razlika između ljudske glave i ostatka tijela, da će u odnosu na ostatak tijela čovjek samo kroz daljnju evoluciju postići ono što kod glave imamo kao obično vanjsko mišljenje. Snaga mišljenja je u određenom pogledu u tome što ljudi mogu smiriti i one finije, nevidljive pokrete, pokrete živaca, mozga dok misle. Zbog toga jer ima miran mozak dok misli, sve čak i do finijih pokreta, koji su, da tako kažem, pokreti živaca, misli postaju finije, smirenije, logičnije.

Dakle, možemo reći: kad čovjek nastane rođenjem, njegova glava je najcjelovitija, jer mu se već dogodilo, ono što će tek postići u budućnosti s obzirom na dio osobe koji se izražava gestama. U davna vremena, ono što je sada mozak, još je bilo na razini današnjih ruku. Glava je još bila otvorena s mnogih strana i još nije bila zatvorena lubanjom. Dok sada sjedi kao u zatvoru, tada se mogla seliti na sve strane. To je, naravno, bilo na starom Mjesecu, gdje još uvijek imamo čovjeka u tekućem elementu, a ne u čvrstom elementu. Čak i u staroj lemurijskoj epohi, kada je čovjek dosegao sam stupanj razvoja koji je bio rekapitulacija starog razdoblja Mjeseca, čak je i tada bio slučaj da je naprimjer tamo gdje je na vrhu bila pukotina u mozgu, da se nalazio ne samo često spominjani organ, nego nešto poput pjenušanja misli u tekućem elementu. I neka vrsta vatrene pare koja se razvila u ljudskom elementu, bila je prisutna čak i kod starih Atlantidana. Bez vidovitosti iznad normalne, ali s vidovitošću koju je imao svaki čovjek, kod Atlantidana se moglo vidjeti je li čovjek mislilac u smislu starih atlantskih

vremena ili nije. Svatko tko je bio mislilac, imao je blistavu vatru, neku vrstu svijetleće izmaglice nad glavom; i svatko tko nije mislio, išao je okolo bez toga.

To su stvari koje moramo znati ako želimo razmotriti, preobrazbu ljudske prirode od vremena u kojem čovjek živi ovdje u fizičkom tijelu, prolazi kroz smrt, i u vrijeme između smrti i novog rođenja. Sve sile koje djeluju na čovjeka kako bi on nastao, u određenoj mjeri nestaju kada je čovjek već u fizičkom svijetu; ali one su od posebne važnosti i posebno značajne kada se čovjek odrekao svog fizičkog tijela. Sile koje su oblikovale čovjekov fizički mozak, ljudi ne primjećuju u vremenu između rođenja i smrti. Ali sve što čovjek opaža u vremenu između rođenja i smrti više nije važno kada prođe kroz smrt. S druge strane, on tada živi u silama koje su za njega nesvjesne u njegovom fizičkom životu na Zemlji. I dok u fizičkom životu na Zemlji on u budnom stanju doživljava svoje 'Ja' kako se predstavlja, između smrti i novog rođenja on doživljava upravo ono 'Ja' koje se javlja u čovjekovom učenju hodanja, govora i mišljenja. Ono je nesvjesno za ljude na Zemlji i ne dopire do njihove svijesti. Ono što ostaje nesvjesno i potpuno prikriveno, sada možemo pratiti unatrag do vremena rođenja pa čak i prije rođenja, a možemo ga pratiti čak i dalje u prošlost, kada uzmemo u obzir vrijeme nakon smrti. Ono što je najskrivenije jer je izgradilo čovjeka, a što nestaje kada je čovjek kao ljudsko biće na Zemlji, najviše je prisutno kada više nije ljudsko biće na Zemlji, naime u vremenu nakon smrti. Sile koje čovjek može samo naslutiti, koje čovjeka iznutra čine da hoda, koje pokreću zvuk govora, koje ga čine mislećim, to su najvažnije sile, kada je čovjek u životu između smrti i novog rođenja. Tek tada oživljava njegovo pravo 'Ja'. O tome kako oživljava razgovarat ćemo sljedeći put.

SEDMO PREDAVANJE

Berlin, 14. siječnja 1913.

Tijekom ove zime održali smo razna događanja kako bi ljudski život, odnosno život u cjelini, razumjeli još detaljnije nego što je to bilo moguće prethodnih godina, kakav se događa s jedne strane između rođenja i smrti u fizičkom svijetu, i s druge strane između smrti i novog rođenja u duhovnom svijetu. Tijekom ove zime imat ćemo više za razgovarati o ovoj temi.

Sada će biti potrebno da pokušamo spojiti različite pojedinosti koje mogu pridonijeti potpuno razumijevanju ove materije, a također i da na poseban način osvjetlimo neke stvari koje smo već razmatrali iz drugih perspektiva. Molim vas prije svega da se danas prisjetite kako smo - također u duhu malog spisa *'Odgoj djeteta sa stajališta znanosti duha'* - gledali na tijek ljudskog tjelesnog života, kako smo taj tijek predstavljali ciklusima: ciklus od rođenja do otprilike sedam godina ili, recimo, do promjene zuba; drugi ciklus od promjene zuba do spolne zrelosti, otprilike do četrnaeste godine; zatim treći ciklus, dakle ciklusi od sedam godina. Bit će vam jasno da je, na temelju onoga što se izvana može vidjeti, podjela na životne cikluse potpuno opravdana; ali s druge strane, također mora biti jasno da u stvarnim životima ljudi, ti ciklusi nisu striktni, i da su ti ciklusi, da tako kažemo, osujećeni drugim činjenicama koje imaju dubok utjecaj na ljudski život. I u više navrata smo isticali važnu činjenicu koja duboko utječe na ljudski život i koja, da tako kažemo, izmiče toj podjeli na cikluse. To je vremenska točka do koje se osoba sjeća svog života i od koje zapravo počinje spoznavati i osjećati sebe kao 'Ja', ulazak u 'Ja' svijest, vremenska točka do koje se osoba kasnije sjeća. Ta se činjenica ne događa uvijek točno u isto vrijeme, već obično u razdoblju između rođenja i sedme godine; tako 'Ja' svijest bljesne ljudskom biću. A slično se može reći i za kasniji život. Čak i ako ništa drugo ne provali u ljudski život na tako nagli način kao ovaj bljesak 'Ja' svijesti, još uvijek postoje druge stvari koje, u određenoj mjeri, zamagljuje pravilan sedmogodišnji ciklus u ljudskom životu. No, uvijek ćemo moći ustvrditi da se sve što ulazi u ljudski život i takoreći presijeca cikličko razdoblje, da se odvija mnogo nepravilnije od iskustva stvarnih ciklusa. Tako da ćete teško naći dvoje ljudi koji se sjećaju točno iste točke u vremenu, koji su stoga doživjeli bljesak 'Ja' svijesti točno u isto vrijeme. Međutim, ni promjena zuba ne događa se u točno istom vremenskom razdoblju kod dvije osobe. No o tome zašto ovo drugo nije tako, tek ćemo morati razgovarati.

Ako uzmemo u obzir ciklička razdoblja koja smo ranije spomenuli i koja se razmatraju u mom radu o odgoju djeteta, možemo reći: ova razdoblja imaju vrlo specifičnu osobitost; počinju, da tako kažemo, s najviše fizičkim dijelom ljudskog bića, s najviše vanjskim dijelom ljudskog bića, i idu više prema

unutra. Govorimo o činjenici da je od rođenja do sedme godine razvoj prvenstveno posvećen fizičkom tijelu, zatim eterskom tijelu, zatim astralnom tijelu, duši osjećaja i tako dalje. Tako se čimbenici razvoja sve više prenose iz vanjskog u unutarnje. To je posebnost ovih sedmogodišnjih razdoblja.

Što je s onim što ometa upravo spomenuto i sprječava te životne cikluse? Bljesak 'Ja' svijesti u prvom ciklusu je nešto vrlo unutarnje, nešto izvanredno unutarnje. Kako bismo stvorili jasnoću u ovom pogledu, razmotrimo što je, da tako kažemo, u suprotnosti s ovim bljeskom 'Ja' svijesti.

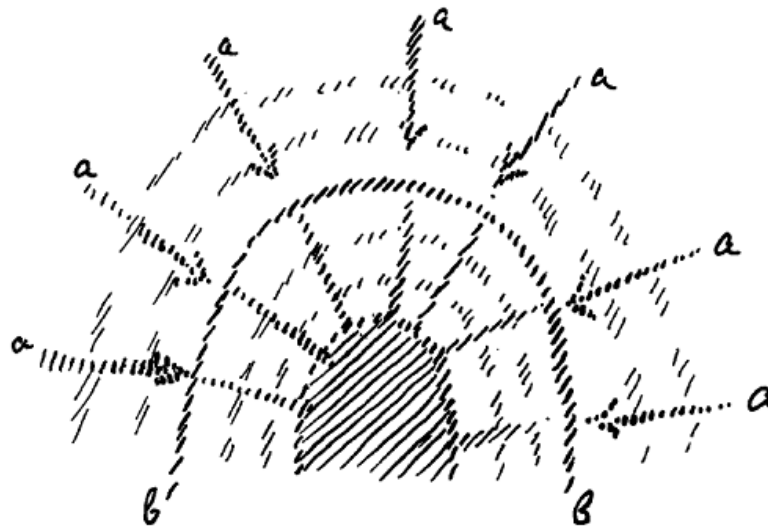
Ako promatramo ljudski život na smislen način, nalazimo da se prestanak rasta, koji se također događa u nekom trenutku u životu, može na određeni način usporediti s takvom činjenicom do koje se dolazi, da tako kažemo, presijecanjem sedmogodišnjih razdoblja razvoja. Sada ćemo se osvrnuti na prestanak rasta, koji se kod ljudi događa vrlo kasno, to jest činjenicu da ljudi u nekom trenutku prestaju rasti. Kako se to uklapa u ljudski život?

Promatramo li prvo sedmogodišnje razdoblje, ono završava promjenom zuba. Tim izbijanjem zuba dolazi, da tako kažem, završni čin onoga što se može nazvati izrazom formativnog principa. Formativne snage čovjeka konačno se približavaju zadnjem pojavljivanju, kada izvuku zube. To je, da tako kažemo, konačna točka u davanju forme čovjeku; jer kasnije zapravo princip, koji gradi ljudski oblik, više nije na djelu. Do sedme godine formativni proces je završen. Ono što se događa kasnije samo je povećanje veličine onoga što je već uspostavljeno u obliku. Od sedme godine nadalje, ljudi više ne primaju nikakvo posebno preoblikovanje mozga. Raste ono što je već uspostavljeno; ali stvarni oblik je već dan u čovjeku, rast je drugo. Stoga možemo reći: ono što je načelo forme, razvija svoju djelatnost u prvih sedam godina osobe. Načelo oblika dolazi od Duhova oblika; tako da ti Duhovi oblika razvijaju svoju djelatnost kod ljudi u prvih sedam godina života. - Stoga mogu reći: kada osoba uđe u svijet kroz rođenje, njen oblik još nije potpuno formiran; ali princip koji daje oblik, Duhovi oblika, interveniraju u prvih sedam godina života i tek nakon sedme godine čovjek se razvio do točke gdje oblik treba samo rasti. Ali svi formativni principi su tu do sedme godine, a drugi zubi su ono što formativni principi još proizvode u čovjeku. To je završna točka formativnog principa. Kad bi princip forme nastavio djelovati, zubi bi se pojavili kasnije, ili bi se morali pojaviti kasnije.

Sada možemo postaviti pitanje: znači li činjenica da ti Duhovi oblika oblikuju čovjeka do sedme godine, je li sve što dolazi od Duhova oblika za ljude, time završeno?

To nije slučaj, već čovjek nastavlja rasti; raste i raste i dalje razvija strukturu forme. Da se ništa drugo ne dogodi, mogao bi nastaviti rasti; mogao bi sve više rasti. Jer ako uzmemo u obzir samo formativne principe koji su u

čovjeku aktivni do sedme godine, nema razloga zašto se ti oblici ne bi i dalje širili. Nema razloga za to, kao što ne postoji razlog protiv rasta bilo kojeg bića. Čovjek bi mogao nastaviti rasti da se ništa ne pridruži. Ali nešto mu dođe. Kad čovjek prestane rasti, ponovno mu prilaze načela forme. Ona mu se cijelo vrijeme prikrajavaju, ali onda se potpuno sjedine s njegovim organizmom tako što ga zahvate, ali tako da sada čine prepreku i organizam ne može dalje rasti. Principi forme, koji djeluju do sedme godine, daju ljudima elastičnost. Tada čovjeku dolaze drugi formativni principi, a ovi su takvi da zahvate ono što je elastično u zatvorenom obliku i onemogućuju čovjeku daljnji rast. Zato rast u jednom trenutku prestaje. A gdje rast prestaje, stupaju na snagu oni formativni principi koji ljudima pristupaju izvana. Kada god načela forme djeluju, kada forme rastu, prekid rasta uvijek moraju osigurati formativna načela koja s druge strane dolaze u susret prvima, polarno prema njima. Isto je i s ljudima. Ako je osoba razvila oblik, koji je na crtežu prikazan kao šrafirano polje, do dobi od oko sedam godina, ovaj oblik može nastaviti rasti. Sve do sedme godine unutar šrafiranog dijela djelovali su formativni principi. Tada nam ususret dolaze drugi formativni principi - prvi djeluju iznutra, drugi izvana - i suprotstavljaju se čovjeku, tako da on može narasti samo do linije b-b u drugom, lagano šifriranom polju. To je stvarno kao da čovjeku do sedme godine daju odjeću koja je elastična i koju može stalno povećavati. Ali u određenoj točki u vremenu dobiva nešto što više nije elastično; onda to mora obući, i preko toga više ne može.

Stoga možemo reći da se kod ljudi načela forme iznutra, susreću s načelima forme izvana; prva dolaze od Duhova oblika, naime od onih duhova oblika koji su u kozmosu prošli pravilan razvoj. Formativni principi izvana nisu iste vrste, već dolaze od duhova oblika koji su zaostali, koji su poprimili luciferski karakter. Oni dakle imaju čisti duhovni učinak; dok ono što djeluje kroz materijalno, djeluje u pravilnoj progresiji na takav način da je ispravno prošlo kroz razvoj Saturna, Sunca i Mjeseca, redovito je dolazilo na Zemlju i

oblikuje ljudski oblik iznutra prema tjelesnom. Nepravilni Duhovi oblika djeluju na takav način, djeluju tako da prihvaćaju ono što im se nudi, i obuzdavaju na odgovarajući način. Dakle, čovjek je u svom rastu sputan takvim nazadnim Duhovima oblika. Bića viših hijerarhija imaju najrazličitije zadatke. Između ostalog takav zadatak smo danas naznačili.

Sada smo na razne načine pokazali kako rade redovne hijerarhije i također kako rade ostala duhovna bića iz raznih hijerarhija. I pokazali smo da je kroz Duhove oblika - o tome možete čitati u '*Osnovama tajne znanosti*' - ljudsko biće zapravo došlo u poziciju da može razviti 'Ja'. Znamo da je čovjek primio svoju fizičku dispoziciju preko Prijestolja, svoju etersku dispoziciju preko Duhova mudrosti, a svoju astralnu dispoziciju kroz Duhove kretanja, i da je predispoziciju za 'Ja' u svoje fizičko tijelo primio preko Duhova oblika. Ako ovo imamo na umu, možemo reći da je ljudsko biće u svom vanjskom izrazu prvobitno organizirano u 'Ja' biće od strane redovnih Duhova oblika, i da se to izražava u njegovom prvom životnom ciklusu; ali tada njegov rast zaustavljaju protivnici tih Duhova oblika, zaostali Duhovi oblika. Na ovaj smo se način zapravo upoznali s kontrastom onoga što se prvo i najviše unutarnje pojavljuje u ljudima: bljesak 'Ja' svijesti. To se događa već u prvim godinama, u najdubljem biću. Ono vanjsko, forma, zaustavljeno je tek u kasnijim godinama; ovo je takoreći, završni čin. Tako smo spoznali dvije evolucije kod ljudi, kao suprotnosti. Za jednu sam rekao: dolazi izvana i ide unutra; zahvaća dušu osjećaja u dvadeset prvoj godini, i tako dalje. - Onda imamo drugačiji razvoj činjenica: ovaj ide iznutra prema van - sve dok se rast forme ne zaustavi. Jedan razvoj ide od duhovnog prema tjelesnom. Redovni, koji je prvenstveno zanimljiv za obrazovanje, ide iznutra prema van. Drugi, koji je puno nepravilniji, individualniji, ide izvana prema unutra i dolazi do izražaja kada osoba dostigne određenu dob u zatvaranju najviše vanjskog, fizičkog tijela.

Dakle, kod ljudi imamo dvije linije razvoja koje djeluju u suprotnim smjerovima. To je vrlo važno da odgajatelj zna. Stoga se u knjizi '*Odgov djeteta sa stajališta znanosti duha*' s pravom uzima u obzir prvi slijed razvoja koji ide iznutra prema van, jer se jedino tu može odgajati. Ne možete imati nikakav utjecaj na drugi slijed razvoja, onaj izvana prema unutra: to je individualni razvoj. To je nešto što možete uzeti u obzir, ali ne možete to zaustaviti i ne možete puno postići educiranjem. A razlikovanje onoga što se može obrazovati od onoga što se ne može obrazovati, od najveće je važnosti.

Kao što zaustavljanje rasta dolazi od zaostalih Duhova oblika, tako i prva pojava 'Ja' u čovjeku, kako bljesne u prvim godinama djetinjstva, dolazi od zaostalih Duhova volje. A između leži nekoliko činjenica, gdje rade zaostali Duhovi mudrosti, zaostali Duhovi kretanja.

Ne može se okarakterizirati cijeli život čovjeka, uključujući život između smrti i novog rođenja, ako se ne sakupe svi čimbenici koji utječu na čovjeka,

Rudolf Steiner - Život između smrti i novog rođenja u odnosu na kozmičke činjenice

ako se ne zna da se utjecaj luciferske naravi pokazuje na najrazličitije načine u običnom životu. Utjecaj luciferske prirode također se može vidjeti u mnogim drugim stvarima u životu. A budući da na ovim predavanjima želimo pokušati razumjeti ljudski život u cjelini iz temelja, da tako kažem, ne želimo bježati od upuštanja da prokopamo malo bolnije stvari.

Prije svega treba skrenuti pozornost na fenomen koji nam može pokazati da se i na fizičkom planu, dakle između rođenja i smrti, život značajno promijenio tijekom evolucije. A ako ovo shvatimo, također ćemo moći vidjeti u kojoj se mjeri život promijenio između smrti i novog rođenja. Tko intelektualno, ali površno, gleda na današnji život, može lako povjerovati da je u glavnim stvarima uvijek bio isti kao što je danas. Ali nije uvijek bio isti. A za određene pojave trebamo se vratiti samo nekoliko stoljeća unatrag, i ustanovit ćemo da su neke stvari bile potpuno drugačije. Dakle, danas postoji nešto što je beskrajno važno za ljudsku dušu između rođenja i smrti, a što nije bilo prisutno na način na koji je danas, u prošlim stoljećima. To je ono što se sada shvaća kao 'javno mnijenje'. Čak i u 13. stoljeću bila bi besmislica govoriti o javnom mnijenju kao što to imamo danas. Danas se mnogo govori protiv vjere u autoritet. Ali danas je vjera u autoritet mnogo opresivnija nego što je bila u tako često klevetanim ranijim stoljećima. Tada je sigurno bilo zlouporabe; ali nije bilo takve slijepe vjere u autoritet. Sljepoća vjere u autoritet obično se izražava time da se autoritet ne može specificirati. Danas će se ljudi vrlo brzo osjećati poraženima - bilo da se kaže ovo ili ono, na ovoj ili onoj osnovi - ako netko kaže: ali znanost je dokazala ovo ili ono. - U ranijim stoljećima ljudi su davali veću težinu autoritetima koji su im se fizički suprotstavljali. Ali to neshvatljivo biće na koje se misli kada se kaže: znanost je dokazala - to je vrlo upitna stvar. Postoji nešto u onome o čemu se govori, što danas opravdava vjerovanje u autoritet u odnosu na nešto neshvatljivo, čega nije bilo u prethodnim stoljećima. Stvari o kojima je u određenom pogledu, doista je tako, najjednostavniji, najprimitivniji čovjek u ranijim stoljećima, na svoj način pokušavao znati ponešto, naprimjer o zdravom i bolesnom životu, danas, u našoj kulturi, ljudi na to obraćaju malo pažnje. Jer zašto danas ikome treba išta znati o zdravom i bolesnom životu? To znaju liječnici, i njima možete povjeriti upravljanje zdravljem i bolešću! To je također nešto od onoga što danas spada u ovo poglavlje: nedostupan, vrhovni autoritet. Čega sve nema u životu posvuda oko nas, o čemu ljudi od najranije mladosti postaju ovisni, pri čemu prosudbe i osjećaji ulaze u naše živote, počevši od najranije mladosti! To zujanje okolo, te struje koje žive među ljudima, obično se nazivaju javnim mnijenjem, o čemu su filozofi izrekli rečenicu: javno mnijenje su uglavnom privatne pogreške. - Ipak nije važno to da su javna mnijenja uglavnom privatne pogreške, nego da javna mnijenja imaju ogromnu moć na život pojedinca. Za trinaesto stoljeće, netko bi sasvim glupo gledao na povijest kad bi želio govoriti o javnom mnijenju u životu pojedinca.

Tada su postojale pojedinačne ličnosti; one su, međutim, imale autoritet u pogledu ovoga ili onoga; bili su slušani, bilo u praktičnim stvarima ili u pitanjima uprave. Ali ono što je bezlično javno mnijenje danas postalo, tada nije postojalo. Tko ne želi vjerovati u ovo kao okultne činjenice, trebao bi proučavati povijest Firence iz tih stoljeća - čak i kasnijih vremena - naprimjer, kada je vodstvo grada prešlo na Medici-je. Vidjet će koliko su pojedini autoriteti moćni, ali javnog mnijenja još nije bilo. To se pojavilo tek prije četiri do pet stoljeća u odnosu na naše vrijeme i zapravo se tek tada može govoriti o pojavi javnog mnijenja. Takve stvari treba promatrati kao stvarnost. To je jedna stvarna sfera, sfera misli koje lebde uokolo!

Odakle to, što često doživljavamo kao da se ne može provjeriti? Što je to javno mnijenje?

Možda se sjećate da sam govorio o duhovnim bićima koja pripadaju hijerarhijama neposredno iznad ljudi, i koja su na razne načine uključena u vođenje ljudi. Samo trebate uzeti moju knjigu *'Duhovno vođenje svijeta i čovječanstva'* i tamo ćete pronaći mnogo o duhovnim bićima koja pripadaju višim hijerarhijama. Također znamo da je najveća prekretnica u ljudskom zemaljskom razvoju ona koja se dogodila kroz otajstvo Golgote. Kao rezultat toga, dogodilo se nešto što u biti ezoterizam Pavla izražava na divan način. Pavao je govorio jednostavno, ali u načinu na koji govori je duboka ezoterija. Pavlu nije uvijek bilo lako reći ono što je znao kao inicijant: jer, prvo, želio je govoriti za širi krug, a drugo, u njegovo vrijeme nije bilo moguće reći sve što je znao na način na koji je to mogao. Ali cijeli njegov način predstavljanja temelji se na dubokom ezoterizmu. Tamo nalazimo, naprimjer, da duboko značajna činjenica leži u osnovi njegove razlike između 'prvog Adama' i 'višeg Adama', Krista. U njegovom smislu, razne ljudske generacije potječu od prvog Adama, tako da tijela potječu od Adama. Stoga možemo reći: fizičko širenje čovječanstva zemljom u različitim razdobljima konačno vodi do fizičkog tijela Adama - naravno Adama i Eve. - Zatim ćemo pitati: što leži u osnovi fizičkog razvoja čovječanstva od Adama? - Naravno razvoj duše! Duše žive unutar fizičkih tijela koja potječu od Adama. Ove duše koje su sišle na Zemlju iz kozmosa donijele su sa sobom izvjesnu duhovnu baštinu, baštinu duhovnih dobara. Ali ta je duhovna vrijednost s vremenom bila podložna opadanju. Naprimjer, ljudi koji su živjeli u 6. ili 7. tisućljeću prije osnutka kršćanstva imali su intenzivniji, dalekosežniji duhovni sadržaj od ljudi koji su živjeli u 1. tisućljeću prije misterija na Golgoti. Dobro koje su ljudi nekoć primili postupno se u duši smanjilo, iscurilo. Za duhovno dobro osobito je važan život između smrti i novog rođenja. Također možemo reći: ako se vratimo daleko unatrag u vrijeme prije misterija na Golgoti, nalazimo da ljudi imaju aktivan, prosvijetljen život duše nakon smrti; ali tada duševni život postaje sve tamniji i tamniji, sve mračniji i mračniji; ljudi sve češće kada prolaze kroz smrt sa sobom nose prigušeni duševni život. Osobito među najnaprednijim narodima, naprimjer Grcima, bilo je tako da su ti Grci,

Rudolf Steiner - Život između smrti i novog rođenja u odnosu na kozmičke činjenice

iako su bili najnapredniji narod na Zemlji, mogli reći na svoj način: 'Bolje je biti prosjak u gornjem svijetu nego kralj u carstvu sjena!' Ovo je izreka za koju znamo da se odnosila na grčki narod, jer su Grci mogli živjeti punim životom na fizičkoj razini; ali čim su prošli kroz smrt, njihov život je postao sjenovit.

Potpuna je istina da je ovaj duhovni život koji su ljudi iskusili i koji se pojavio nakon smrti, kao više vidovita sumračna svijest, postajao tup život. A posebno u četvrtom post-atlantskom razdoblju, grčko-latinskom razdoblju, u kojem se dogodio misterij Golgote, stvari su postale najmračnije.

Ovo je značenje krštenja Ivana Krstitelja, da su određeni ljudi koje je on krstio trebali biti svjesni ove upravo opisane činjenice. Ljude koje je krstio potpuno je uronio u vodu. Njegovo krštenje bilo je potpuno uranjanje. Kao rezultat toga, etersko tijelo takvih ljudi je oslobođeno i oni su postali vidoviti na kratko vrijeme pod vodom. Ono što im je Ivan uspio pokazati bila je činjenica da je čovjek tijekom vremena toliko nazadovao u smislu svog duševnog života, da ima samo malo duhovnog bogatstva koje je nekoć imao, koje je mogao pronijeti kroz vrata smrti i koje bi mu moglo dati vidovitu svijest. I osoba koju je Ivan krstio dobila je uvid: potrebno je ponovno izgraditi duševni život. Nešto je moralo zračiti u dušama, kako bi se život nakon smrti mogao ponovno razviti. I to novo u dušama je zračilo kroz misterij Golgote. Trebate samo pročitati ciklus predavanja 'Os Isusa do Krista' i vidjet ćete da misterij Golgote zrači bogatim duhovnim životom, u pojedinim ljudima koji razvijaju odnos s misterijem Golgote ovdje na Zemlji. I odatle duše ponovno oživljavaju.

Zato je Pavao mogao reći: kao što fizička ljudska tijela potječu od Adama, tako će i duševni sadržaji ljudi sve više potjecati od Krista, od drugog Adama, duhovnog Adama. - Ovo je duboka istina koju je Pavao stavio u svoje jednostavne riječi. Da misterij Golgote nije došao, ljudi bi sve više gubili sadržaj svoje duše i, ili bi čeznuli živjeti izvan fizičkog tijela, ili bi nastavili živjeti na Zemlji samo sa željama i prohtjevima za čisto fizičkim životom, sve više i više materijalističkim. Budući da se sve događa polako i postupno, izvorno duhovno blago još nije presušilo za sve stanovništvo Zemlje; na Zemlji ima još naroda koji imaju nešto od starog duhovnog blaga, iako nisu našli nikakvu vezu s otajstvom Golgote. Ali i najnapredniji narodi mogu postići svijest nakon smrti, samo u smislu da su sposobni 'umrijeti u Kristu', kako kaže srednji dio ružokrižarske formule. Tako da je misterij na Golgoti zračio u duševni sadržaj ljudi na Zemlji.

Ako ovo promatramo na odgovarajući način, stekli smo razumijevanje vrlo specifičnog pitanja s obzirom na liniju ljudskog razvoja, pitanja: što se zapravo dogodilo kada su ljudi stekli sposobnost, da tako kažemo, primanja vlastitog duševnog sadržaja koji zrači u njihovo 'Ja' kroz razumijevanje

otajstva Golgote? Kako se ovaj sadržaj duše, razlikuje od onog drugog sadržaja koji je bio tu, poput drevnog nasljeđa prije otajstva Golgote?

Razlika je u tome što su ljudi prije misterija na Golgoti ovaj sadržaj duše posjedovali na mnogo ovisniji način. Dakle, oni su bili u mnogo izravnijem vodstvu bića koje poznajemo kao anđeli, arhanđeli i tako dalje, kao bića sljedećih viših hijerarhija. Ova bića sljedećih viših hijerarhija vodila su ljude mnogo, mnogo ovisnije prije otajstva Golgote, nego nakon njega. A napredak ovih bića viših hijerarhija - anđela, arhanđela, arhaja - sastoji se u činjenici da su oni, sa svoje strane, naučili voditi čovjeka sve više i više na način koji poštuje čovjekovu neovisnost. Ljudi na Zemlji trebali bi živjeti sve više neovisno. Vodeća duhovna bića viših hijerarhija su to naučila sa svoje strane, i tu leži njihov napredak.

Ali ti duhovi su također takvi da mogu i zaostati. Nisu svi duhovi koji su bili uključeni u vođenje čovjeka, stvarno kroz otajstvo Golgote stekli sposobnost da postanu vođe i vodiči ljudi na slobodan način. Neka od tih bića viših hijerarhija su zaostala i poprimila luciferski karakter. A ono kako su neki od njih aktivni uključuje, primjerice, ono što danas nazivamo javnim mnijenjem. Javno mnijenje ne stvaraju samo ljudi, već i određena vrsta luciferskih duhova najniže razine, zaostali anđeli, arhanđeli. Oni su tek na početku svog luciferskog puta, i još se nisu uzdigli tako visoko na ljestvici luciferskih duhova; ali oni su luciferski duhovi. Pogledom vidovnjaka se može vidjeti kako pojedini duhovi viših hijerarhija ne sudjeluju u razvoju nakon misterija na Golgoti, kako su okorjeli u starom načinu vođenja i stoga ne mogu izravno pristupiti ljudima. Oni koji su sudjelovali u razvoju ljudima mogu pristupiti na regularan način; oni koji nisu sudjelovali ne mogu im prići, a djeluju u mutnoj, zbunjujućoj snazi mišljenja kod javnog mnijenja. Funkcioniranje javnog mnijenja možete shvatiti samo ako znate da na ovaj način dopire do čovječanstva.

Dakle, izravno među nama imamo pojavu, da bića izlaze iz redovitog razvoja i preuzimaju luciferski karakter. Važno je to znati. Jer i luciferska bića koja smo već upoznali i koja imaju veću moć, također su počeka 'u malom opsegu'. Cijela vojska luciferskih bića započela je 'u malom'. Međutim, na starom Mjesecu nije postojalo javno mnijenje, ali je postojalo nešto s time usporedivo, neka vrsta vođenja ljudi. I ako pripazimo na ovu vojsku luciferskih duhova - ono što inače spominjemo kao luciferske duhove su moćna, važna bića, naprimjer oni koji su Duhovi oblika i koji zuje oko ljudi na takav način da zaustavljaju njihov rast - ali kada sada govorimo o drugima, o vojsci luciferskih duhova, to su, takoreći, regruti; no s ovom karijerom luciferskih duhova nešto započinje što će tek kasnije poprimiti sasvim druge dimenzije, jer duhovi koji interveniraju postaju sve moćniji i moćniji. Javno mnijenje koje pristupa čovjeku i koje usmjeravaju i vode određena luciferska bića najniže prirode, jer ga čovjek upija, da tako kažemo,

između rođenja i smrti, mora također imati svoju protutežu u životu između smrti i novog rođenja. To znači: čovjek, budući da je u životu između rođenja i smrti zahvaćen strujom kakva je sada okarakterizirana, mora doživjeti odgovarajuću protutežu između smrti i novog rođenja. Jer ako to ne bi doživio, dogodilo bi se sljedeće.

Oni duhovi koji su zaostali i formiraju javno mnijenje nemaju više nikakvog značenja ni snage za život kroz koji čovjek prolazi između smrti i novog rođenja. Oni su potpuno predali ovu moć da rade tamo, jer oni već rade ovdje na fizičkom planu, rade na duhovni način, i na način koji je moguć jedino kao javno mnijenje. Ljudi ništa od javnog mnijenja ne mogu ponijeti sa sobom u duhovni svijet. Sve što bi htjeli ponijeti sa sobom izgledalo bi krajnje neumjesno, ako bi ga željeli koristiti nakon smrti. Mora se reći, iako će nekim ljudima to izgledati vrlo čudno: svi javni sudovi, sve što čovjeku dolazi relativno rano u životu u odnosu na njegov sud, otežava mu život u kamaloki ako je vezan za te stvari i one su mu postale drage. A posebno oni ljudi koji unutar javnog mnijenja vjeruju da imaju vlastitu prosudbu - jer je nikad nemaju - u najboljem slučaju sami sebi otežavaju kamaloku. Ali nakon kamaloke javno mnijenje više nema nikakvog značaja. A za uvjete nakon smrti stvarno nema ni najmanju vrijednost, imaju li ljudi neku nijansu javnog mnijenja kao liberalnu ili konzervativnu, radikalnu ili reakcionarnu. To je nešto što nema nikakvog značenja za strukturu različitih grupiranja ljudi, samo je temeljeno na Zemlji, i trebalo bi spriječiti ljude u napretku koji bi trebali učiniti prema prosvjetljenju svijesti, koja djeluje nakon smrti. Ti su entiteti, iza javnog mnijenja, željeli zaostati za napretkom koji se dogodio kroz misterij Golgote. Ali misterij Golgote dobivat će sve veće i veće značenje za evoluciju Zemlje. I mora nam biti potpuno jasno da se budućnost zemljine evolucije ne može dogoditi na takav način da se ove stvari - javno mnijenje i slično - koje predstavljaju nužnost u evoluciji mogu poboljšati. Ljudi mogu postati bolji iznutra. Stoga razvoj mora sve više i više intervenirati u unutarnji svijet; tako da će čovjek u budućnosti biti mnogo izloženiji javnom mnijenju, ali će njegova nutrina ojačati. To se može dogoditi samo kroz znanost duha. Ali da čovjek sve više i više bude jednak onim duhovima koji se sada ističu kao regruti luciferskih bića i čija se umetanja sada izražavaju u javnom mnijenju, to će biti moguće, samo ako između smrti i novog rođenja čovjek prođe kroz nešto što će ojačati njegovo unutarnje biće, što će unutar njega ojačati ono što je neovisno o životu na Zemlji. Dok se upravo kroz javno mnijenje čini sve ovisnijim o zemaljskom životu, između smrti i novog rođenja mora upiti nešto što će ga u sljedećem zemaljskom životu činiti sve slobodnijim od javnog mnijenja.

To je povezano s činjenicom da se upravo u vrijeme kada javno mnijenje nastaje i dobiva na značaju, na Marsu uspostavlja Budino carstvo - o čemu smo ovdje već govorili na našim predavanjima u božićno vrijeme - tako da čovjek između smrti i novog rođenja prolazi kroz Budino carstvo na Marsu.

Christian Rosenkreutz dao je Budi misiju da na poseban način radi na Marsu. A ono što ne bi bilo korisno ovdje na Zemlji: želja za bijegom, želja za bijegom od zemaljskih uvjeta, ono je kroz što čovjek mora proći između smrti i novog rođenja dok prolazi kroz sferu Marsa. Jedna od stvari koje postiže je da je svukao plašt javnog mnijenja, što je korisno samo na Zemlji. U budućnosti će doći još hitnije stvari, i bit će još potrebnije proći kroz ono što se može proći kao učenik Bude na Marsu. Ovdje na Zemlji ljudi mogu biti Budini učenici, samo ako se ne žele pridružiti naprednom dijelu zemaljske populacije. Ali između smrti i novog rođenja, Buda otkriva ono što se razvilo od njegova učenja, koje je ovdje ustvrdio - da se čovjek treba osloboditi utjelovljenja - kao učenje koje ne služi životu na Zemlji, koji bi se trebao prelaziti iz utjelovljenja u utjelovljenje. Ono što je tada dao bilo je oblikovano za ljude u bestjelesnom stanju. Napredno Budino učenje je ono pravo za vrijeme između smrti i novog rođenja. I kao što se Buda pojavio u astralnom tijelu dječaka Luka-Isusa, tako zauzvrat sam Krist vodi ljude između smrti i novog rođenja, vodeći ih kroz sferu Marsa kako bi mogli apsorbirati napredna Budina učenja. Kako bi se ljudi u sferi Marsa oslobodili onoga što oni - što je nepodobno za daljnji napredak na Zemlji - apsorbiraju kroz jednoobraznost javnog mnijenja. I ako je Mars u ranijim vremenima zapravo opisan kao planet borbenih vrlina, Budin je zadatak postupno preobraziti se borbene osobine na takav način, da postanu temelj osjećaja za slobodu i neovisnost, potrebnih u današnje vrijeme. Dok su ljudi danas skloni prepustiti svoj osjećaj slobode onome što kao javno mnijenje želi zarobiti ljude, upravo na Marsu, između smrti i novog rođenja, nastojat će zbaciti te okove i ne vraćati ih u život na Zemlji u novom utjelovljenju.

U ovom kontekstu imamo nešto što, čini mi se, na divan način karakterizira kako mudrost vlada svijetom, kako je sve što napreduje i zaostaje u konačnici usmjereno u evoluciji na takav način da je konačan rezultat harmonija ove evolucije. Čovjek doista ne može ostvariti svoj napredak, da tako kažemo, po srednjoj liniji. Neki ljudi to postižu shvaćajući - možda sam to već spomenuo ovdje - da se ne može jednostrano stajati na tlu ovoga ili onoga stajališta. Međutim, vani u svijetu vidimo idealiste, materijaliste, i druge 'iste', koji se na sličan način kunu u svoje gledište. Veliki duhovi poput Goethea, naprimjer, to ne čine; pokušavaju se nositi s materijalnim uvjetima kroz materijalno mišljenje, a s duhovnim stvarima kroz idealističko mišljenje. Kada manji duhovi povjeruju da su to shvatili, kažu: između dva različita gledišta, istina je u sredini. - To bi bilo otprilike isto kao da netko u praktičnom životu želi sjediti između dvije stolice. Ali istina se nalazi samo kada se ne zauzima jednostran stav o ovom ili onom gledištu, to jest kada se može na odgovarajući način primijeniti ono što materijalizam ima kao vrstu spoznaje i ono što ima idealizam kao takav. Svijet ne ide naprijed ostajući uvijek u sredini; sredina je prisutna na odgovarajući način kada su prisutne i pojedine strane, i kada se uzmu u obzir kao sile. Naprimjer, ako želite nešto

izvagati na vagi, ne trebate samo ono što je u sredini vage, već i dvije poluge vage. Dakle, uz ono što je javno mnijenje, mora postojati i suprotan pol: Budino učenje na Marsu, kojeg ne bi bilo da nije došlo javno mnijenje. Živa bića trebaju polaritet, trebaju suprotnosti; ne možete se željeti riješiti samo pojedine suprotnosti, već život napreduje u polaritetu. - Netko bi mogao povjerovati da bi, budući da su Južni i Sjeverni pol Zemlje suprotni, bilo bolje da nijedan ne postoji! Čak i da nisu toliko suprotni kao što je rekao profesor, za kojeg kažu da je svoje knjige pisao tako brzo da nije mogao razmišljati, pa je zato napisao rečenicu: kultura se mogla razviti samo u srednjoj zoni Zemlje, jer bi se na sjevernom polu kultura smrznula od hladnoće, a na južnom polu bi se otopila od vrućine - ali i u vezi ovog drugog, sjeverni i južni pol su stvarno polarne suprotnosti koje moraju biti prisutne, jer se napredak ne može postići kroz neutralnost, već kroz održavanje i usklađivanje suprotnosti. Dakle, ono što se razvilo na Zemlji, moralo je proći kroz evoluciju, koja ide ispod razine napretka. Jer javno mnijenje vrijedi manje od onoga što pojedinac može steći kao mišljenje, kako on napreduje. Ono je pod-ljudsko. Ovo pod-ljudsko suprotstavlja se Budinoj struji kroz koju čovjek prolazi između smrti i novog rođenja. Oboje moraju biti tu. To je iznimno važno uzeti u obzir tijekom razvoja.

Dakle, stvarno je tako da možemo reći: da, postoje zaostali duhovi; ali sve što ostaje s jedne strane i što nadilazi razvoj s druge strane, sve je to cjelokupnom mudrošću svijeta postavljeno na takav način da na kraju nastane sklad. Duhovi koji su zaostali, uvijek se koriste da ukažu na suprotni pol duhova koji su napredovali dalje.

Ako tako promatramo život, bit će nam jasno kako će čovjek prema budućnosti zemaljske evolucije unositi u život sve više sposobnosti koje će se afirmirati na drugačiji način od čisto fizičkih sposobnosti. I to će biti nešto što će sve više pokazivati da ćemo morati uzeti u obzir i druge ljudske sposobnosti osim čisto fizičkih. Naći će se fizičke sposobnosti - čak i ako se pojavljuju postupno - koje se mogu pratiti unatrag do djetinjstva; ali postupno će se pojaviti druge dispozicije koje se ne mogu pratiti unatrag do djetinjstva, već koje se na određeni način pojavljuju tek u kasnijem životu. I to će biti osobitost razvoja u budućnosti, da će biti sve više ljudi za koje će se morati reći: što mu se zapravo dogodilo u određenoj dobi? Kao da se promijenio, postao druga osoba! - To će sve više dolaziti do izražaja. Pojavit će se sklonosti koje su prije bile potpuno odsutne i koje se pojavljuju tek u određenoj dobi. To će biti najrazvijenije duše koje pokazuju nešto poput određenog prekida u životu - jer činjenica da je osoba bila Budin učenik u životu između smrti i novog rođenja ne postaje očita odmah, već tek u kasnijem životu - i to će biti slučaj s onima za koje možemo reći: mogli smo ih pratiti do određene točke kada su pokazivali svoje individualne karakteristike; tada se pojavljuju sasvim nove vodilje, stječu razumijevanje za nešto sasvim drugo od onoga za što su prije pokazivali razumijevanje. To

će biti ljudi koji će i u budućnosti biti nositelji istinskog duhovnog napretka, na koje će se možda gledati samo kao na ljude koji se kasno razvijaju, jer će ljudi vjerovati: prethodno je bio nerazvijen, pa su te karakteristike kasno izašle na vidjelo. - U stvarnosti, međutim, bit će tako da će ti ljudi tek u kasnijem životu razviti osobine koje su im svojstvene, iz razloga što su u ranijim zemaljskim inkarnacijama postavljeni uzroci kako bi mogli proći kroz marsovsku kulturu na posebno intenzivan način, i tamo steći sposobnosti pomoću kojih bi mogli izvorno djelovati unutar evolucije i evoluciji donijeti novi utjecaj. Zato će se za stvarnu duhovnu kulturu sve više i više zauzimati ljudi - o tome sam već raspravljao s drugog gledišta - koji od mladosti nadalje pokazuju manje sposobnosti za duhovno stajalište koje će usvojiti u kasnijem životu.

I sada vidimo da je iz tog razloga, u smjeru ružokrižara uvijek naglašavana činjenica koju smo ranije mogli citirati, ali - budući da nismo bili toliko daleko u karakterizaciji kao što smo sada - nismo je mogli opravdati. Oni koji su zastupali načelo inicijacije na zapadu u smislu ružokrižara, uvijek su izričito naglašavali da je nemoguće da stvarne vodeće individualnosti u djetinjstvu saznaju da su vodeće individualnosti, jer su to individualnosti kod kojih se, u smislu impliciranog, pokazuje neka vrsta prekida kasnije u životu. - Kada vidovnjak danas govori o Budi, on prije svega zna da se Buda vjerno držao onoga o čemu je njegovo učenje govorilo: nastavio je raditi prema onome u čovjeku što ne gura odmah prema tjelesnosti, i stoga ne izgleda od početka inkarnirano u tjelesnosti, već u čovjeka ulazi samo kada je fizičko tijelo prošlo određeni razvoj, kada je doseglo određenu razinu duhovnosti. Tada dolazi ono što Buda daje ljudima. To se događa tek kasnije u životu.

To moramo uzeti u obzir ako želimo razumjeti cjelovit razvoj ljudi. Što iz toga proizlazi za pojedinu osobu u odnosu na život između rođenja i smrti, o tome kasnije.

OSMO PREDAVANJE

Berlin, 11. veljače 1913.

Ako promatramo ljudski život u vezi sa životom u ostatku egzistencije svijeta, baš kao što ga možemo promatrati vanjskim pogledom u vanjskoj egzistenciji čovjeka, tada zapravo gledamo najmanji dio onoga što se odnosi na samog čovjeka. Drugim riječima: sve ono što čovjek može promatrati, ako ne želi proniknuti u tajne egzistencije, zapravo ga ne može prosvijetliti o njemu samome. Jer kad gledamo oko sebe normalnim ljudskim organima percepcije, organom mišljenja, zapravo pred sobom imamo samo ono što ne sadrži najdublje, najznačajnije tajne egzistencije. To je najviše vidljivo kada razvijete, makar i u relativno maloj mjeri, sposobnost da život gledate s druge strane, naime iz spavanja. Ono što se može vidjeti kod spavanja, obično je u sadašnjosti skriveno od ljudskog pogleda. Jer čim čovjek utone u san, dakle u cijelom vremenu između padanja u san i buđenja, zapravo ne vidi ništa. Ali kad dođe vrijeme unutar duhovnog razvoja u kojem čovjek može promatrati i dok spava, tada se veliki dio onoga što se vidi odnosi na samu osobu i ono što joj u svakodnevnom promatranju ostaje potpuno skriveno. Lako je vidjeti da mu to mora ostati skriveno tijekom svakodnevnog promatranja. Jer mozak je alat za prosuđivanje i razmišljanje. Dakle, morate koristiti mozak ako želite misliti i prosuđivati u običnom životu, morate barem učiniti mozak aktivnim, da tako kažem; ali zbog toga ga ne možete gledati, ne možete ga promatrati. Ni oko kad promatra ne može samo sebe promatrati. I u osnovi je tako sa cijelim ljudskim bićem. Nosimo ga sa sobom, ali ga ne možemo promatrati, ne možemo se u njega udubiti; tako da zapravo gledamo u svijet, ali u modernom životu ne možemo gledati u sebe.

Sada, najveće misterije postojanja nisu vani u svijetu, već su unutar ljudi. Slijedimo ono što znamo iz tajne znanosti. Tu znamo da se tri carstva prirode koja nas okružuju zapravo temelje na određenom zaostajanju. Mineralno carstvo, biljno carstvo i životinjsko carstvo su entiteti koji, takvi kakvi jesu, počivaju na činjenici da je nešto zaostalo u razvoju. Normalan napredak u razvoju zapravo je postiglo samo ono biće koje je uključeno u ljudsku egzistenciju tijekom zemaljske egzistencije. Kad čovjek promatra postojanje minerala, biljaka ili životinja, on zapravo gleda ono što u svijetu odgovara onome čega se on 'sjeća' i što je ugrađeno u njegovu memoriju. Ako čovjek razmišlja o onome što mu je ugrađeno u sjećanje, odnosno što je doživio u svojoj duši, onda gleda upravo ono što se dogodilo u prošlosti i još uvijek postoji, još ima određenu egzistenciju. Ali čovjek ne promatra živu, duševnu egzistenciju sadašnjosti, ako se jednostavno prepusti sjećanju. Sjećanje sa svim svojim predodžbama predstavlja nešto što je postalo ugrađeno u egzistenciju naše žive duše, što je doslovno unutra - naravno figurativno govoreći; ali ono što je sjećanje, ugrađeno je u postojanje duše, ali ne

neposredno, elementarno, sadašnje postojanje duše. - Tako je to vani u prirodi s mineralnim, biljnim i životinjskim carstvom. U tim područjima žive, takoreći, misli božanskih duhovnih bića koje su se mislile u prošlosti; i nastavljaju se u sadašnju živu egzistenciju, na isti način na koje se naše predodžbe o sjećanju nastavljaju u egzistenciji naše duše. Stoga u svijetu koji nas okružuje, nemamo pred sobom misli sadašnjih, neposredno živih božansko-duhovnih bića, nego sjećanja predodžbi bogova, pohranjene misli bogova.

Ako pogledamo sadržaj našeg sjećanja, to nam zapravo može biti na neki način zanimljivo, jer svojim sjećanjem zahvaćamo, da tako kažemo, jedan kutak stvaranja svijeta, ono što iz stvaranja prelazi u postojanje. To je, da tako kažemo, najniža razina kreacije, ono što postoji u našoj vlastitoj duši kao sjećanje, kao pamćenje, kao predodžba sjećanja; prva, najprolaznija faza stvaranja. Ali ako se duhovno probudite u snu, tada vidite nešto drugačije. Tada ne možete vidjeti ni što je vani u sobi; ne vidite ni procese koji se događaju u mineralnom, biljnom ili životinjskom carstvu, niti u vanjskom carstvu ljudi. Ali tada znate, da je najvažnija stvar koju vidite ono što stvara i oživljava same ljude. Doslovno kao da je sve ostalo izbrisano i da je Zemlja, gledana iz perspektive spavanja, sadržavala samo ljude. Upravo ono što čovjek u budnom stanju tijekom dana nikada ne bi vidio, otkriva se čovjeku kada na svijet gleda iz kuta spavanja. I tada zapravo u čovjeku sviće spoznaja o mislima koje su božanska duhovna bića sačuvala za sebe, kako bi izvan egzistencije minerala, biljaka i životinja, stvorila ljude. Dakle, dok fizičkim gledanjem svijeta gledate sve drugo, samo ne ljude, duhovnim gledanjem sa stajališta spavanja ne vidite ništa drugo - zapravo samo ljude, utoliko što govorimo o kreaciji, i o onome što se događa u carstvu ljudi, dakle svemu što izmiče normalnom, svakodnevnom promatranju. Otuda ono što je isprva čudno u vezi s tim pogledom koji živi u nama kada svijet gledamo iz perspektive spavanja, odnosno kada unutar spavanja postanemo vidoviti i duhovno budni.

Da, ali ovo ljudsko tijelo - a ja sada ljudskim tijelom smatram ono što ostaje ležati u krevetu tijekom spavanja, to jest fizičko tijelo i etersko tijelo zajedno - samo to ljudsko tijelo nudi čudan prizor, prizor čije se karakteristike mogu izraziti riječima na sljedeći način: samo u prvoj dobi djeteta ovo usnulo ljudsko tijelo je u određenom pogledu slično tkanju i životu i djelatnosti u drugim carstvima prirode. Ali sa stajališta spavanja, tijelo odraslog čovjeka, odnosno općenito djeteta od određene dobi nadalje, zapravo kontinuirano nudi proces propadanja, uništavanja. Svake noći tijekom spavanja, destruktivne sile su ponovno ubijene od snaga rasta; ono što se danju uništi, noću se uravnoteži, ali uvijek postoji višak destruktivnih sila. A činjenica da uvijek postoji višak destruktivnih sila razlog je zašto uopće umiremo. Razlike koje tu ostaju se zbrajaju. Svake večeri uvijek postoji razlika. Snage koje se nadomjeste tijekom noći nikada nisu tako velike kao one potrošene u

dnevnom životu, tako da u normalnom životu čovjeka uvijek ostaje određeni talog razornih sila. A budući da se ovaj talog koji ostaje svaki dan dodaje ostatku, prirodna smrt od starosti nastupa kada je zbroj toliki da destruktivne sile nadjačaju one konstruktivne.

Dakle, kada gledamo ljude iz perspektive spavanja, zapravo gledamo na proces destrukcije. Na ovaj proces uništavanja ne gledamo s tugom. Zato što osjećaje koje biste mogli imati o ovom procesu razaranja u vašem dnevnom životu, iz perspektive spavanja, te osjećaje nemate. Tada znate da je ovaj proces razaranja uvjet za stvarni duhovni razvoj. Nijedno biće koje nije uništilo svoje tijelo, nije moglo misliti ili razviti unutarnji duhovni život. Bilo bi potpuno nemoguće da se duhovni život razvije u smislu u kojem ljudi doživljavaju duhovni život, kroz puke procese rasta, da im nisu suprotstavljeni destruktivni procesi. Dakle, uvjete ljudskog duševnog života vidite u destruktivnim procesima koji se odvijaju u ljudskom organizmu i cijeli taj proces osjećate kao blagoslov. S druge strane života, čovjek se čak osjeća blaženo s činjenicom da može potpuno rastvoriti svoje tijelo. Ne samo da pogled s druge strane života izgleda drugačijim, nego se i svi osjećaji i sve percepcije također pojavljuju drugačije; s ove druge strane života, sa stajališta svijesti spavanja, zapravo uvijek ispred sebe imate raspadajuće tijelo, stvarno raspadajuće tijelo.

Ako sada pogledamo život između smrti i novog rođenja, vidimo nešto drugačije. Neko vrijeme nakon smrti postoji određena vrsta suživota s prethodnim životom. Za razdoblje kamaloke to vam je sve jasno; ali čak i nakon razdoblja kamaloke potrebno je neko vrijeme: živite s prethodnim životom. Ali tada dolazi vrijeme, koje se u životu između smrti i novog rođenja uvijek javlja. Dolazi određena točka u vremenu kada se, u mnogo višem smislu nego tijekom svijesti spavanja, događa preokret sveg gledanja, sveg opažanja u usporedbi s običnim gledanjem i opažanjem, preokret iz sljedećeg razloga: kada stojite ovdje u zemaljskog egzistenciji, iz svog tijela gledate u ostali svijet, koji nije vaše tijelo; od ove vremenske točke između smrti i novog rođenja, o kojoj upravo govorim, čovjek zapravo gleda na okolinu, na kozmos, u vrlo maloj mjeri. Ali još bolje promatrate ono što biste sada mogli nazvati ljudskim tijelom; znate sve njegove tajne. Tako između smrti i novog rođenja dolazi vrijeme kada se čovjek počinje posebno zanimati za ljudsko tijelo. Nevjerojatno je teško ako se želi okarakterizirati ova stanja, to se zapravo može učiniti samo mucavim riječima. Između smrti i novog rođenja dolazi vrijeme, kada se osjećamo da imamo cijeli kozmos u sebi, a samo ljudsko tijelo izvan sebe. Baš kao što netko osjeća sa želucem, jetrom, slezenom da ih ima iznutra, tako se osjeća sa zvijezdama i općenito drugim svjetovima, od dotične vremenske točke: osjeća da ih nosi u svom biću. Ono što je ovdje izvana, za ovaj život je unutarnji svijet, i baš kao što gledate u zvijezde, oblake i tako dalje, tada gledate ljudsko tijelo. I zaista, koje ljudsko tijelo?

Ako želite znati kakvo ljudsko tijelo gledate, morate biti načisto s činjenicom da je ono što dolazi u egzistenciju kao nova osoba kroz sljedeće rođenje, u svojoj biti, pripremljeno mnogo, mnogo prije rođenja. Ne počinje s rođenjem ili začecem priprema za povratak na Zemlju, da tako kažemo, nego puno prije toga. Tu su važne sasvim druge stvari od onih koje pretpostavlja današnja statistička biologija. Ona pretpostavlja da kada osoba nastane rođenjem, ona prima određene karakteristike od svog oca, majke, djeda i tako dalje kroz cijelu liniju predaka. Već postoji vrlo simpatična knjiga o Goetheu, u kojoj se Goetheove karakteristike prate do njegovih predaka. Sada, u vanjskom smislu, ovo je potpuno točno; apsolutno je točno u vanjskom smislu, upravo u smislu koji sam već nekoliko puta naznačio: da ne postoji apsolutno nikakva proturječnost između bilo koje ispravne znanstvene činjenice i činjenica o kojima se raspravlja u znanosti duha. To je kao da netko dođe i kaže: ovdje stoji čovjek, zašto je živ? - Netko može odgovoriti: znam zašto je živ: jer iznutra ima pluća a izvana je zrak. - To je apsolutno točno, naravno da je točno. Ali netko drugi može doći i reći: ovaj čovjek je živ iz potpuno drugog razloga. Pao je u vodu prije petnaestak dana, a ja sam skočio za njim i izvukao ga: zato je živ; jer da nisam skočio i izvukao ga iz vode, danas ne bi bio živ! - Ova tvrdnja je sasvim točna, ali je i druga tvrdnja točna. Stoga je sasvim ispravno kada se netko koristi vanjskom prirodnom znanošću da dokaže da netko u sebi nosi osobine naslijeđene od predaka; ali jednako je ispravno isticati njegovu karmu i druge stvari. U načelu, znanost duha uopće ne može biti netolerantna; u načelu samo vanjska znanost može biti netolerantna, naprimjer odbacivanjem znanosti duha. Dakle, netko može doći i reći da je u sebi zadržao obilježja loze predaka. Ali postoji i činjenica da u određenom vremenskom trenutku između smrti i novog rođenja, čovjek počinje razvijati sile koje utječu na njegove buduće pretke. Puno prije nego uđe u fizičku egzistenciju, čovjek je već u tajanstvenoj vezi s cijelom linijom predaka. A zašto se vrlo specifične karakteristike pojavljuju u liniji predaka, je zbog činjenice da bi specifična osoba trebala proizaći iz te loze predaka - možda tek nakon stoljeća. Ova osoba, koja bi iz loze predaka trebala proizaći nakon stoljeća, regulira osobine svojih predaka iz duhovnog svijeta. Dakle, Goethe - ako želimo ponovno upotrijebiti ovaj primjer - pokazuje osobine svojih predaka, jer je iz duhovnog svijeta neprestano pokušavao usaditi svoje osobine u svoje pretke. I baš kao što to vrijedi za Goethea, vrijedi i za svakog čovjeka.

Od vrlo specifične vremenske točke, između smrti i novog rođenja, čovjek je već zauzet pripreman za svoju kasniju zemaljsku egzistenciju. Ono što ovdje na Zemlji čovjek nosi kao svoje fizičko tijelo, ne dolazi sve od fizičkog života njegovih predaka, niti sve dolazi od procesa koji se mogu odvijati na Zemlji. Ono što nosimo na sebi kao fizičko tijelo zapravo je samo po sebi četverodijelni entitet. Naše fizičko tijelo smo razvili kroz razdoblja Saturna,

Sunca, Mjeseca i Zemlje. Prvo je rođeno na drevnom Saturnu; tijekom solarnog vremena bilo je ugrađeno etersko tijelo, tijelom lunarnog vremena astralno tijelo, a zatim tijekom zemaljskog vremena 'Ja'; a kroz te ugradnje fizičko tijelo je uvijek bilo promijenjeno. Dakle, u nama imamo promjenu u sustavu Saturna, promjenu u solarnim uvjetima, promjenu u mjesečevim uvjetima. Ne bismo sa sobom mogli nositi fizičko tijelo ako ne nosimo promijenjena fizička stanja. Od svega, zapravo je vidljivo samo ono što imamo sa sobom od Zemlje; ostali članovi nisu vidljivi. Čovjekovo fizičko tijelo postaje vidljivo upijajući supstance Zemlje, pretvarajući ih u svoju krv i tako prodirući u nešto nevidljivo. U stvarnosti vidite samo krv i produkte transformacije krvi, to jest samo četvrtinu fizičkog ljudskog tijela; ostale tri četvrtine su nevidljive. Jer u prvom redu postoji nevidljivi okvir; u ovom nevidljivom okviru postoje nevidljive struje; ali sve je to prisutno kao sile. U tim nevidljivim strujama postoje nevidljivi učinci pojedinačnih struja jednih na druge. Sve se to još ne vidi. I sada u ovo trostruko nevidljivo, prodire ono što hrana koja se prerađuje u krv čini kao punjenje ovog trostrukog nevidljivog. Ovo je način na koji fizičko tijelo postaje vidljivo. I samo sa zakonima ovoga vidljivog nalazimo se u prostoru koji dolazi iz zemaljskog. Sve ostalo ne dolazi iz zemaljskih uvjeta; sve ostalo je ono što dolazi iz kozmičkih uvjeta i što je već pripremljeno za nas kad se dogodi začecje, kada nastane prvi fizički atom čovjeka. U prethodnim vremenima, bez ikakve fizičke veze s ocem i majkom, dugo se pripremalo kakva će biti buduća tjelesnost čovjeka. Uvjeti nasljeđivanja se tek tada uključuju u ovo.

Ljudska duša zapravo gleda s visine na ono što se, moglo bi se reći, priprema kao duhovni embrij, kao duhovna klica života, i što se počinje pripremati u određenom trenutku u vremenu između smrti i novog rođenja. To je njen vanjski svijet! Sada primijetite razliku kada se budite vidovito u spavanju, kada gledate ljudsko tijelo koje se pojavljuje, ljudsko tijelo koje je zapravo u stalnom procesu destrukcije - i kada pogledate točku u vremenu kada svoju unutrašnjost vidite kao svoj vanjski svijet. Ali onda je unutarnji, nastajuć čovjek vanjski svijet! Dakle, vi to vidite obrnuto, kako se to inače vidovito vidi tijekom spavanja. Tijekom spavanja čovjek osjeća svoja crijeva kao svoj vanjski svijet, ali inače gleda samo raspadajuće ljudsko biće; u vremenu između smrti i novog rođenja, od naznačene vremenske točke, promatra se nastajanje, ljudsko tijelo u nastajanju, ljudsko tijelo koje se stvara za egzistenciju. Čovjek jednostavno nema sposobnost zadržati sjećanje na ono što vidi između smrti i novog rođenja. Ali ono što on tamo vidi kao izradu čuda ljudske tjelesnosti, uistinu je veće od svega što čovjek može vidjeti kad inače gleda zvjezdano nebo, ili kada gleda na fizički svijet nekim pogledom koji je ovisan o fizičkom tijelu. Misteriji egzistencije su veliki, čak i ako ih promatramo samo osjetilno, s osjetilnog stajališta; ali veće je kada gledamo ono što, što inače gledamo izvana, nosimo u sebi kao utrobu, i što onda vidimo kao ljudsko tijelo u nastajanju sa svim njegovim tajnama! Tu vidimo

kako sve stoji otraga, priprema se da konačno preuzme fizičku egzistenciju kada ljudsko biće rođenjem uđe u fizički svijet.

Ništa se zapravo ne može nazvati blaženstvom, osim pogleda na proces stvaranja, proces nastajanja. Sva kontemplacija nečega što već postoji je ništa u usporedbi s kontemplacijom onoga što nastaje; a ono što se misli pod blaženstvom koje čovjek može osjetiti između smrti i novog rođenja, zapravo se odnosi na činjenicu da čovjek može promatrati što nastaje tijekom ovog vremena egzistencije. Riječi poput onih koje imamo u 'Prologu na nebu' u Goetheovom 'Faustu' odnose se na stvari koje su prošle kroz otkrivenja vjekova i kojima su pojedinačni duhovi koji su bili primjereno pripremljeni, bili pokrenuti:

Postanje, tvorba i životni gib,

Nek mile međe ljubavi vam daju,

A sve što lebdi ko pojava zib,

Učvrstite u mislima što trajaju.

Upravo je to razlika u gledanju na ovaj svijet između rođenja i smrti i svijeta između smrti i novog rođenja: da ovdje vidimo egzistenciju, a onda nastajanje.

Nekome bi sada mogla pasti na pamet misao: ali ljudi se onda bave samo gledanjem vlastitih tijela? To ne rade. Jer u fazi nastajanja, ovo vlastito tijelo je zapravo vanjski svijet, to nije vlastito tijelo, ono je izraz božanskih misterija. I tada stvarno pada na pamet zašto je fizičko tijelo, koje ljudsko biće zapravo samo zlostavlja između rođenja i smrti, zašto je ovo ljudsko tijelo, kada uzmete u obzir cijeli ovaj proces gledanja, hram tajni svijeta, jer sadrži više od vanjske egzistencije nego što čovjek vidi kada je unutra. Tada imate ono što je inače vanjski svijet, kao unutarnji svijet; ono što se inače naziva kozmosom ono je što se može nazvati 'Ja' - a ono što se tamo vidi, to je vanjski svijet. Samo vas ne smije iznenaditi činjenica da vidite svoje tijelo - dakle ono tijelo koje će postati vaše vlastito tijelo - i da naravno, sva druga tijela koja nastaju moraju biti tamo. Ali to nije bitno. Nije bitno jer ovdje imamo posla s čistom reprodukcijom. I zapravo, razlika u ljudskim tijelima koja nas može zanimati i koja može biti značajna, počinje tek relativno kratko vrijeme prije nego ljudi uđu u fizičku egzistenciju. Većinu vremena između smrti i novog rođenja, kada pogledate dolje na ljudsko tijelo u nastajanju, stvarno je slučaj da se razlikuje samo brojnost pojedinih tijela, a to se stvarno prenosi na vaše vlastito iskustvo, na vaše vlastite osjećaje. Zapravo nema velike razlike želite li pogledati zrno pšenice, ako odete u polje i uzmete zrno pšenice iz bilo kojeg klasja ili ako odete pedeset koraka dalje i izvadite zrno klasja pšenice. Za ono bitno što se može vidjeti u zrnu pšenice, jedno je jednako dobro kao i drugo. Ali također imate taj osjećaj kada gledate vlastito tijelo; činjenica da je to vaše vlastito zapravo ima vrijednost samo za

budućnost jer se želite s njim povezati kasnije na Zemlji; sada vas zanima samo kao nositelj najviših kozmičkih tajni, i tu je i blaženstvo, da ga možete gledati kao i svako drugo ljudsko tijelo. Čovjek se suočava s misterijom broja, o kojoj ovdje nećemo dalje raspravljati, ali koja, između drugih stvari, znači da se broj - to jest raznolikost egzistencije - više s duhovnog gledišta ne percipira na isti način kao s fizičkog gledišta. Ono što se osjeća u mnogim primjercima, to se opet doživljava kao jedinstvo.

Čovjek se kroz svoje tijelo osjeća u univerzumu, a kroz ono što se u fizičkom životu naziva univerzum, osjeća se u svom jastvu. Percepcija je toliko različita kada gledate svijet odavde i kada ga gledate odande.

Za vidovnjaka je taj trenutak između smrti i novog rođenja zapravo najznačajniji, kada se čovjek prestaje baviti samo svojim prošlim životom i počinje gledati na nastajanje. Dojam koji vidovnjak stječe kada prati takvu dušu na prijelazi između smrti i novog rođenja, kada se duša počinje smještati u ono što nastaje, toliko je šokantan jer je sama duša, koja prolazi kroz ovaj trenutak, doživjela značajan šok. To se može usporediti, samo s pojavom smrti ovdje u fizičkom životu. Kada se smrt dogodi u fizičkom životu, čovjek prelazi iz *živjeti* u *biti*; tu se prelazi - iako nije baš opisno, jer se ne može točno opisati - od nečega, što je povezano s ranije umrlim životom, u nastajanje, u uskrsnuće. Susrećete se s nečim što nosi potpuno novi život u obliku klice. To je obrnuti trenutak smrti. To je tako nevjerojatno značajno.

Sada, u vezi s tim, moramo baciti pogled na ljudski razvoj, na ljudsku evoluciju na Zemlji. Osvrnimo se na vrijeme kada je duša bila, naprimjer u staroegipatskom-kaldejskom razdoblju, kada je, gledajući u svijet kroz fizičko tijelo, ne samo vidjela zvijezde kao fizičko-osjetilna tijela, nego gdje je još uvijek - čak iako samo u određenim međustanjima u životu između rođenja i smrti - u zvijezdama vidjela duhovna bića koja su povezana s egzistencijom zvijezda. To je prodrlo u duše i tada su duše bile ispunjene dojmovima iz duhovnog svijeta. Moralo se dogoditi, da je tijekom razvoja postupno nestala mogućnost viđenja duhovnog i da se pogled ograničio na osjetilno. To se dogodilo u grčko-latinskom razdoblju, kada se pogled ljudi sve više odvrtao od duhovnog svijeta i ograničavao na svijet osjetila. A sada živimo u vremenu kada sve više izumire mogućnost, da duša vidi nešto duhovno u životu vanjskog fizičkog svijeta. Zemlja je sada u svom procesu degeneracije, u svom procesu umiranja, i čovjek je snažno uključen u ovaj proces umiranja. Dok su u egipatsko-kaldejskom razdoblju ljudi oko sebe još vidjeli duhovne stvari, sada vide samo osjetilne stvari - i ponosni su kada utemelje znanost koja sadrži samo osjetilne stvari. Ovaj proces će se nastaviti. Doći će vrijeme kada će čovjek izgubiti interes za neposredne dojmove osjetilnog svijeta i kada će se, takoreći, usredotočiti na podosjetilno i zainteresirati za njega. Zapravo već danas možemo primijetiti kako se

približava vrijeme kada ljude zanima samo podosjetilno. Ponekad to čak postaje vrlo značajno, naprimjer kada današnja fizika više uopće ne gleda na boje. U stvarnosti, fizika danas više ne gleda kvalitetu boje, nego želi gledati što je ispod boje, što vibrira ispod boje, oscilira ispod boje. Već se danas u nekim knjigama mogu pročitati gluposti koje kažu da, naprimjer, žuta boja ima toliku i toliku valnu duljinu. Dakle, promatranje je već odvučeno od kvalitete boje i usmjereno na ono čega nema u žutoj boji i što se onda prikazuje kao stvarnost. Danas se mogu naći knjige iz fizike, pa i fiziologije, u kojima se naglašava da pozornost više ne treba zaokupiti neposredna osjetilna slika, već nešto u čemu je sve razloženo u vibracije i vibracijske brojeve. I takav će se način gledanja na svijet stalno nastavljati. Ljudi neće obraćati pozornost na osjetilno promatranje kao takvo i usredotočiti će se samo na ono što je prisutno kao učinci sila. Trebate se sjetiti samo jedne stvari kako biste to dokazali s kulturno-povijesno-empirijskog gledišta. Otvorite danas govor koji je Du Bois-Reymond održao 14. kolovoza 1872. godine, 'O granicama poznavanja prirode'. Tamo ćete pronaći osebujan izraz za nešto što je Laplace već opisao, izraz 'astronomsko znanje o materijalnom sustavu', odnosno, ako predstavljate ono što leži iza procesa svjetlosti ili boje što je uzrokovano samo matematičko-fizikalnim silama. Doći će do točke u kojoj će ljudske duše biti toliko napredne - a oni koji su danas obrazovani u određenim školama imaju najbolji potencijal za to za sljedeću inkarnaciju - da će izgubiti pravi interes za svjetlost boja i svijet svjetla i samo pitati o odnosu sila. Ljude više neće zanimati ljubičasta i crvena, nego samo ova ili ona valna duljina.

Ta pustoš ljudske nutrine nešto je prema čemu idemo, a antropozofija je tu da radi protiv toga, da radi protiv toga u svakom detalju. Jer nije samo pedagogija ta koja izravno djeluje na pustoš života, nego je ta osobina prisutna u životu kao cjelini. I određeni je kontrast običnom životu kada, u našoj antropozofiji, želimo dušama dati ono što ih ponovno oploduje, što ne bi trebalo dolaziti samo od osjetilne mase; jer ljudskoj duši želimo dati ne samo ono što je osjetilna masa, već i ono što izvire kao duh. A to možemo učiniti ako joj damo ono što će joj omogućiti da ponovno živi u istinskom svijetu u sljedećim inkarnacijama. Dakle, postojao je određeni kontrast u činjenici da smo te stvari morali predstaviti u svijetu, koji, u svojoj ravnodušnosti prema boji i obliku, čini suprotno od onoga što mi želimo; jer, posebno kada je riječ o bojama, današnji svijet također priprema duše da se suprotstave onome što želimo. Ne samo da moramo raditi s konceptima i idejama, već moramo raditi i sa kozmičkim idejama. Zato nije samo naša preferencija kada se okružimo na način kao ovdje u ovoj prostoriji, već je to povezano s cijelom suštinom znanosti duha. U duši bi se trebala probuditi mogućnost da ponovno izravno osjeti ono što se predstavlja osjetilima, tako da otuda život u duhovnom ponovno nikne u duši. Sada, u ovoj inkarnaciji, svatko od nas može se baviti znanošću duha. Prima dušom, dušom

obrađuje; ali ono što sada duhovno upija ulazi u njegove sposobnosti za sljedeću inkarnaciju. Dakle, kada prolazi kroz vrijeme između smrti i novog rođenja, on iz svoje duše u svoje tijelo u razvoju šalje ono, što zatim priprema njegove fizičke sposobnosti da svijet vidi duhovnije. Ne može to učiniti ako se ne uhvati antropozofije. Jer ako je ne prihvati, tada svoje tijelo priprema da ne vidi ništa osim jalovih uvjeta, nemajući više oko ni za osjetilni svijet.

A sada mi dopustite da kažem nešto što, da tako kažem, omogućuje vidovnjaku da donese sud o znanosti duha.

Ako vidovnjak danas usmjeri svoj pogled na život duše, koji duše vode između smrti i novog rođenja, one duše koje su već prošle prethodno okarakteriziranu točku u vremenu i pripremaju se za budući život gledajući tijelo u nastajanju, on može vidjeti da duše gledaju prema tijelu u nastajanju koje im više neće nuditi priliku u budućim životima, da razviju sposobnost razumijevanja duhovnog, jer za život u fizičkom tijelu, osoba mora te sposobnosti imati usađene prije rođenja. Stoga će se u bliskoj budućnosti rađati ljudi kojima će sve više nedostajati sposobnost primanja duhovnog znanja - što je već dugo slučaj s nekim dušama. Postojat će pogled na duše kojima je u prethodnim životima nedostajala prilika da upiju duhovne stvari, i premda one imaju pogled na nastajanje - jedino što je strašno je ovo: nastajanje u kojem nešto nedostaje i mora nedostajati. Iz ovih prizora počinje shvaćanje misije antropozofije. Zaista je jedan od najšokantnijih prizora kada se vidi duša koja gleda u svoju buduću inkarnaciju, u svoje buduće tijelo, koja gleda u nastajanje koje klija, pupa, ali u nastajanje o kojem sebi mora reći: nešto će mu nedostajati! Ali ono što će mu nedostajati, ne mogu mu dati jer to ovisi o mojoj prethodnoj inkarnaciji! - U manjem opsegu, to se može usporediti s radom na nečemu za što znate: mora postati nesavršeno, čovjek je osuđen učiniti to nesavršeno. Za usporedbu pokušajte zamisliti: takav posao možete raditi savršeno i uživati u poslu, ili ste u startu osuđeni raditi nesavršeno!

To je veliko pitanje: treba li ljudsku dušu sve više osuđivati da s visine gleda na svoje tijelo koje ostaje nesavršeno ili ne? - Ako ne želi biti osuđena na to, onda ovdje u svom životu u fizičkom tijelu mora prihvatiti vijesti i objave iz duhovnih svjetova.

Ono što oni koji objavljuju poruku o duhovnim svjetovima vide kao svoju zadaću, nije uzeto samo iz zemaljskih ideala! Ona ne proizlazi iz zemaljskog ideala, nego proizlazi iz pogleda na život kao cjelinu, onaj život koji nam se predstavlja kada zemaljskom životu dodamo vrijeme između smrti i novog rođenja. I to nam pokazuje mogućnost plodne ljudske budućnosti, također nam pokazuje mogućnost rada protiv pustoši u ljudskoj duši. Tada možete dobiti osjećaj koji vam govori: znanost duha mora biti tu, mora doći, mora postojati u svijetu. Istinska, prava znanost duha je upravo ono bez čega

čovječanstvo ne može postojati u budućnosti. Ali ne u smislu da se ne može postojati, kako bi to bilo bez nekog drugog znanja; već je znanost duha ono što ljudima daje ne samo koncepte i ideje, već ono što daje život. A ono što su koncepti i ideje znanosti duha za dušu u jednoj inkarnaciji, to su život, unutarnja životna snaga i učinkovitost u sljedećoj inkarnaciji. Dakle, ono što znanost duha daje ljudima nije samo život u pojmovima i idejama, već je to eliksir života, životna snaga. Stoga, ako netko pripada pokretu znanosti duha, trebao bi osjećati da je znanost duha nužnost života, a ne nešto što je opravdano poput stvari koje su utemeljene u drugim udrugama. Ovaj osjećaj da smo živo uronjeni u potrebe egzistencije, ispravan je osjećaj prema znanosti duha. I napravili smo ova zapažanja o životu između smrti i novog rođenja, kako bi s druge strane dobili pravi impuls, koji u nama može pobuditi entuzijazam za znanost duha.

DEVETO PREDAVANJE

Berlin, 4. ožujka 1913.

U razdoblju u kojem je materijalizam cvjetao uglavnom teoretski, to jest sredinom i djelomice u zadnjim desetljećima 19. stoljeća, kada su spisi Büchnera ili Vogta, takozvanog 'debelog' Vogta, ostavili dubok dojam na krugove ljudi koji su se tada osjećali prosvijećenima, često su se mogle čuti fraze - fraze koje se i danas ponekad mogu čuti, budući da su, takoreći, u pojedinim ideološkim skupinama još uvijek prisutni zaostaci tog teorijskog materijalizma. Ako ljudi ne žele izravno odbaciti nekakav život nakon smrti, ako ponekad žele priznati ovaj život, kažu: pa, možda postoji takav zagrobni život. Ali zašto bismo brinuli o tome ovdje u ovozemaljskom životu? Vidjet ćemo, nakon što nastupi smrt, postoji li takav život. I ako se mi na Zemlji brinemo samo za ono što nam Zemlja daje i ne obraćamo pozornost na ono što će doći nakon smrti, onda nam ništa posebno ne može promaknuti. Jer ako život poslije smrti nešto nudi, vidjet ćemo!

Kao što rekoh, ova se izreka mogla vrlo često čuti, a i danas se može čuti u širim krugovima, a kad se tako kaže - u određenom smislu djeluje gotovo prihvatljivo. Pa ipak: potpuno je u suprotnosti s činjenicama koje proizlaze iz duhovnog istraživanja, kada se duhovno razmatraju one činjenice koje se događaju u životu između smrti i novog rođenja. Kada osoba prođe kroz vrata smrti, stupa u odnose sa širokim spektrom sila i bića. Čovjek ne samo da živi, da tako kažemo, u zbroju nadosjetilnih činjenica, nego također dolazi u dodir s određenim silama, zapravo s bićima, koja poznajemo i o kojima smo često raspravljali kao o bićima pojedinih viših hijerarhija. Zapitajmo se sada kakvo ima značenje za ljude, kada prolaze kroz život između smrti i novog rođenja, da dođu u kontakt s tim silama i bićima viših hijerarhija.

Znamo da kada osoba prođe kroz ovaj život u nadosjetilnom svijetu i vrati se u postojanje kroz novo rođenje, postaje na određeni način samograditelj svog tijela, dapače cijele svoje sudbine u sljedećem životu. Unutar određenih granica, ljudsko biće oblikuje i izgrađuje svoje tijelo, sve do vijuga svog mozga, sa snagama koje mora donijeti sa sobom iz duhovnih svjetova, kada rođenjem ponovno uđe u fizičku egzistenciju. I ovdje u fizičkoj egzistenciji, cijeli naš život zavisi o činjenici da imamo takve oblike, takve konfiguracije našeg fizičkog tijela, kroz koje možemo stupiti u odnos s vanjskim fizičkim svijetom, kroz koje možemo djelovati i biti aktivni u ovom fizičkom svijetu, da, kroz koje možemo misliti u ovom vanjskom fizičkom svijetu. Jer ako nemamo primjereno oblikovan mozak ovdje u fizičkom svijetu, koji smo stekli rođenjem, formirali iz sila nadosjetilnog svijeta, tada ostajemo manjkavi u odnosu na život u fizičkom svijetu. Primjereni smo ovom životu u fizičkom svijetu, samo ako sa sobom iz duhovnog svijeta donesemo takvu

snagu pomoću koje možemo izgraditi tijelo koje je doraslo ovom fizičkom svijetu i svim njegovim zahtjevima. Moći, nadosjetilne moći koje su potrebne za oblikovanje svoga tijela, a također i svoje sudbine, primamo od onih bića i moći viših hijerarhija s kojima dolazimo u kontakt između smrti i novog rođenja. Ono što nam je potrebno za izgradnju našeg života, moramo steći u vremenu koje prethodi našem rođenju nakon naše zadnje smrti! Između smrti i sljedećeg rođenja, da tako kažemo, moramo se korak po korak približiti relevantnim bićima koja nam mogu dati, mogu nam predati, moći koje su nam tada potrebne za naš život kada se vratimo u fizičku egzistenciju.

Sada, pred bićima viših hijerarhija u ovom životu između smrti i novog rođenja, možemo proći na dvojak način. Možemo proći ispred njih na način da ih prepoznamo, da shvatimo njihovu prirodu, njihove karakterne osobine i da možemo primiti ono što nam oni mogu dati, jer radi se o primanju od viših hijerarhija onoga što nam one mogu dati i što nam je potrebno u sljedećem životu. S obzirom na ono što treba dati, moramo biti u stanju razumjeti, čak i samo vidjeti, kada nam se daje ovo ili ono, što onda možemo koristiti. Jer pored tih bića bismo mogli proći i na način da nam, slikovito rečeno, ruke tih bića viših hijerarhija uručuju darove, koji su nam također potrebni za život, ali da ih ne uzimamo jer je mračno, duhovno govoreći, u ovom višem svijetu kroz koji prolazimo. Dakle, kroz ovaj svijet možemo proći s razumijevanjem tako da postanemo svjesni što nam ta bića žele dati, ili također možemo proći s nedostatkom razumijevanja i ne postati svjesni onoga što nam ta bića žele dati. Put kojim prolazimo, koji od dva puta ćemo nužno izabrati za prijelaz između smrti i novog rođenja, predodređen je posljedicama prethodnog, zadnjeg i ranijih zemaljskih života. Osoba koja se u svom posljednjem životu na Zemlji ponašala tupo i negativno prema svim mislima i idejama koje nam mogu doći kao informacije o nadosjetilnom svijetu, takva osoba kroz život između smrti i novog rođenja prolazi kao kroz svijet tame. Jer svjetlost, duhovno govoreći, koja nam je potrebna da prepoznamo kako nam ta bića pristupaju, da prepoznamo koje darove trebamo primiti od jednog ili drugog bića za naš sljedeći život, jer svjetlost razumijevanja za to ne možemo postići u samom nadosjetilnom svijetu, već to moramo postići ovdje u fizičkom zemaljskom utjelovljenju. Kroz nadosjetilni svijet do sljedećeg rođenja prolazimo na takav način da ništa ne prepoznamo i nigdje ne primamo moći koje su nam potrebne za sljedeći život, ako, kada prođemo kroz vrata smrti, s nama ne donesemo nikakve ideje i koncepte da ih prenesemo u duhovni život.

Iz ovoga vidimo koliko nije moguće reći da se može čekati dok smrt ne nastupi, jer će tada postati jasno koja činjenica, ili postoji li uopće stvarnost s kojom ćemo se suočiti nakon smrti. Kako se tada možemo odnositi prema ovoj stvarnosti, ovisi o tome jesmo li u našoj duši ovdje u našem zemaljskom životu, reagirali na način dobrodošlice ili odbijanja, konceptata o

nadosjetilnom svijetu koje smo mogli primiti, i koji moraju biti svijetlo, kojim osvjetljavamo prolaz između smrti i novog rođenja.

Iz rečenog vidimo još nešto. Uvjerenje da samo trebate umrijeti da tako kažemo, da biste dobili sve što vam nadosjetilni svijet može dati, čak i ako se niste uspjeli pripremiti za to, potpuno je pogrešno. Svi svjetovi imaju svoju posebnu misiju. I ono što čovjek može steći u svom zemaljskom utjelovljenju, ne može steći ni u jednom od drugih svjetova. Između smrti i novog rođenja, čovjek može pod bilo kojim okolnostima stupiti u zajednicu s bićima viših hijerarhija. Ali da bismo prihvatili njihove darove, da ne bismo pipali u mraku ili u strašnoj samoći, nego da bismo mogli uspostaviti odnos s višim hijerarhijama i njihovim moćima, ideje i koncepti se moraju steći ovdje u zemaljskom životu, koji su svijetlo za vidjeti više hijerarhije. Naprimjer, osoba koja je prezirala stjecanje duhovnih ideja u svom zemaljskom životu, u današnjem vremenskom ciklusu prolazi kroz život između smrti i novog rođenja u strašnoj usamljenosti, a u odnosu na viši život, strašna usamljenost znači pipanje u mraku, i zatim u sljedeći život ne donosi sa sobom snage koje bi trebale izgraditi njeno tijelo i izgraditi njegove alate na odgovarajući način. Može ga izgraditi samo u nesavršenom obliku, te će za sljedeći život biti neadekvatan kao osoba.

Iz ovoga vidimo kako karma djeluje iz jednog života u drugi. U jednom životu, čovjek proizvoljno prezire razvijanje bilo kakve veze s duhovnim svjetovima; u sljedećem životu nema snage ni steći organe pomoću kojih bi mogao misliti, osjećati i htjeti, istine duhovnog svijeta. Ostaje tup i ravnodušan prema duhovnim okolnostima, a duhovni život prolazi pored njega kao u snu, što je slučaj s tolikim ljudima. Tada na Zemlji ne može biti zainteresiran za duhovne svjetove. A kada takva duša tada prođe kroz vrata smrti, onda je ona pravi plijen za luciferske snage, Lucifer se približava upravo takvim dušama. I čudna stvar je da će u sljedećem životu u duhovnom svijetu, u kojem je ono što slijedi dosadno i ravnodušno, da su za takvu osobu entiteti i činjenice viših hijerarhija osvjetljene, ali sada ne kroz ono što je čovjek stekao u zemaljskom životu, već kroz svijetlo koje Lucifer kaplje u njegovu dušu. Dok prolazi kroz život između smrti i novog rođenja, sada mu viši svijet osvjetljava Lucifer. Sada on može uočiti više hijerarhije, može uočiti, ako mu žele dati moći. Ali činjenica da mu je Lucifer dao svijetlo za to, daje posebnu nijansu, posebnu boju; time su svi darovi posebne vrste. Moći viših hijerarhija tada nisu onakve kakve bi čovjek inače mogao apsorbirati, već su one takve da kada uđe u sljedeći život, on sigurno može formirati i oblikovati svoju tjelesnost, i to na takav način da sada postaje osoba koja se može nositi s vanjskim svijetom i njegovim zahtjevima; ali u određenim aspektima takva je osoba iznutra neadekvatna, jer je njegova duša prožeta i obojena Luciferovim darovima, ili barem Luciferom obojenim darovima.

Kada u životu sretnemo ljude koji su radili na svom tijelu na takav način da mogu dobro koristiti svoj intelekt, a također steći određene vještine pomoću kojih mogu napredovati, ali samo u vlastitu korist, ako koriste svoje darove da shvate ono što ima značenje samo za njih i njihovo biće, ako imaju vrlo nemilosrdan, suh pogled na vlastitu korist, kao što ima puno ljudi u našem vremenu, onda vidovnjak često otkrije da su prošli kroz pretpovijest koja je upravo okarakterizirana. Prije nego su došli do suhog, inteligentnog i umješnog života, kroz svijet koji se proteže između smrti i novog rođenja vodili su ih luciferska bića; a mogla su im se približiti jer su u prethodnoj inkarnaciji prolazili kroz život tupo i sanjarski. Ali oni su ovu tupost i sanjivost stekli jer su prethodno prošli kroz život između smrti i novog rođenja, gdje su napipavali svoj put kroz tamu, kroz život u kojem su im duhovi viših hijerarhija trebali dati snagu za izgradnju novog života, ali koju oni nisu mogli ispravno prihvatiti; a to se opet dogodilo, jer su prethodno samovoljno odbili baviti se idejama i konceptima o duhovnom svijetu. Ovdje imamo karmičku vezu! Ovisno o činjenicama u povijesnom razvoju čovječanstva, stvari koje su sada predstavljene su svakojake. Ali pojavljuju se; kada uz pomoć duhovnog istraživanja prodremo u više svjetove, i prepoznajući uvjete ljudskog života, ove stvari stavimo pred svoje duhovno oko, prečesto se pojavljuju.

Dakle, netočno je reći: trebamo se samo brinuti za ono što nas okružuje u našoj zemaljskoj egzistenciji, jer ono što će se dogoditi kasnije, već će se pokazati. - Kako će ispasti ovisi isključivo o tome kako smo se mi ovdje za to pripremili.

Lako se može dogoditi nešto drugo. I ovo govorim kako bi nam uz pomoć razumijevanja života između smrti i novog rođenja, život između rođenja i smrti mogao postati sve razumljiviji.

U ovom životu na Zemlji, ako ga s razumijevanjem promatramo, vidimo neke ljude - pogotovo u naše vrijeme ti su ljudi vrlo česti - koji na određeni način mogu misliti samo polovično, čija logika uvijek zaostaje u odnosu na stvarnost. Navedimo primjer. Jednom je prilikom jedan liberalni propovjednik, u prvom kalendaru 'slobodnih mislioca', propovjednik koji je inače bio prilično pošten u svojim nastojanjima, rekao sljedeće: djecu ne treba učiti vjerskim pojmovima, jer bi to bilo neprirodno. Ako pustite djecu da odrastaju bez usađivanja religijskih koncepata u njih, onda vidimo da ona prirodno ne dolaze do pojmova o Bogu, besmrtnosti i tako dalje. Ali iz toga se može vidjeti da su takvi koncepti ljudima neprirodni; i ne treba podučavati ono što je čovjeku neprirodno, nego samo ono što može izvući iz vlastite duše. - Kao i u mnogim stvarima, kada je riječ o takvoj izjavi, danas postoje tisuće i tisuće ljudi kojima se to čini vrlo pametnim, vrlo pronicljivim. Ali sve što trebate učiniti je primijeniti pravu logiku i pronaći ćete sljedeće. Uzmite osobu koja još nije naučila govoriti, stavite je na pusti otok i pobrinite se da

ne čuje nikakav zvuk govora. Rezultat će tada biti: nikada neće naučiti govoriti. I svatko tko kaže da ljude ne treba podučavati religijskim konceptima, logično bi također morao reći da ljudi ne bi trebali učiti govoriti, jer govor ne dolazi sam od sebe. Dakle dotični propovjednik ne može svojom logikom širiti navedenu ideju, jer njegova logika zaostaje za činjenicama. Može obuhvatiti samo mali krug, i ne primjećuje da se misao, ako je se uopće dohvati, sama poništava.

Svatko tko pogleda oko sebe u životu, naći će ovo neadekvatno, polovično mišljenje rašireno. Ako netko uz pomoć nadosjetilnog istraživanja prati put takve osobe i dođe do područja kroz koja je duša živjela između posljednje smrti i posljednjeg rođenja, gdje je postala nelogična na ovaj način, tada vidovnjak često nalazi da je takva osoba prošla kroz duhovni svijet u svom posljednjem životu između smrti i novog rođenja, na takav način da je, pod vodstvom Ahrimana, susrela viša duhovna bića i moći, koji su joj trebali dati ono što joj je sada potrebno u ovom životu, koja joj nisu mogla dati ono što je potrebno da se osposobi kako bi mogla pravilno razmišljati. Ahriman je bio vođa, i Ahriman mu je omogućio da darove i moći bića viših hijerarhija primi na način da njegovo mišljenje uvijek zastane pred stvarnim činjenicama, da svoje mišljenje nigdje ne može učiniti zaokruženim i valjanim. Velik dio onih ljudi - a ima ih mnogo - koji danas ne mogu misliti, duguju to činjenici, da su u svom posljednjem životu između smrti i novog rođenja morali biti u pratnji Ahrimana, jer su se za to u izvjesnoj mjeri učinili podobnim kroz svoj prošli zemaljski život, kroz onaj zemaljski život koji prethodi sadašnjem.

A kako je tekao ovaj zemaljski život ako ga se pravi vizijom vidovnjaka?

Kod takvih ljudi se ustanovi da su bili hipohondri, mrzovoljni ljudi koji se nisu željeli približiti svijetu i njegovim činjenicama i bićima, kojima je u određenom pogledu uvijek bilo neugodno ostvariti bilo kakav odnos s okolinom. Vrlo često su takvi ljudi u prijašnjim životima bili nepodnošljivi hipohondri. Ako bi se fizički ispitala njihova tjelesna moć, imali bi takve fizičke bolesti, kakve se često nalaze kod hipohondričnih priroda. I ako se zatim vratite dalje, vratite se na raniji život između smrti i novog utjelovljenja, koji je prethodio životu hipohondra, tada ćete otkriti da su ti ljudi u to vrijeme bili lišeni pravog vodstva, da nisu ispravno percipirali ono što su trebali biti darovi viših hijerarhija. A kako su tako nešto pripremili u svom trećem životu na Zemlji? To su sebi priredili razvijanjem određenog duševnog raspoloženja, makar se ono moglo nazvati religioznom, ali samo iz egoizma. Bili su to ljudi koji su samo iz egoizma imali pobožne, čak i mistične naravi, kao što misticizam često proizlazi iz egoizma, onako kako ljudi kažu: tražim u sebi, da u sebi prepoznam Boga. - A pratite li što on tamo traži, pa to je samo njegovo jastvo, koje čini bogom. Mnoge se pobožne duše smatraju pobožnima, samo zato da bi u njima nakon smrti procvjetalo

ovo ili ono duhovno raspoloženje. Ono što su na ovaj način pripremili, to je egoistično raspoloženje duše.

Pratimo li uz pomoć duhovnog istraživanja tri takva zemaljska života, u prvome nalazimo osnovno raspoloženje duše egoistične mistike, egoistične religioznosti. I ako danas gledamo ljude koji se tako ponašaju prema životu, onda se duhovnim istraživanjem vraćamo u vremena u kojima je bilo na pretek duša, koje su zapravo samo iz potpune sebičnosti razvile religiozno raspoloženje. Zatim su prošle kroz život između smrti i novog rođenja, nesposobni od duhovnih bića primiti darove koji bi pravilno oblikovali njihov sljedeći život. Zatim je sljedeći život bio mrzovoljan, hipohondrijski, u kojem im je sve bilo odvratno. Na taj način su se pripremili, tako da kada su prošli kroz vrata smrti, njihovi vođe su bili Ahriman i njegove trupe, i dobili su takve moći da su u sljedećem životu na Zemlji imali defektnu logiku, kratkovidnost, tupo mišljenje.

Dakle, imamo drugi slučaj tri uzastopne inkarnacije. I uvijek iznova vidimo kako je besmislica vjerovati da možete čekati da vam se približi smrt da biste stupili u kontakt s nadosjetilnim svijetom. Da, kako netko dolazi u odnos s nadosjetilnim svijetom nakon smrti, ovisi o unutaršnjim duševnim sklonostima i interesima koje je netko ovdje stekao prema nadosjetilnom svijetu. Ne samo da su uzastopni životi na Zemlji povezani poput uzroka i posljedica - već su također životi ovdje između rođenja i smrti, i životi između smrti i novog rođenja, u određenom odnosu povezani poput uzroka i posljedica. To možemo vidjeti iz sljedećeg.

Kada vidovnjak pogleda gore u nadosjetilni svijet, gdje duše borave nakon smrti, ondje nalazi duše koje su, u određenoj fazi ovog života između smrti i novog rođenja - prolazi se kroz mnoga iskustva u ovom dugom vremenskom razdoblju, mogu se opisati samo dijelovi toga - sluge onih moći, koje nazivamo gospodarima svega zdravog, ničućeg i bujajućeg života na Zemlji. Među preminulim ljudima zasigurno nalazimo one koji, određeno vrijeme, u nadosjetilnom svijetu sudjeluju u prekrasnom zadatku - jer to je prekrasan zadatak - izlijevanja u fizički svijet, kapanja u sve što može unaprijediti zdravlje bića na Zemlji, što može učiniti da cvjetaju i napreduju. Baš kao što možemo postati sluge zlih sila bolesti i nesreće kroz određene uvjete, tako možemo postati sluge onih duhovnih bića koja promiču zdravlje i rast, koja iz duhovnog svijeta u naš svijet šalju sile koje promiču procvat života. Jer samo je materijalističko praznovjerje da su tjelesna higijena i vanjski objekti jedina stvar koja promiče zdravlje. Sve što se događa u fizičkom životu usmjeravaju bića i moći viših svjetova, koja neprestano šalju svoje sile u fizički svijet, ulijevaju ih u njega, sile koje na određeni način slobodno djeluju, koje djeluju na ljude i druga bića, tako da promiču zdravlje ili štete zdravlju i rastu. - Određene duhovne moći i bića, vodeća su u odnosu na te procese zdravlja i bolesti. Ali u životu između smrti i novog rođenja čovjek

postaje suradnik tih snaga; i možemo, ako smo se pravilno pripremili, uživati u blaženstvu suradnje u usađivanju snaga za promicanje zdravlja i rasta, iz viših svjetova u ovaj naš fizički svijet. I kad vidovnjak prati kako su takve duše ovo zaslužile, primjećuje: u fizičkom životu na Zemlji ljudi mogu postići i misliti, ono što žele postići i misliti na dva načina.

Pogledajmo život. Vidimo brojne ljude koji rade svoj posao onako kako im propisuje služba ili ovaj ili onaj. Ali čak i da se ne pojavi radikalni slučaj da takvi ljudi imaju odnos prema poslu kao životinja koja se vodi na klanje, ipak se može reći da rade jer moraju. Oni nikada ne bi zakazali u svojoj dužnosti - naravno, to bi moglo biti bilo što! U određenom pogledu ne može biti drugačije u današnjem vremenskom ciklusu, s obzirom na ono što dužnost zahtijeva i za što čovjek nema druge motivacije osim onoga da to dužnost zahtijeva. Ovo ne treba reći kao da se obvezni rad mora kritizirati do srži! Ne smije se tako shvatiti; evolucija Zemlje je takva da ova strana života postaje sve raširenija. To neće biti ništa bolje ni u budućnosti: zadaci koje će ljudi morati obavljati bit će sve kompliciraniji utoliko što utječu na vanjski život, i sve će više ljudi biti osuđeno činiti i misliti samo ono na što ih tjera dužnost. Ali već danas imamo - i bit će sve više - da postoje ljudi koji rade svoj posao samo jer ih vodi dužnost, a da će, s druge strane, biti onih koji traže društvo poput našeg, gdje mogu nešto postići, ne iz vanjskog osjećaja dužnosti, kao u vanjskom životu, već nešto za što imaju predanost i entuzijazam. Stoga rad možemo gledati sa strane: bilo da je to, takoreći, djelo vanjskog postignuća i zamišljeno iz dužnosti, ili djelo koje se obavlja s entuzijazmom, s predanošću, iz najdubljeg poriva duše, na koji ne potiče ništa osim same duše. Ovo raspoloženje duše: ne samo iz dužnosti, nego iz ljubavi, iz sklonosti, iz odanosti razmišljanju i djelovanju, ovo raspoloženje priprema dušu da postane sluga dobrih sila zdravlja, svih iscjeljujućih sila koje su iz nadosjetilnog svijeta poslone u naš fizički svijet, postane sluga svega što niče i pupa i buja i osjeti blaženstvo koje se može osjetiti kao rezultat toga.

To je iznimno važno za ljudski život u cjelini. Jer samo stjecanjem moći koje ga čine sposobnim za spajanje s dotičnim moćima, samo to osobi omogućuje da duhovno radi prema sve većem oporavku i sve većem poboljšanju zemaljskih uvjeta.

A možemo razmotriti još jedan slučaj. Uzmimo osobu koja se trudi prilagoditi okolini i njenim zahtjevima. To nije slučaj kod svih ljudi. Postoje oni koji se ne trude prilagoditi svijetu; postoje ljudi koji se ne mogu snaći u okolnostima kako u svom duhovnom, tako i u vanjskom fizičkom životu. Naprimjer, imamo ljude koji na oglasnoj ploči pročitaju poruku da se ovdje ili ondje održava antropozofsko predavanje; uđu jednom tamo, ali čim uđu, već spavaju. Njihova duša se ne može prilagoditi okolini, ne slaže se s njom. Poznavao sam ljude koji ne mogu prišiti otrgnuto dugme; ali to znači da se

ne mogu prilagoditi vanjskim fizičkim uvjetima. I tako možemo navesti tisuće načina kako se čovjek snalazi u životu, spretno ili nespretno. Puno ovisi o ovakvim stvarima, to sam već rekao. Sada nas samo zanima što o tome ovisi u životu između smrti i novog rođenja.

Sve postaje uzrok i iz svega proizlaze posljedice. Osoba koja se trudi integrirati u svoju okolinu, koja si može čak i prišiti dugme ili slušati nešto što joj je nepoznato da ne zaspe odmah, takva se osoba priprema da postane, nakon smrti, suradnik, pomagač, onih duhova koji promiču ljudski napredak, koji šalju duhovne moći i sile u Zemlje kako bi promicali ljudski napredak, i progresivni život, koji napreduje iz epohe u epohu. Samo radeći to možemo biti sretni nakon smrti, gledajući s visoka na zemaljski život kako napreduje i uvijek radeći sa silama koje su poslone na Zemlju, tako da napredak može biti postignut kada se ovdje u životu potrudimo prilagoditi okolnostima, pronaći put u okolinu. Karma će biti shvaćena na pravi sveobuhvatan način samo kada je budemo mogli sagledati u njenim detaljima, u onim detaljima koji nam pokazuju koliko su različiti uzroci i posljedice povezani ovdje u fizičkom svijetu, u duhovnom svijetu i cjelokupnoj egzistenciji.

Ovo još jednom baca svjetlo na činjenicu da naš život u duhovnim svjetovima ovisi o tome kako provodimo život u fizičkom tijelu. Jer, kao što rekoh, svi svjetovi imaju svoju posebnu misiju, i ne postoje dva svijeta koji imaju istu misiju. Ono što su karakteristične pojave, karakteristična iskustva u jednom svijetu, to nisu karakteristične pojave i iskustva u drugom svijetu. I ako, naprimjer, biće treba apsorbirati one stvari koje može apsorbirati samo na Zemlji, onda ih mora apsorbirati na Zemlji. A ako to ne učini, ne može dobiti pristup u drugi svijet. To je posebno vidljivo u jednoj stvari koje smo se zapravo već dotakli, ali koju je dobro posebno duboko upisati u svoju dušu: to se pokazuje u upijanju određenih pojmova i ideja koje su ljudima potrebne za potpuni život. Uzmimo primjer koji nam je očit: antropozofija, koja je u našoj epohi opravdana i učinkovita. Ljudi je usvajaju na način, da prvo žive na Zemlji i pristupe antropozofiji na način koji vam je poznat, i onda je upijaju. Lako se može pojaviti uvjerenje da nije potrebno prakticirati antropozofiju ovdje na Zemlji, već da će se u duhovnim svjetovima moći naučiti kako to izgleda, kada netko prođe kroz vrata smrti; također će duhovni učitelji viših hijerarhija biti tu i te stvari mogu donijeti duši!

Sada, je činjenica da je čovjek cijelom svojom dušom, nakon razvoja kroz koji je prošao do sadašnjeg ljudskog ciklusa, sada spreman pristupiti vrsti antropozofskog života na Zemlji, kojem može pristupiti samo zato što živi u fizičkom tijelu, jer sudjeluje u fizičkom životu. To je ono za što su ljudi predodređeni. A ako to ne učini, neće moći razviti odnose ni s jednim od duhovnih bića koja mu mogu biti učitelji. Ne možete jednostavno umrijeti i onda nakon smrti pronaći učitelja, koji bi mogao zamijeniti ono što se može

približiti dušama ovdje u zemaljskom životu kao antropozofija. Ne trebamo imati mračne misli jer vidimo da mnogi ljudi preziru antropozofiju, i onda bi morali pretpostaviti da je ne mogu steći između smrti i novog rođenja. Zato ne bi trebali očajavati, jer će se ti ljudi roditi u novi život na Zemlji i tada će već biti dovoljno antropozofske stimulacije i antropozofije na Zemlji da je mogu apsorbirati. Očaj još nije primjeren u današnjem vremenu - ali to nikoga ne bi trebalo navesti da kaže: mogu se baviti antropozofijom u sljedećem životu; sada mogu bez nje! - Ne, ni ovdje se ne može nadoknaditi ono što je propušteno. Kad je naš njemački teozofski pokret bio na samom početku, jednom sam govorio o nekim stvarima u višim svjetovima na predavanju o Nietzscheu. U kontekstu u kojem se tada govorilo, ubačene su rasprave. Tijekom toga, netko je ustao i rekao: uvijek morate testirati takvo što s Kantovom filozofijom, a onda dođete do zaključka da ne možete znati sve te stvari ovdje; jer o tome možeš znati nešto tek kad umreš. - Dotični je to rekao sasvim doslovno. Pa, nije da jednostavno morate umrijeti da biste iskusili stvari. Kad prođete kroz vrata smrti, ne doživite stvari za koje se niste pripremili. Život između smrti i novog rođenja definitivno je nastavak života ovdje, kao što smo već vidjeli u navedenim primjerima. Stoga, kao ljudi, ono što možemo steći od bića viših hijerarhija nakon smrti postavši antropozofi, možemo steći samo tako da se pripremimo ovdje na Zemlji. Naša povezanost sa Zemljom, naš prolazak kroz ovozemaljski život ima smisao koji se ničim ne može nadomjestiti.

No, upravo na ovom području može se dogoditi svojevrсно posredovanje. I o tome sam već govorio. Osoba može umrijeti, a da nije iskusila ništa od znanosti duha tijekom svog života na Zemlji; ali njegov brat, njegova žena ili blizak prijatelj je antropozof. Pokojnik je za života odbio išta naučiti o antropozofiji; možda se samo žalio na to. Sada je prošao kroz vrata smrti. Tada se može upoznati s antropozofijom preko drugih osoba na Zemlji. I također vidimo, da je netko tu na Zemlji i drugome daje iz ljubavi, tako se i ovdje mora održavati veza sa zemaljskim elementom. To je osnova onoga što sam nazvao 'čitanje umrlima'. Na ovaj način im možemo učiniti veliku uslugu, čak i ako prije nisu htjeli ništa znati o duhovnom svijetu. Možemo, ili to učiniti u misaonoj formi i na taj način poučavati umrle, ili možemo uzeti antropozofsku knjigu ili nešto slično, zamisliti osobnost umrle osobe i onda joj pročitati knjigu. Onda umrli to čuju. Upravo kroz takve stvari mi smo u našem antropozofskom pokretu doživjeli velike, lijepe primjere onoga što možemo učiniti za umrle. Mnogi naši prijatelji čitaju svojim umrlima. - Možete imati i iskustvo koje sam nedavno imao, da me je netko pitao za osobu koja je nedavno umrla, jer je davala svakakve znakove, posebno tijekom noći, bio je vidljiv nemir u sobi, tutnjava i slično. Iz toga se često može zaključiti da umrla osoba nešto želi. U ovom slučaju se zapravo pokazalo da je umrli imao čežnju da nešto zna. Dotični je u životu bio učen čovjek, ali je ranije odbacivao sve što mu je dolazilo kao znanje o duhovnom

svijetu. Moglo bi se reći da je imao velike koristi kada bi mu se, naprimjer, pročitao vrlo specifičan ciklus predavanja, jer se u njemu govorilo o stvarima za kojima je, da tako kažem, žudio. Na ovaj način, nakon smrti, nešto što je propušteno na Zemlji može biti ispravljeno na posebno značajan način.

To je ono što nam doista govori o velikoj, smislenoj misiji antropozofije, da će antropozofija premostiti ponor između živih i umrlih, da ljudi ne umiru kao da odlaze od nas, nego da možemo ostati u kontaktu s njima i raditi za njih. Ako se netko pita može li se uvijek znati sluša li nas umrla osoba, mora se reći da, s jedne strane, ljudi koji ovako nešto rade s pravom predanošću, nakon nekog vremena, po načinu na koji misli žive u vlastitoj duši, koje čitaju umrloj osobi, doista će primijetiti da umrli lebdi oko njih. Ali to je svakako osjećaj koji mogu imati samo istančane duše. Najmučnija stvar koja se može dogoditi je da se takva stvar, koja može biti velika usluga ljubavi, ne čuje; u tom slučaju je dotičnoj osobi postalo nepotrebno. Ali možda ima neko drugo značenje u širem kontekstu. Ali ne treba se puno brinuti zbog takvog promašaja, jer se i ovdje dogodi da čitate nešto većem broju ljudi - i ni oni vas ne slušaju.

Ove stvari mogu ozbiljnost i dostojanstvo antropozofije izraziti na pravi način. Ali uvijek moramo reći da će način na koji ćemo živjeti u duhovnom svijetu nakon smrti, u potpunosti ovisiti o načinu na koji smo živjeli ovdje na Zemlji. Zajednički život s drugim ljudima u duhovnom svijetu, također ovisi o tome kakvu vrstu odnosa s njima imamo ovdje. Ne možemo lako uspostaviti odnos s osobom na onom svijetu između smrti i novog rođenja, s kojom nismo uspostavili odnos ovdje. Mogućnost da budemo dovedeni do nje, da budemo zajedno s njom u duhovnom svijetu, obično se stječe kroz ono što je uspostavljeno ovdje na Zemlji, ali ne samo kroz ono što se dogodilo u posljednjoj, već i ono što je uspostavljeno u prethodnim inkarnacijama.

Ukratko, činjenični i osobni odnosi koje smo stvorili na Zemlji, ono su što određuje život između smrti i novog rođenja. Iznimni slučajevi se javljaju, ali oni su onda iznimni slučajevi. I ako se sjećate što sam rekao ovdje u vrijeme Božića o Budi i njegovoj trenutnoj misiji na Marsu, imate takav izniman slučaj u liku Bude. Postoje brojne duše na Zemlji koje su osobno susrele Budu kao rezultat nadahnuća misterija - ili ranije u njegovoj egzistenciji kao Bodhisattva. Ali budući da je Buda, kao sin Suddhodana, prošao kroz svoju posljednju zemaljsku inkarnaciju, a zatim ono što sam opisao kao njegov rad u eterskom tijelu, i sada preselio svoju aktivnost na Mars, zato sada imamo priliku, čak i ako prije nismo susreli Budu, stupiti u odnos s njim u životu između smrti i novog rođenja; i ono čime taj odnos rezultira, mi onda vraćamo u sljedeću zemaljsku inkarnaciju. Ali to je izniman slučaj. U pravilu, nakon smrti nalazimo ljude s kojima smo uspostavili odnose i kontakte, i nastavljamo te odnose i kontakte nakon smrti.

Ove rasprave, koje se nastavljaju na ono što je o životu između smrti i novog rođenja dano tijekom zime, izrečene su s ciljem i perspektivom kako je antropozofija nešto polovično ako je teorija i ostane vanjska znanost, jer ona je ono što bi trebala biti samo ako proдре u duše kao eliksir života, i omogućuje ljudima da u potpunosti iskuse osjećaje kada stupe u neki odnos spoznaje o višim svjetovima. Smrt se onda ljudima ne čini kao nešto što uništava osobne ljudske odnose. Ponor između života ovdje na Zemlji i života poslije smrti bit će prevladan; mnoge aktivnosti koje će se odvijati u budućnosti, odvijati će se s ove točke gledišta. Mrtvi će utjecati na žive, živi će utjecati na carstvo umrlih.

A sada bih želio da vaše duše malo dublje proniknu u to kako život postaje bogatiji, potpuniji, duhovniji, kada se stvarno sve događa kroz antropozofiju. Samo oni koji tako mogu osjećati antropozofiju, imat će ispravne osjećaje prema antropozofiji. Nije glavna stvar znati: čovjek se sastoji od fizičkog tijela, eterskog tijela, astralnog tijela i 'Ja', prolazi kroz različite inkarnacije, Zemlja je prošla kroz različite inkarnacije tijekom svog postojanja, egzistenciju Saturna, egzistenciju Sunca, egzistenciju Mjeseca. - Znati to nije glavna stvar; najvažnija i najbitnija stvar je da možemo naše živote preobraziti kroz antropozofiju na način kako to budućnost Zemlje zahtijeva. Taj osjećaj ne možemo dovoljno duboko osjetiti niti se time dovoljno često stimulirati. Jer osjećaji koje ponese sa sobom sa naših susreta pod poticajem spoznaje nadosjetilnog svijeta, i s kojima se onda krećemo kroz život, važne su stvari u antropozofskom životu. Stoga u antropozofiji nije dovoljno samo znati, već mi u antropozofiji znamo s osjećajem, i osjećamo znanjem. Samo moramo shvatiti koliko je pogrešno vjerovati da možemo nešto ispravno u raditi svijetu, a da se o svijetu ne zna ništa. Istinite su riječi koje je izrekao Leonardo da Vinci: Velika ljubav je kći velikog znanja. A ako ne želite spoznati, nećete naučiti voljeti u pravom smislu riječi.

Dakle, u tom smislu, antropozofija treba najprije doći u naše duše, tako da se iz tog utjecaja, koji proizlazi iz nas, u evoluciji Zemlje sve više i više počinje pojavljivati struja, duhovna struja, koja će duh i materiju oblikovati u sklad. Tada će doći vrijeme u kojem će ljudi na Zemlji i dalje živjeti materijalno - a vanjski život na Zemlji će postati sve više i više materijalan - ali će ljudi hodati Zemljom i u svojoj duši nositi vezu s višim svijetom. Izvana, život će na Zemlji postajati sve više i više materijalan - to je zemaljska karma - ali u istoj mjeri u kojoj život na Zemlji izvana postane više materijalan, ako zemaljska evolucija želi postići svoj cilj, duše iznutra moraju postati sve više duhovne. O tome kako taj zadatak izgleda, kroz današnje promišljanje želio sam dati mali doprinos.

DESETO PREDAVANJE

Berlin, 1. travnja 1913.

Odlučili smo život između smrti i novog rođenja sagledati s određenog gledišta, a tijekom ovih zimskih predavanja pokušali smo iznijeti mnoge stvari o ovom životu, te smo mogli dodati važne nadopune više općim gledištima koja su u mojoj *'Teozofiji'* i također u *'Osnovama tajne znanosti'*. Danas se prvenstveno bavimo jednim gledištem, koje proizlazi iz pitanja: kako se ono što je navedeno u *'Teozofiji'*, naprimjer, o životu između smrti i novog rođenja, odnosi prema onome što je rečeno ovdje tijekom ovih zimskih predavanja?

Sjećamo se kako je u *'Teozofiji'* prolaz duše nakon prolaska kroz vrata smrti, u početku bio predstavljen u oblasti duše. I znamo da je ovo područje duše podijeljeno na područje 'goruće želje', na područje 'tekućeg poticaja', na područje 'želja', na područje 'zadovoljstva i nezadovoljstva', i zatim na viša područja 'svijetla duše', 'aktivnih sila duše' i 'stvarnog života duše'. To je opisano kao oblast duše, svijet duše, a poznato je da duša mora proći kroz ta područja nakon smrti, što ćete u određenom pogledu naći opisano u mojoj *'Teozofiji'*. Duša zatim nastavlja kroz ono što treba opisati kao zemlja duha, a u mojoj *'Teozofiji'* ova zemlja duha također je opisana po regijama, čija su imena dana na temelju određenih zemaljskih slika: zemlja duha, zatim oceansko područje zemlje duha, da tako kažemo, i tako dalje.

Sada, tijekom zime, opisano je ovdje kako duša, kada prolazi kroz vrata smrti, odbacuje svoje fizičko tijelo, a zatim i svoje etersko tijelo, kako se povećava, postaje sve veća i veća. Zatim je objašnjeno kako ova duša doživljava područja koja se - iz određenih razloga o kojima je već bilo riječi - mogu nazvati područjem Mjeseca, zatim Merkura, Venere, Sunca, Marsa, Jupitera i tako dalje, Saturna, i zatim stvarno zvjezdano nebo; kako se duša, odnosno stvarna duhovna individualnost čovjeka, neprestano širi i živi kroz ove regije, koje opisuju sve veća kozmička područja; kako se duša tada počinje ponovno skupljati, sve je manja i manja, da bi se konačno spojila s klicom koja dolazi iz struje nasljeđa. I kroz povezanost ljudske klice koja je stečena nasljeđem, i onoga što teče u dušu iz velike, makrokozmičke oblasti svijeta, nastaje ljudsko biće u zemaljskom protoku vremena, i ono što treba iskusiti u životu između rođenja i smrti.

Sad, zapravo, oba puta, i u mojoj *'Teozofiji'* i u ovdje danim prezentacijama, u osnovi je dana ista stvar. Na to je skrenuta pozornost. Ali ovaj put je opisano više iznutra, da tako kažem. U mojoj *'Teozofiji'* pronaći ćete opis dat u određenim slikama, koje više podsjećaju na unutarinja stanja duše. U opisima koji su ovdje dani ove zime, opis je dat na temelju velikih kozmičkih

uvjeta i povezan s imenima planeta. Poanta je da se ova dva opisa mogu pomiriti.

Već je rečeno da je u prvom razdoblju nakon što je prošla kroz vrata smrti, ljudska duša bitno ovisna o osvrtnanju, na određeni način, na ono što je doživjela na Zemlji. Vrijeme kamaloke, kako se još naziva, predstavlja u potpunosti življenje s uvjetima na Zemlji. Ovo vrijeme kamaloke je u biti vrijeme u kojem se duša mora osjetiti pozvanom da se postupno oslobodi svega što u njoj još živi, u smislu izravnih veza s posljednjim zemaljskim utjelovljenjem. Uzmimo u obzir da čovjek ima duševna iskustva ovdje u fizičkom tijelu koja su veća ili manja, i potpuno ovise o njegovom fizičkom životu. Razmotrimo koliko iskustva duše u potpunosti ovise o osjetilnim dojmovima. Razmislite o svemu što osjetilni dojmovi unose u vašu dušu, i pokušajte razjasniti koliko toga još ostaje u vašoj duši nakon što se riješite svega što su vam osjetilni dojmovi dali, onda dobijete sliku vrlo oskudnog duševnog sadržaja! Pa ipak, uz konačno promišljanje, moći ćete sebi reći: sve što su osjetila dala završava kada duša prođe kroz vrata smrti; a ono što tada može ostati - sasvim prirodno - nije više živost osjetilnog dojma, nego samo sjećanja koja proizlaze iz osjetilnih dojmova. - Dakle, ako razmislite o tome koliki dio osjetilnih dojmova živi u vašoj duši, tada ćete lako dobiti predodžbu o tome što ostaje od osjetilnih dojmova velikog dijela života duše nakon smrti. Želim reći da ako se sjećate određenih osjetilnih dojmova od jučer - uzmimo ovo kao primjer gdje su osjetilni dojmovi još uvijek relativno živi - kada pomislite koliko su izbljedjeli osjetilni dojmovi koje ste jučer doživjeli, kada se želite prisjetiti živog dojma koji se dogodio pred vama: tako blijedo - kao sjećanje - ostaje u duši ono što su osjetilni utisci prenijeli. Iz ovoga vidite da je u osnovi, sav život u osjetilnom svijetu zapravo dostupan duši kao specifično zemaljsko iskustvo. - Gubitkom osjetilnih organa, do kojeg dolazi kada čovjek prođe kroz vrata smrti, gubi se i svaki smisao osjetilnih dojmova. Ali budući da čovjek ostaje vezan za osjetilne dojmove, jer još uvijek zadržava želju za osjetilnim dojmovima, zato u životu nakon smrti prvo prolazi kroz oblast 'goruće želje'. Želio bi osjetilne dojmove imati dugo, ali ih ne može imati jer je odbacio osjetilne organe. Život koji teče u žudnji za osjetilnim dojmovima, i u nemogućnosti posjedovanja osjetilnih dojmova, život je u oblasti 'goruće želje'. Ovaj život zapravo gori u duši. Ovaj život je dio stvarnog života u kamaloki kada duše čezne za osjetilnim dojmovima, na koje je navikla ovdje na Zemlji, i - budući da su osjetilni organi odbačeni - ne može primiti takve osjetilne dojmove.

Druga oblast kamaloka života je 'poticaja koji teče'. Duša ovu oblast doživljava na takav način da, kada čisto iskusi ovo područje, ona je već odustala od želje za osjetilnim dojmovima, ali još uvijek ima želje za mislima, za mislima koje se stječu u zemaljskom životu pomoću instrumenta mozga. U području goruće želje, duša prolazi kroz nešto što je navodi da postupno kaže samoj sebi: apsurd je, besmislica, željeti osjetilne dojmove u svijetu za

koji su odbačeni osjetilni organi, u kojem ni jedno biće ne može imati osjetilne organe koji su formirani samo od zemaljske tvari. - Ali duša se možda već odavno odrekla ove čežnje za osjetilnim dojmovima, ali još čezne da može misliti na način kako se misli na Zemlji. Ovo zemaljsko mišljenje se odbacuje u području poticaja koji teče. Ljudi postupno doživljavaju kako misli, kako su mišljene na Zemlji, imaju značenje samo u životu između rođenja i smrti.

Zatim, kada se osoba odrekla navike njegovanja misli koje se oslanjaju na fizički instrument mozga, ona još uvijek doživljava određenu vezu sa Zemljom u obliku onoga što je sadržano u njenim željama. Promislite samo da su želje zapravo nešto što je intimnije povezano s dušom nego, moglo bi se reći, svijet misli. Želje svake osobe imaju određenu boju. I dok neki imaju jedne misli u mladosti, druge u srednjim godinama, treće u starosti, lako je prepoznati kako se određeni oblik želje provlači kroz cijeli ljudski život na Zemlji. Ovaj oblik, ta nijansa želja, odbacuje se tek kasnije u oblasti 'želja'. I onda, na kraju, ali ne manje važno, u području 'zadovoljstva i nezadovoljstva' čovjek se oslobađa sve čežnje da bude povezan s fizičkim zemaljskim tijelom općenito, s ovim fizičkim zemaljskim tijelom, s kojim je bio povezan u prošloj inkarnaciji. Dok prolazite kroz ove oblasti, goruće želje, poticaja koji teče, želje, zadovoljstva i nezadovoljstva, još uvijek je prisutna određena čežnja za posljednjim ovozemaljskim životom. Prvo, u oblasti goruće želje. Duša još uvijek žudi da može vidjeti kroz oči, čuti kroz uši, iako oči i uši više ne može imati. Kada je duša konačno odbacila svaku takvu čežnju da može imati utiske iz očiju, ušiju itd., ona još uvijek čezne da može misliti pomoću mozga kakav je imala na Zemlji. Oslobodivši se i ove navike, još uvijek čezne da može srcem željeti želje poput onih na Zemlji. I konačno, više ne čezne za osjetilnim dojmovima, ne više za mislima svoje glave, i ne više za željama svog srca, nego još uvijek za svojim zadnjim zemaljskim utjelovljenjem u cjelini. Tada se postupno odvaja i od te čežnje.

Sva iskustva u ovim regijama, točno će se poklopiti s prolaskom duše koja se širi do regije koju smo nazvali sfera Merkura, to jest širenje duše kroz sferu Mjeseca do sfere Merkura. Ali kada se dođe nasuprot ove sfere Merkura, tada se ono što je u mojoj '*Teozofiji*' opisano kao svojevrsno duhovno područje oblasti duše, svijeta duše, približava duši. Pokušajte ponovno pročitati ovaj opis oblasti duše i prolaska duše kroz ovu oblast duše; tada ćete iz karakteristika onoga što duša doživljava, kako, da tako kažemo, ono što se obično naziva neugodnošću kamaloke, završava u oblasti duševnog svijetla - također i prema opisu u '*Teozofiji*'. Ovo područje svijetla duše sada se poklapa sa sferom Merkura; i također sve ono što je rečeno o sferi Merkura možete primijeniti na ono što je u '*Teozofiji*' opisano kao područje svijetla duše. Usporedite bez pristranosti ono što je opisano u životu duše kada se proširila do sfere Merkura, s onim što je sadržano u '*Teozofiji*' o području svijetla duše, i vidjet ćete kako je u jednom slučaju učinjen

pokušaj da se to opiše sa gledišta unutarnjih iskustava duše, a u drugom slučaju sa gledišta velikih makrokozmičkih uvjeta kroz koje duša prolazi kada ima ta unutarnja iskustva.

Zatim idite dalje i pokušajte pročitati u '*Teozofiji*' što je rečeno o aktivnoj sili duše, tada ćete shvatiti da se kroz unutarnja iskustva u području aktivne sile duše mora dogoditi ono što je ovdje navedeno kao odlučujuće za prolaz kroz sferu Venere. Objašnjeno je da je duša morala na određeni način razviti religiozne impulse tijekom zemaljskom života. Da bi pravilno prošao kroz ovu sferu Venere, da ne bi tamo morala biti usamljena nego da bi mogla razviti društveni život, mora imati svojstva koja su ovdje opisana, mora biti prožeta određenim religijskim konceptima. Ako usporedite ono što je rečeno o ovome s opisom područja aktivne sile duše u '*Teozofiji*', pronaći ćete dosljednost u tome da su ti odnosi jedanput bili prikazani iznutra, a drugi put izvana.

Ono što je opisano kao najviše, najduhovnije područje svijeta duše, područje stvarnog života duše, doživljava se kada duša prolazi kroz područje života Sunca. Tako da se može reći i: stvarna sfera kamaloke proteže se donekle izvan sfere Mjeseca, kao što je već spomenuto; tada počinju svjetlije regije svijeta duše, do Sunca. Ono što duša doživljava na Suncu, upravo je u oblasti života duše. Za vrijeme nakon smrti, duševno iskustvo karakteristično je do epohe gdje duša prolazi kroz oblast Sunca. Također znamo da se u ovom području Sunca duša blisko upozna sa duhom svijetla, koji je postao njen iskušavatelj i kvaritelj na Zemlji: Luciferom. I znamo kako se širi u kozmičke prostore, dolazi sve bliže i bliže onim silama koje joj omogućuju da razvije ono što joj je potrebno za sljedeće zemaljsko utjelovljenje. - Kada duša prođe kroz područje Sunca, kroz područje života Sunca, onda je tek završila s posljednjom zemaljskom inkarnacijom. Sve do područja zadovoljstva i nezadovoljstva, to jest do mjesta gdje je duša, takoreći, između Mjeseca i Merkura, ona još uvijek duboko čezne za svojim posljednjim životom na Zemlji; ali čak ni u području Merkura, Venere i Sunca, duša još nije potpuno slobodna od posljednje zemaljske inkarnacije. Ali ona se mora pomiriti sama sa sobom u odnosu na ono što nadilazi puko osobno iskustvo; u oblasti Merkura mora se nositi s onim što se razvilo ili se nije razvilo u smislu moralnih konceptata, u oblasti Venere mora se nositi s onim što se razvilo u smislu religioznih konceptata, a u oblasti Sunca s onim, što se u njoj razvilo u smislu shvaćanja onoga što je univerzalno ljudsko, što nije ograničeno na vjersko uvjerenje, nego odgovara religioznom životu koji je primjeren cijelom čovječanstvu. Dakle, radi se o višim interesima, koji se još mogu razviti u daljnjem razvoju čovječanstva, s kojima se duša ima baviti do vremena oblasti Sunca.

Zatim ulazi u kozmički duhovni život i pridružuje se oblasti Marsa. Ova oblast Marsa Sada se podudara s onim što nalazite opisano u mojoj '*Teozofiji*' kao prvi dio zemlje duha. U ovom opisu u '*Teozofiji*' pronaći ćete pogled od

iznutra na to kako je ljudska duša produhovljena do te mjere da sada vidi ono što je, da tako kažemo, arhetip fizičkog tijela, fizičkih uvjeta na Zemlji općenito, kao nešto izvanjsko. Sve što su arhetipovi fizičkog života na Zemlji, pojavljuje se kao neka vrsta kontinentalnog područja zemlje duha. Ono što je uvučeno u ovo kontinentalno područje su vanjski oblici raznih inkarnacija. Ovo područje zemlje duha je iznutra opisana ista stvar, kroz što ljudi moraju proći, ako se govori kozmički, u oblasti Marsa. - Mogli bi izgledati čudno da u ovoj oblasti Marsa, koje je na ovim predavanjima više puta opisivano kao područje borbe, impulsa agresije sve do početka 17. stoljeća, da je u ovoj oblasti Marsa, da tako kažem, prva oblast devahana, stvarne zemlje duha. A ipak je tako. Sve što na zemlji pripada stvarnom materijalnom području, zbog čega se mineralno carstvo pojavljuje kao materijalno, temelji se na činjenici da su sile na Zemlji u stalnom sukobu jedna s drugom. Ovo je također dovelo do činjenice da, kada je materijalizam cvjetao i materijali život je viđen kao jedini na Zemlji, jedini dani zakon materijalnog života se također vidio u sporu, u 'borbi za opstanak'. To je naravno pogreška, jer se na Zemlji ne razvija samo materijalna egzistencija. Ali kada čovjek uđe u zemaljsku egzistenciju, on može ući samo u egzistenciju koja ima svoje arhetipove u najnižoj oblasti zemlje duha, onoga što je za Zemlju zemlja duha. - Sada pročitajte ovaj opis najniže oblasti zemlje duha u mojoj '*Teozofiji*'. Želio bih danas ovdje predstaviti ovo poglavlje kako biste mogli vidjeti što se zapravo može reći o našim razmatranjima. Sjetite se da je opis zemlje duha u mojoj '*Teozofiji*' počeo na sljedeći način:

'Formiranje duha u 'zemlji duha' događa se kroz da je čovjek u različitim oblastima ove zemlje'.

Dakle, na temelju naših razmatranja ove zime, sada bismo mogli reći da od područja Marsa nadalje, počinje se živjeti dublje u duhovnom uvjetima.

Nadalje:

'Njegov vlastiti život stapa se s tim oblastima u odgovarajućem nizu; on privremeno preuzima njihova svojstva. Na taj način one svojim bićem prodiru u njegovo biće, da onda mogu zajedno ojačano djelovati na zemaljske stvari. - U prvoj oblasti 'zemlje duha' ljudi su okruženi duhovnim arhetipovima zemaljskih stvari. Tijekom svog ovozemaljskog života upoznaje samo sjene tih arhetipova, koje hvata svojim mislima. Što god se na Zemlji jednostavno misli, to se doživi u ovoj oblasti. Čovjek hoda među mislima, ali te misli su stvarni entiteti.'

Zatim je kasnije objašnjeno sljedeće:

'Ovdje se vlastita utjelovljenja stapaju s ostatkom svijeta i tvore jedinstvo. Dakle, ovdje gledate na arhetipove fizičke stvarnosti kao na jedinstvo kojem i sami pripadate. Stoga promatranjem postupno učite o svom odnosu, svom

jedinstvu s okolinom. Učimo joj reći: ono što se širilo oko tebe, bio si ti sam. - Ali to je jedna od temeljnih ideja drevne indijske mudrosti Vedante. 'Mudar' tijekom svog života na Zemlji stječe ono što drugi doživljava nakon smrti, naime misao da je povezan sa svim stvarima, misao: 'To si ti'. U zemaljskom životu ovo je ideal kojemu se može posvetiti misaoni život; u 'zemlji duha' to je neposredna činjenica koja nam kroz duhovno iskustvo postaje sve jasnija. I sami ljudi na ovoj Zemlji sve više postaju svjesni da po svojoj stvarnoj prirodi pripadaju duhovnom svijetu. Sebe doživljavaju kao duh među duhovima, kao pripadnika iskonskih duhova, a u sebi će osjetiti riječ iskonskog duha: 'Ja sam iskonski duh'. (Mudrost Vedante kaže: 'Ja sam Brahman', to jest, kao član pripadam iskonskom biću iz kojeg sva bića potječu.)'

Ove riječi ćete naći u mojoj '*Teozofiji*'. Tako vidimo da kada čovjek uđe u područje Marsa, u životu između smrti i novog rođenja, čovjek uči puno značenje 'Ovo si ti', 'Tat tvam asi' i 'Ja sam Brahman'. I kada ovdje na Zemlji ili u duši zazvuči riječ: 'Ja sam Brahman', ili druga riječ: 'Tat tvam asi', 'Ovo si ti', zemaljska je replika u duši onoga što zvuči kao prirodno iskustvo u oblasti Marsa, u najnižem području zemlje duha. Ako se sada pitamo gdje je drevna indijska mudrost posudila ono, što je unutar ove mudrosti uvijek vodilo do duboko značajnih riječi 'Tat tvam asi', 'To si ti', 'Ja sam brahman', onda smo sada pronašli tu oblast, i oni učitelji drevne Indije izgledaju nam kao pripadnici oblasti Marsa presađeni na Zemlju. I na ono što je prije nekoliko godina rečeno o oblasti Marsa, o najnižem području devahana u '*Teozofiji*', sada čujemo ono što smo mogli pratiti ove zime: da je s osvitom modernih vremena na Zemlji, Buda prebačen u ovo isto područje, područje Marsa. Da je bio postavljen na Zemlju i u to područje pola tisućljeća prije otajstva Golgote, da tako kažem kao pripravnik otajstva Golgote, duhovno promatran kao pripravnik, u područje u kojem od davnina zvuči marsovska mudrost. A nakon misterija na Golgoti, kao što znamo, ružokrižarstvo ga je poslalo u oblast Marsa da tamo nastavi svoj rad. Što se dakle dogodilo u kozmosu: to da je u starim vremenima stari brahmanizam bio kod kuće u oblasti Marsa, da je početkom 17. stoljeća nakon misterija na Golgoti, kao što smo vidjeli, ovaj brahmanizam prešao u Budin impuls, slika toga dogodila se ovdje na Zemlji: prijelaz brahmanizma u budizam u indijskoj kulturi.

Dakle, vidimo kako je ono što se događa na Zemlji, u širokom, grandioznom smislu, slika onoga što se događa na nebesima.

Dakle, ako ste čitali poglavlje u '*Teozofiji*', koje se bavi onim što smo sada otkrili kao oblast Marsa, i za koju ste postali svjesni da je tamo samo po sebi razumljivo iskustvo 'Ja sam brahman', dakle ponovnim čitanjem tog poglavlja, možete zamisliti događaj u oblasti kozmosa, kako se taj događaj može sagledati na određeni način i kako je Budin impuls kozmički povezan s

dogadajem koji je opisan u relevantnom poglavlju moje *'Teozofije'*. Na taj način, rezimiramo ono što smo gledali ove zime, primjerice, s čime smo u određenom smislu započeli naš teozofski rad prije više od deset godina. Kada smo prvi put opisali zemlju duha i govorili o kontinentalnom području zemlje duha, kada smo govorili kako ovu zemlju duha u njenom najnižem području treba karakterizirati s gledišta unutarnjeg života, opis je već bio dan na takav način da ćete, ako ste razumjeli tadašnju prezentaciju, smatrati sasvim prirodnim da se Budin impuls može smjestiti u ovu zemlju duha, u njeno najniže područje, kako smo to mogli opisati ove zime. Ovako su dijelovi duhovnog istraživanja međusobno usklađeni.

Ako onda želimo kozmički predstaviti drugu oblast zemlje duha, koja je tada opisana sa stajališta unutrašnjosti duše, oceansku oblast zemlje duha, mora se podudarati s područjem Jupitera. I ako želimo opisati treće područje devahana, zračno područje, kozmički, ono se pokapa s aktivnošću Saturna, s oblasti Saturna. A ono što je opisano kao četvrto područje zemlje duha, nadilazi naš planetarni sustav. Duša se širi, da tako kažem, u daljnje prostore, u šire zvjezdano nebo. I naći ćete u opisu koji je dat u to vrijeme sa unutarnjeg stajališta duše, kako su karakteristike duševnih iskustava za četvrto područje zemlje duha dane tako da se može vidjeti: u onom što je još uvijek u takvom prostornom kozmičkom odnosu prema Zemlji kao što je cijeli planetarni sustav, ona se ne mogu iskusiti. Iz četvrte oblasti zemlje duha donosi se nešto što je toliko iskonsko da se ne može pomiriti s bilo čime, što se može doživjeti unutar posljednje planetarne sfere, sfere Saturna.

I tada duša živi sve udaljenije od Zemlje, ali i udaljenije od Sunca, u zvjezdanom nebu. Ovo je opisano u tri najviša dijela zemlje duha, kroz koje duša prolazi prije nego što se ponovno skuplja i počne vraćati kroz cijelu situaciju na drugačiji način, tako da povratkom stječe snage pomoću kojih tada može izgraditi novi život na Zemlji. - Općenito možemo reći: kada duša prođe kroz oblast Sunca, gotova je sa svime što se na određeni način može doživjeti na temelju 'osobnosti' ljudskog bića. Ono što se doživljava izvan oblasti Sunca, izvan oblasti stvarnog života duše, tada je duhovno; to nadilazi bilo što osobno. Ono što duša tada doživljava kao 'To si ti' - a posebno u naše vrijeme, kada doživljava ono što se na Marsu može doživjeti kao Budin impuls, ono što se čini tako čudnim ovdje na Zemlji, ali na Marsu to više nije tako - impuls koji se označava riječju 'nirvana', što znači osloboditi se svega što na Zemlji ima svoje značenje, to jest približiti se velikom kozmičkom značenju kozmosa: sve to duša doživljava na način da se oslobađa onoga što osobnost jest. U oblasti Marsa, najnižem području zemlje duha, gdje duša dolazi do razumijevanja 'To si ti', ili u naše vrijeme, do upijanja Budinog impulsa, oslobađa se veza sa svime zemaljskim i prirodnim. Nakon što se toga duhovno oslobodila - u čemu joj može pomoći Krist impuls - ona se duhovno oslobađa toga prepoznajući da je sve što je

krvna povezanost iskivano na Zemlji, i zemaljski određeno, i zatim prelazi na nove uvjete.

U oblasti Jupitera tada se oslobađaju uvjeti koji dušu prisiljavaju na specifično, uže religijsko uvjerenje. Znamo kako duša hoda oblašću Venere na način da je društvena; postala bi usamljena kad uopće ne bi imala religijska uvjerenja. A rekosmo da može dobro proći oblašću Sunca samo ako ima razumijevanja za sve vjeroispovijesti. U oblasti Jupitera, međutim, duša se najprije oslobađa konfesije kojoj je pripadala tijekom posljednje inkarnacije. To nije nešto čemu je ona osobno pripadala, već nešto u čemu je rođena, nešto što je dijelila s drugim dušama. Dakle, dok ona može proći kroz sferu Venere samo ako je stekla religiozne ideje u svom životu na Zemlji, dok kroz oblast Sunca može proći samo ako razumije sva zemaljska religijska uvjerenja, kroz oblast Jupitera može proći samo, ako je u stanju otrgnuti se od konfesije kojoj je pripadala tijekom života; nije dovoljno samo da može razumjeti druge. Jer kada prođe oblast Jupitera onda se odlučuje mora li sljedeći put proći istu vjeru ili je doživjela sve što se može doživjeti u određenoj vjeroispovijesti. Duša plod određene vjeroispovijesti prima na Veneri; plod razumijevanja cjelokupnog religioznog života prima na Suncu; ali kada tada duša stigne u oblast Jupitera, mora biti u stanju uspostaviti novi vjerski odnos za sljedeći život koji mora živjeti na Zemlji. To su tri faze koja duša doživljava između smrti i novog rođenja: prvo duševno iskusiti plod vjeroispovijesti kojoj je duša pripadala u svom prošlom životu; zatim primiti plod onoga što je razvila u odnosu na sve druge vjerske ispovijesti; zatim se otrgnuti od zadnje vjeroispovijesti do te mjere da zapravo može prijeći na drugu vjeroispovijed. Budući da u isto vrijeme cijenite sve vjeroispovijedi, ne možete prijeći na drugu; i znamo da kada se duša vrati kroz ove oblasti ona ponovno dolazi u oblast Jupitera; tada sebi priprema sposobnosti koje su joj potrebne da bi u sljedećem životu živjela u drugoj vjeri. Na taj način u dušu se polako utiskuju snage koje su duši potrebne za stvaranje novog života.

Sada pročitajte što je u '*Teozofiji*' rečeno o trećem području zemlje duha, i ponovno ćete pronaći stvari koje su ovdje rečene u opisu oblasti Saturna. U ovoj oblasti, samo one duše koje su u stanju stvarno prakticirati određenu razinu samospoznaje, samospoznaje bez predrasuda, moći će biti društvene prirode, da tako kažemo, i ne moraju iskusiti užasnu usamljenost. Samo sposobnošću prakticiranja samospoznaje čovjek može ući u one oblasti koje idu izvan oblasti Saturna, a time i izvan našeg sunčevog sustava, u kozmički svjetski život, iz kojeg duše moraju donositi ono što stvarno donosi zemaljski napredak. Jer da duše kao društvene prirode nikada nisu živjele život izvan Saturna, Zemlja nikada ne bi mogla doživjeti nikakav napredak. Uzmimo, naprimjer, duše koje danas sjede ovdje: da duše koje žive utjelovljene u današnjem svijetu nikada nisu otišle izvan oblasti Saturna između smrti i novog rođenja, tada bi kultura Zemlje još uvijek bila ista kao, naprimjer, u

staro indijsko doba. Drevna indijska kultura mogla je napredovati prema staroj perzijskoj kulturi, samo jer su u međuvremenu duše otišle izvan područja Saturna; i opet je napredak od drevne perzijske do egipatsko-kaldejske kulture bio postignut činjenicom da su impulsi za napredak bili doneseni iz oblasti izvan sfere Sunca. Ono što su ljudi pridonijeli napretku zemaljske kulture, donijele su duše iz oblasti izvan oblasti Saturna.

Sve ono, što je donijeto od izvan oblasti Saturna, donijelo je vanjski ljudski napredak; to je značilo da su se pojedine kulturne epohe s vremena na vrijeme mijenjale i da su se javljali novi kulturni impulsi. Osim toga, imamo onu struju unutarnjeg iskustva koje se razlikuje od vanjskog kulturnog napretka, koje ima svoj zemaljski fokus u otajstvu Golgote. Ako sada znamo da tijekom unutarnjeg iskustva u zemaljskom duševnom životu ima svoje središte u otajstvu Golgote, i ako, pak, to otajstvo Golgote vežemo za oblast Sunca, onda se postavlja pitanje; pitanje koje bi nas moglo dugo zaokupljati u ovim razmatranjima, ali koje želimo danas barem staviti pred svoju dušu. Jer upravo je to dobro, da naše duše mogu same razmišljati o takvim pitanjima, unutar sebe, na temelju onoga što već imamo na predavanjima i ciklusima, mogu stvarati vlastite misli, koje se onda mogu ispraviti prema predstavljenom istraživanju.

S jedne strane imamo činjenicu da je Krist duh Sunca koji se sa zemaljskim životom sjedinio kroz misterij na Golgoti. Ovu činjenicu najpreciznije možete iščitati u ciklusu 'Evandjelje po Ivanu u odnosu na ostala tri evandjelja, posebno Evandjelja po Luki', koji je održan u Kasselu, te u ciklusu 'Od Isusa do Krista'. Sada imamo drugu činjenicu da sav vanjski napredak na Zemlji, napredak pojedinačnih kulturnih epoha, treba tražiti od izvan oblasti Saturna, i da stoga mora biti donesen od izvan oblasti Saturna. Stoga se postavlja pitanje. Ono što zapravo donosi zemaljski napredak, iz kulturne epohe u kulturnu epohu, povezano je sa sasvim drugim svijetom - izvan oblasti Saturna - od onoga koji uzrokuje napredak, a koji se može okarakterizirati kao ona duhovna struja koja prolazi kroz ljudsku evoluciju, dolazi do čovječanstva u davnim vremenima, ima svoj fokus u misteriju Golgote i zatim nastavlja, kako je često opisivano. Kako se ove dvije stvari slažu? Zapravo, treba reći: te dvije stvari se potpuno slažu.

Trebate samo zamisliti da je cijeloj našoj evoluciji Zemlje, kakvu imamo danas, prethodilo ranije utjelovljenje Zemlje, staro lunarno razdoblje. A sada zamislite, jedno za drugim, staro vrijeme Mjeseca, kako smo ga često opisivali, i sadašnje zemaljsko vrijeme. Od drevne lunarne ere do sadašnjeg zemaljskog svijeta, čitava evolucija teče tako da u sredini imamo nešto poput neke vrste kozmičkog spavanja. Prilikom prijelaza sa starog Mjeseca na Zemlju, sve što je postojalo na starom Mjesecu, ušlo je u neku vrstu stanja klice, a iz toga je kasnije nastalo ono što postoji na Zemlji. Ali ovim izlaskom iz stanja kozmičkog spavanja, pojavile su se i sve pojedinačne planetarne

sфере. Planetarne sfere u drevnim lunarnim vremenima, nisu bile ono što su danas. Imamo staro lunarno vrijeme; koje zatim prelazi u kozmičko spavanje. Tada se razvijaju svjetske sfere, planetarne sfere; tu pripadaju, onakve kakve su sada. Stoga možemo izaći u sferu Saturna, i u njoj imamo sve što se razvilo u kozmosu između starog Mjeseca i Zemlje. Ali ako uzmemo Krist impuls, on ne pripada onome što se u kozmosu razvilo tijekom ovog vremena, već onome što je već pripadalo starom Suncu, što se razvilo iz starog Sunca, ali Suncu kada se stari Mjesec odvojio od njega, koji se razvio u Zemlju, ali je sa Suncem ostao ujedinjen nakon što su se sve sfere odmotale od Sunca, koje su unutar Saturna, Jupitera i tako dalje. Dakle, uz ono što je bila prije misterija na Golgoti, duša sada u sebi ima ono što je sadržano u planetarnim sferama, ono što je duboko ukorijenjeno u kozmosu, ono što se u početku spušta sa Sunca na Zemlju, ali što duhovno pripada mnogo dubljim regijama od onih koje imamo pred sobom u planetarnim sferama. Jer planetarne sfere su rezultat onoga što je postalo evolucijom od starog Mjeseca do Zemlje. Ali ono što nam dolazi od Krist impulsa dolazi od starog Sunca, koje je prethodilo starom Mjesecu.

Iz ovoga vidimo da je vanjsko kretanje kulture Zemlje, u tome što se predstavlja kao napredak, naravno povezano s kozmosom, ali i da je unutarnji život povezan sa životom Sunca u mnogo dubljem smislu nego vanjski kulturni život. Tako u svim tim okolnostima, i duhovno imamo pred sobom nešto, o čemu možemo reći: da, kada pogledamo u zvjezdane svjetove, u početku u tim zvjezdanim svjetovima vidimo svijet, kao da je raširen u kozmosu, svijet koji je u kulturi ljudi oživljen kroz duše koje odlaze u te zvjezdane svjetove između smrti i novog rođenja; ali kada pogledamo u Sunce, u Suncu vidimo nešto što je postalo ono što danas jest, samo jer je prošlo kroz dugi, dugi razvoj tijekom vremena. I kada još nije bilo moguće govoriti o odnosu između zemaljske kulture i zvjezdanih svjetova, kao što se može danas, život Sunca već je bio povezan s Krist impulsom, stojeći s njim u vezi, u pretpovijesnim vremenima u kojima se još nije moglo govoriti o povezanosti Zemlje i zvijezda. Dakle, takoreći, sve što je sa zvjezdanih svjetova doneseno za zemaljsku kulturu, treba promatrati kao neku vrstu zemaljskog tijela koje bi trebalo dobiti dušu - i dobilo je - s onim što je došlo na Zemlju s razvojem Sunca, s Krist impulsom. Zemlju je oživjelo otajstvo Golgote; tada je zemaljska kultura dobila svoju dušu; ono što je 'smrt na Golgoti' zapravo je prividna smrt; to je rođenja zemaljske duše. I sve što se može donijeti iz kozmičkih prostora, čak i od izvan sfere Saturna, odnosi se na sferu Zemlje na isti način na koji se tijelo Zemlje odnosi prema duši Zemlje.

Ovo su razmatranja koja nam mogu pokazati kako prikaz u knjizi '*Teozofija*' već sadrži, samo nešto drugačijim riječima i s drugačijeg gledišta, ono što je ove zime opisano, da tako kažemo, s kozmičkog stajališta, kozmografski. Trebate samo zamisliti da je jednom opis sa gledišta duše, drugi put iz

perspektive velikih kozmičkih uvjeta, i ta dva opisa možete dovesti do potpunog slaganja, do potpunog paralelizma.

Ono što bih želio izvući iz ovoga kao zaključak, je da vidite koliko je znanost duha široka, i da njena metoda mora biti takva da se s različitih strana prikuplja ono što može dati prosvjetljenje o duhovnom svijetu. Čak i ako se godinama kasnije nešto doda onome što je rečeno prije mnogo godina, stvari ne moraju proturječiti jedna drugoj; jer one ne proizlaze iz filozofskih sustava ili ljudskog razmišljanja, već iz okultnog istraživanja. Ono što je danas žuto bit će žuto i za deset godina, čak i ako će se bit toga što je žuto shvatiti tek nakon deset godina. Dakle, ono što je ovdje izneseno ranijih godina i dalje vrijedi godinama kasnije, čak i ako se sada može osvijetliti iz novih perspektiva zahvaljujući onome što sada možemo dodati.

O ovom izdanju

U vrijeme kada je Rudolf Steiner držao ova predavanja, on i njegova antropozofski orijentirana znanost duha još uvijek su bili unutar tadašnjeg 'Teozofskog društva' i koristili su riječi 'teozofija' i 'teozofski', ali uvijek u smislu njegove antropozofske znanosti duha.

Prema kasnijoj izjavi Rudolfa Steinera, ovi se pojmovi općenito zamjenjuju s 'znanost duha' ili 'antropozofija'.

Temelj teksta: Predavanja je stenografirao član berlinske podružnice Walter Vegelahn (1880. - 1959.). Ispis je uslijedio nakon prijenosa teksta koji je napravio. Originalni stenogrami nisu dostupni.

Peto izdanje (1997.) recenzirala je Susi Lötscher.